

România literară

LECTURA
CALA DE

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

28 iulie - 3 august 2004
(Anul XXXVII)

29

■ meridiane

**EMMANOIL
KRIARAS**

Confesiuni
la 98 de ani

pagina
27

■ meridiane

**VAL
GHEORGHIU**

Note franceze

paginile
**24
25**

■ literatură

JOCUL

o proză de

**HORIA
GÂRBEA**

pagina
18

Interviurile „României literare”

Despre
**Marta Bibescu
și Escadrila Albă**

Convorbire cu d-na
Mariana Drăgescu,
pilot în timpul celui
de-al doilea război
mondial

paginile
**16
17**

**contrafort
de Mircea Mihaies**

Adrian Năstase a provocat spectacolul declasării partidului din disperare, dar și din instinct. Ca în „Aria calomniei”, el știe că din zberurile sale tot va rămâne ceva: imaginea unui lider dinamic, a unui brigand care joacă totul pe o singură carte. În faza actuală, nici nu are de ales. Abandonat de electorat și presat de partid, ce-ar putea face? Morbid privind lucrurile, marea speranță a omului care-și revendică întreaga autoritate de la Iliescu e tocmai dispariția lui Ion Ilici. În locul chirișului de la Cotroceni, aș fi foarte atent pe unde-aș călca în perioada următoare! Miza pare a fi atât de mare, încât nimic nu e exclus în această lume a rechinilor nesățui. Comedia demisiei nu e decât actul întâi dintr-o piesă ce virează tot mai mult spre tragedie. Nu numai de partid.

Unghiul de acțiune al pesedeilor, îngustat dramatic după alegerile locale, a dus la sufocarea personajelor mai sensibile din sfera puterii. Indiferent ce s-ar întâmpla, toamna lui 2004 ne va înfățișa un cu totul alt PDS decât cel fioros și arogant din primele luni ale anului. Acum nu mai e vorba de rivalitatea (ireconciliabilă) între doi lideri ex-comuniști. Aș spune chiar că Iliescu și Năstase nici nu mai contează foarte mult în această ecuație — decât ca orgoliu și imagine. Luptele grele se dau în tranșee. Adică între oamenii din spatele lui Năstase și cei din spatele lui Iliescu. Dacă tot conflictul s-ar fi redus între pesedeii-șefi, armistițiul ar fi fost ușor de obținut: tu iei partidul, eu Cotroceniul, tu Scroviștea, eu Vila Lac, tu Snagovul, eu Neptunul, și așa mai departe. Astfel de împărțeli nu mai sunt acum posibile: aspirațiile „greilor” partidului trec cu mult peste simplele avantaje ale serviciilor de protocol. Oricare dintre ei (baroni sau simpli hrebenciuci) pot obține astfel de beneficii doar cu mărunțișul avut prin buzunare.

Lupta din interiorul PDS vizează cu totul altceva decât acapararea unui fotoliu sau altul. E vorba de perpetuarea puterii și banilor în

Adriano Furioso

Metoda aplicată de pesedei în ultimele săptămâni seamănă cu disperarea vedetelor căzute de la Hollywood: ar face orice, numai să ajungă iar pe prima pagină a ziarelor: mărturisiri șocante, promisiuni deșchiate, exhibarea părților cândva apetisante, dar azi flasce. Căzuți de pe capră, Năstase și ai săi alergă bezmetici în urma căruței, cu părul vâlvoi, hainele în dezordine și privirile îngrozite că vor scăpa dintre fălci oasele grase ale guvernării. Dinafară, spectacolul e amuzant-respingător. Dinăuntru, presupun că seamănă cu grozăviile dintr-un abator în care măcelarii și animalele de sacrificiu se înjunghie reciproc. Ce mize or fi în joc, ce sume și ce grade de paranoia — doar ei știu...

anii și deceniile ce vin. Nu-l văd pe Mitrea foarte interesat să devină numărul unu al partidului, șeful guvernului sau președinte. Dar îl văd sfâșiat pe oricine îl primejduiește poziția forte în partid și avantajele ce decurg din ea, de la impunitate la controlul a tot ce mișcă în zona fondurilor (nu le înșirui, le știe el mai bine!) La fel Hrebenciuc, Tărăcilă sau baronii trecuți momentan în adormire. Acești oameni au uitat gustul disciplinei de partid și nici deviza „partidul primează” nu le cade prea ușor la stomac. Prin colțurile unde i-a trimis Năstase Furioso (acest Orlando al ouălor de fermă), își rod unghiile, plini de mânie, gata să sară la beregata celui care-a îndrăznit să-i coboare din Olimpul iluziilor de mărire veșnică.

Disperarea premierului nu e de natură să-l ajute în igienizarea partidului. Nu poți să reformezi o instituție dacă nu te reformezi mai întâi pe tine însuși. Poți fi, în cel mai bun caz, un dictator, dar asta nu schimbă cu nimic datele problemei. Spaima pierderii puterii îl face pe Năstase să nu-și dea seama de ridicol. El ne-a anunțat pe-un ton de papă reformat că, gata, s-a terminat cu suprapunerea de funcții și roluri între partid și stat. Cine conduce partidul nu mai are ce căuta la guvern. Și vițavercea.

Urmărindu-l la televizor, mi-am zis: „Hait, își dă demisia! Probabil de la partid, pentru că la guvern ar mai fi de tras, până-n toamnă, câteva tunuri!” Mă amăgeam, desigur — Năstase e deasupra acestor fleacuri: El, Supremul, are voie să fie și una, și alta! Or, dacă în decurs de câteva secunde se contrazice flagrant, ce mai e de așteptat din partea unui personaj ce se plasează mereu deasupra legilor și regulilor?

Gândul prăvălirii în prăpastie i-a anihilat instinctul de conservare. Presa a vorbit de-un fel de victorie în fața lui Iliescu. Ar fi primit, cică, mână liberă să facă tot ce vrea, și

la partid, și la guvern. Nu va face absolut nimic. Și nu din cauza Opoziției, care continuă să dormiteze pe lauri tot mai vestezi ai neașteptatei victorii din iunie. Nu, Năstase va fi înfrânt tocmai de sistemul perversiunii și-al corupției pe care l-a dus la perfecțiune. În săptămânile și lunile următoare vom avea spectacolul, înduioșător pe alocuri, respingător pe ansamblu, al unui Sisif de operetă împingând la deal bolovanul rău mirositor al unei formule politice expirate. Cu cine să reformezi partidul (că guvernul am văzut cu cine l-a reformat: au plecat escrocii cu glasuri răsunătoare, au venit lingușitorii îndoiți de șale și muți)? Cu Agathon și Cozmâncă? Cu Elena Dumitru? Cu Marian Sârbu? De ăștia rād și curcile din organizația de la Cucuieții de Vale! Țștia sunt oamenii forte ai premierului? Cred că Iliescu, instalat comod la plasa de volei, nu-și putea dori „servanți” mai comози!

Împotriva lui Năstase va lupta sistemul însuși, de la ultimul funcționar de la cel mai umil ghișeu, la baronii locali. Aceiași oameni care-l susțineau din instinct (ei au organ special pentru detectarea „șefului!”), îl vor sabota fără milă, tot din instinct. E un Năstase în pierdere de viteză e un Năstase mort — iar cel mai bine o știu escrocii și incompetenții. Chiar dacă, prin absurd, Năstase

România literară®

Director:
NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
Fundăției
ANONIMUL

Redacția:
GABRIEL DIMISIANU - director adjunct
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef
TUDOREL URIAN - secretar general de redacție
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.
Redactori asociați: **IOANA PĂRVULESCU,**
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: **CONSTANȚA BUZEA** (pag. 8, 20, 23, 26, 27, 28, 30), **SIMONA GALAȚCHI** (pag. 2, 3, 5, 10, 11, 29, 31, 32), **ECATERINA IONESCU** (1, 12, 13, 14, 15, 18, 21, 24, 25), **NINA PRUTEANU** (pag. 4, 6, 7, 9, 16, 17, 19, 22).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU.**
Tema numărului: *La o nouă lectură*

Tehnoredactare computerizată:
IONELA STANCIU, OANA MATEI.

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU.**

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației, SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR).
CORNELIU IONESCU (director administrativ), **MIRONA LAUDĂ** (economist principal), **GHEORGHE VLĂDAN** (difuzare, tel. 212.79.86).
Secretariat: **SOFIA VLĂDAN.**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania), **GABRIELA MELINESCU** (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ** (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista *România literară* este editată de Fundația *România literară* cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editorilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

JACEK KURON și reinventarea politicului

Pentru Europa de Est și Centrală, această pierdere are implicații morale ce depășesc simplul plan simbolic: fost marxist, excelent cunoscător al direcțiilor revizioniste, anti-staliniste și al tradiției gândirii revoltate, Kuron a fost arhitectul strategiilor dezvoltate în perioada 1956-1989 ce aveau să ducă, în cele din urmă, la prăbușirea sistemului comunist, mai întâi în Polonia, apoi în întreaga zonă. S-a opus logicii binare, exclusiviste a leninismului și a promovat o viziune cât mai puțin pătimasă asupra conflictului dintre societatea civilă și statul autoritar. L-am întâlnit prima dată, la Varșovia, în 1993. Când Adam Michnik m-a întrebat pe cine aș vrea să vizitez dintre figurile istorice ale Solidarității, am răspuns imediat: „Pe Jacek Kuron”. Am mers la el împreună și am petrecut o seară de neuitat, discutând teme dintre cele mai actuale, atunci și acum (liberalismul post-comunist, soarta stângii, dar și a dreptei după colapsul leninismului, decunimizarea, pericolul populismului etnocentric). Prietenia dintre cei doi ține de-acum de domeniul legendei, fiind vorba deopotrivă de afinități intelectuale și de loialități testate în clipe dintre cele mai dificile. Personalitate gigantică, la acel moment ministrul Muncii și cel mai popular politician polonez, Kuron continua să locuiască într-un apartament de bloc muncitoresc. Ca și în perioada persecuției sale, refuza să încue ușa apartamentului, o invitație pentru oricine ar dori să-l întâlnească, să-i vorbească, să-i ceară un sfat, ori să bea cu el o ceașcă de ceai.

L-am revăzut apoi, în 1995, la o conferință din Florida, unde venise împreună cu prietenul său, celebrul militant-muncitor Zbigniew Bujak (cel care rezistase cea mai lungă perioadă de timp în clandestinitate după introducerea Legii marțiale). Erau amândoi afabili, dispuși să discute, fără inhibiții ideologice, toate frământările epocii post-comuniste. În 1995, Kuron, deși extrem de popular ca persoană, nu a reușit să câștige mai mult de 10 la sută când a candidat pentru funcția de președinte: începuse declinul formațiunilor politice născute din Solidaritatea. Trecuse și perioada de mare glorie a foștilor disidenți. Ne-am reîntâlnit cu diverse alte prilejuri și am fost întotdeauna impresionat de acuratețea și rigoarea judecăților sale politice și morale. Se opunea direct și fără echivocuri oricărei forme de intoleranță: abandonase ateismul de odinioară, însă își menținea consecvent poziția de susținător al statului secular. Nu a făcut concesii nici unei forme de bigotism, religios, social ori politic.

Biografia lui Jacek Kuron se suprapune cu aceea a Poloniei ultimilor cincizeci de ani. Format ca pedagog, a crezut inițial în utopia marxistă. După moartea lui Stalin, sub influența ideilor celui ce avea să-i devină prieten apropiat, Leszek Kolakowski, autorul *Creștinilor fără biserică* și al *Omului fără alternativă*, Kuron a rupt cu aparatul comunist

Pe data de 17 iunie s-a stins din viață, la 70 de ani, Jacek Kuron, mentorul lui Adam Michnik și al atîtor alți militanți ai societății civile poloneze, unul dintre inspiratorii Solidarității (sindicatul liber autogovernat, înființat în vara lui 1980), gânditor și om politic respectat de toate personalitățile poloneze, de la Papa Ioan Paul II la Lech Walesa. Pînă și generalul Wojciech Jaruzelski a recunoscut că printre lucrurile pe care le regretă se numără arestarea lui Kuron și a lui Michnik în 1981, cînd a proclamat funesta Lege Marțială. Comparabil ca influență cu Vaclav Havel, Janos Kis și Andrei Saharov, Jacek Kuron a fost un om politic vizionar și principalul strateg al revoluției democratice din Polonia. Ideile sale, personalitatea într-adevăr charismatică, un curaj moral recunoscut chiar de adversarii săi, au fost elocvent descrise de fostul său discipol și militant al Solidarității, Seweryn Blumsztajn: „A fost nașul nostru. După evenimentele din 1968, lucruri inimaginabile au început să se petreacă în jurul nostru. Mulți au jucat roluri importante, însă Jacek, cu energia, viziunea și curajul său a fost principalul demiurg. El a fost cel care a reușit să dea un nume pentru ceea ce am izbutit să obținem: o societate auto-organizată” (citată de Michael Kaufman, el însuși autorul unei importante cărți despre renașterea societății civile în Polonia anilor '80, în necrologul dedicat lui Kuron, „New York Times”, 18 iunie 2004).

și și-a creat propriul său cerc de tineri discipoli. În 1964, asistent universitar fiind, trimite, împreună cu istoricul Karol Modzelewski, o scrisoare deschisă Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, denunțînd degenerarea birocratică a ceea ce se pretindea a fi „statul muncitorilor”. Urmarea a fost arestarea celor doi critici ai socialismului polițienesc. În total, de-a lungul anilor, Kuron a petrecut aproape zece ani în închisoare. „Scrisoarea deschisă” a intrat în analele rezistenței antitotalitare, alături de cartea lui Milovan Djilas, *Noua clasă*, drept un document remarcabil prin demnitate și profunzime. Era un refuz categoric al minciunilor oficiale. În martie 1968, Kuron este unul dintre organizatorii mișcării studențești de la Universitatea din Varșovia.

Multe din aceste teme sînt examinate cu mare profunzime în cartea sa de memorii *Credința și greșeala*, apărută în 1989. Din nou arestat, eliberat, mereu hărțuit, Kuron a fost unul dintre fondatorii, în 1976, ai Comitetului de Ajutorare a Muncitorilor (KOR), acea breșă strategică al cărei rezultat se va vedea în 1980. Pentru prima dată se crează un canal de comunicare și susținere reciprocă între muncitorii revoltați și intelectualii critici. Tot în acei ani, împreună cu Michnik, dar și cu alți membri ai KOR, între care Antoni Macierewicz, Kuron accentuează importanța construcției rețelelor de rezistență non-violentă, respectiv a ceea ce avea să devină societatea civilă ca formă de opoziție în raport cu statul leninist. A înțeles importanța cuvîntului tipărit și a participat la înființarea ziarelor ilegale ale

muncitorilor de pe coasta Mării Baltice. Cum mărturisea Lech Walesa: „Fără el, evenimentele din august 1980 ar fi fost imposibile”.

Arestat în decembrie 1981, Kuron a fost printre ultimii 11 deținuți eliberați în august 1984. După aceea, a continuat să participe la marșuri și demonstrații, s-a întâlnit în Munții Tatra cu Vaclav Havel și alți disidenți activi în Charta 77, iar în 1989, a participat, din nou alături de Walesa, Michnik, Tadeusz Mazowiecki și Bronislaw Geremek, la negocierile cu liderii comunisti ce aveau să intre în istorie sub numele de masă rotundă poloneză. Nu puțini au fost cei care l-au criticat, pe el și pe amicii săi politici, că au acceptat compromisul cu comunistii. În realitate, strategia Solidarității era menită să permită o tranziție procedurală, fără explozii sociale sîngeroase. Într-un eseu pe

care l-am inclus în volumul pe care l-am editat despre revoluțiile din 1989 (*Revoluțiile din 1989. Între trecut și viitor*, ed. engleză, 1999, traducere, Polirom, 1999), Kuron oferea următorul răspuns diverșilor săi critici: „Drumul spre democrație trebuie să fie un proces de evoluție treptată, o construcție graduală a instituțiilor democratice. (...) Dacă este să avem o revoluție cu adevărat democratică, ea trebuie realizată printr-un proces gradual”. Evident, această viziune se ciocnea cu aceea a celor care propuneau scenarii apocaliptice de distrugere a vechiului regim pe baza unei rupturi absolute. Punctul de vedere al lui Kuron se întemeia pe cunoașterea adîncă a ceea ce fusese totalitarismul. Era vorba de faptul că vechiul regim nu putea dispărea pe bază de decret, că era nevoie de o terapie continuă menită să întemeieze structuri de încredere socială și noi forme de coeziune, dar și de autonomie personală în cadrul unui adevărat stat de drept.

Meditînd în cartea mai sus menționată, *Credința și greșeala*, asupra dimensiunilor sociale, istorice și umane ale totalitarismului, Kuron scria: „Totalitarismul se naște dintr-o formă de gîndire paranoică și, la rîndul său generează această formă de gîndire.” (Ed. franceză, Fayard, 1991) Cultivînd îndoiala și atent să nu alunese în judecăți apodictice, Kuron se întreba în ce măsură activitatea mișcărilor sociale independente poate slăbi această tendință de a vedea pretutindeni inamici și comploturi. Pînă în ultima clipă, a mizat pe rațiune, transparență și libertate, împotriva celor care nu au conținut să cultive politica resentimentului și a suspiciunii. Pe scurt, a contribuit esențial la reinventarea politicului prin resurecția valorilor civice negate de totalitarism.

Vladimir TISMĂNEANU

Drept la replică

Stimate domnule Nicolae Manolescu,

În lumea oamenilor de cultură revista *România literară* a ocupat dintotdeauna un loc binemeritat pe care Societatea Română de Radiodifuziune l-a recunoscut ca atare. Totodată, am fost deseori onorați de atenția pe care revista *România literară* a acordat-o programelor culturale ale instituției noastre. Faptul de a fi publicat în numărul 28/2004 al *României literare*, o anonimă, în care autorul face o serie de considerații asupra reorganizării postului Radio România Cultural, ne surprinde și, de aceea, considerăm necesară prezentarea unor lămuriri în ceea ce privește situația de fapt.

Înainte de toate, trebuie să subliniem faptul că autorul face doar niște presupuneri în legătură cu cele ce se vor întreprinde pentru ca Radio România Cultural să ocupe locul pe care îl merită universul media. Apoi, el «uită» pur și simplu să precizeze audiența pe care o are postul în acest moment. Tocmai de la această realitate, omisă de autor, pomesc măsurile pe care Consiliul de Administrație al Societății Române de Radiodifuziune a hotărât să le ia, în așa fel încât atât Radio România Cultural, cât și celelalte posturi ale corporației noastre să se bucure de o tot mai largă audiență în folosul ascultătorilor de toate categoriile.

În ceea ce privește organizarea pe secții și denumirea acestora, considerăm că autorul anonim nu are nici căderea, nici priceperea necesară punerii în discuție a conținutului și eficienței lor. Îl asigurăm că schema de organizare a fost elaborată prin consultarea unor personalități de prestigiu și discutată, de altfel, cu fiecare membru al colectivelor redacționale.

Au fost organizate concursuri pentru ocuparea posturilor de conducere.

Din păcate, nu toți concurenții s-au prezentat cu proiecte care să convingă membrii comisiilor de jurizare că au capacitatea de a administra un proiect reformativ. De aceea, unele posturi au rămas vacante și vor fi scoase la concurs la o dată pe care Consiliul de Administrație (singurul îndreptățit) o va considera potrivită.

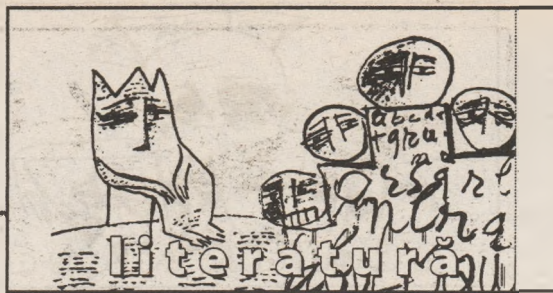
Frustrările personale, faptul de a fi pierdut un concurs sau altul, de a fi situat pe o treaptă sau alta ierarhică, sunt motivele care ne pot îndreptăți să presupunem că autorul epistolei nu urmărește, de fapt, binele Radioului ori al culturii române (cum s-ar putea interpreta), ci propriile interese.

Aprecierile făcute în legătură cu studiile de specialitate, ori așa-zisele «acțiuni necurate», pe care le impută unor colegi, ar fi trebuit susținute cu dovezi. Invităm de altminteri pe autorul epistolei să solicite și să studieze documentele care atestă probitatea și corectitudinea celor acuzați pe nedrept.

Incrimnarea ce se aduce măsurii de a fi mutat temporar biblioteca Radioului, pentru a destina spațiile aferente altor activități, ni se pare rău-voitoare și o socotim neîntemeiată. În cel mult două săptămâni, la etajul cinci al Societății Române de Radiodifuziune, se va redeschide biblioteca de servicii, care va cuprinde volumele solicitate cu prioritate de membrii redacțiilor.

Vă asigurăm, Domnule Profesor, că Societatea Română de Radiodifuziune va susține în continuare cultura română, cu același profesionalism și aceeași dăruire, iar Radio România Cultural, în noua sa formulă, va deveni ceea ce iubitorii literaturii și muzicii, științei și educației așteaptă de la noi.

Cu deosebită considerație,
Attila Vizauer
Purtător de cuvînt al SRR

Tirania formulei

Idată încheiată perioada de susținută recuperare a scrierilor și scriitorilor optzeciști, s-a format și un orizont de așteptare al operelor originale scrise după '89. Interesul pentru poezie a scăzut brusc, a apărut *Femeia în roșu*, Cărtărescu s-a convertit la proză și s-a considerat că e rândul prozatorilor să rupă gura târgului. Pe fondul unei asemenea îndelungi așteptări, Gheorghe Crăciun, unul dintre prozatorii optzeciști de top, publică *Pupa Russa*. Este, oare, cel mai bun roman al lui? Au dat optzeciștii marele roman? S-a schimbat radical scriitura? În ce fel?

Anunțat drept „un roman despre copilărie, sex și comunism”, cartea confirmă sloganul promoțional, dar nu în sensul pur epic. Romanul este construit în jurul unui singur personaj, Leontina, într-o formulă surprinzător de „clasică”, dat fiind că ne putem raporta atât la Hortensia Papadat-Bengescu, cât și la Gabriela Adameșteanu. Romanul Leontinei se încheagă secvențial printr-o

multitudine de perspective (apar personaje reflectorii, dar și vocea „din off” a naratorului) și de discursuri (monolog, pers. a II-a, dialog) care alcătuiesc, prin desfășurarea lor paralelă sau întretăiată, o narațiune, mai degrabă, modernistă. Suprimată total predispoziția teoretizantă a prozatorului, rămân totuși două elemente nepotrivite în acest roman: reflexivitatea excesivă care omoară epicul, precum și tendințele textualiste și metanarative (neinteresante și depășite la un nivel atât de explicit).

Deși, practic, avem un roman al destinului Leontinei, formarea și ratarea vieții unei femei în comunism, foarte puține lucruri se petrec în carte: o anchetă din copilărie ce urmează dezgropării unei parașute, experiențele de lesbianism în internatul de fete, cooptarea în marea familie a informatorilor Securității, totul pe fondul aventurilor sexuale comune și banale pe care Leontina le consumă constant. Femeie frumoasă,

cu un corp perfect (face baschet), pe Leontina o vor și (mai devreme sau mai târziu) o au toți bărbații care o întâlnesc, iată trauma femeii

Gheorghe Crăciun - *Pupa Russa* Editura Humanitas, București, 2004, 400 p.

și trama romanului. Stilistica impecabilă a lui Gheorghe Crăciun dă pagini excelente, unele memorabile, dar nu pot suplini lipsa epicului într-un roman care se întinde pe 400 de pagini. Un șir infinit de impresii (trăite sau rememorate) mediază eroticul, amintirile și obsesiile din copilărie, iar pe fundal comunismul, reconstituit însă livresc, prin inserturile absurd-grotesce ale naratorului, cu ajutorul limbajului specific și într-o proză rimată à la Nedelciu. Aici mi se pare că este punctul slab al romanului: neasumarea până la capăt a convenției narative. Cele câteva note metanarative care fragmentează romanul sunt un corp străin detensionând forțat și inutil desfășurarea narativă. Miza textuală pe care ne-o relevă Gheorghe Crăciun mi se pare ieftină: pluralitatea vocilor naratorului omniscient nu este o convenție în sine, de aceea el se deconspiră prin secvențele metanarative, unde narațiunea ia o pauză și autorul se arată „textuând”

romanul la masa de lucru. În locul unei proze coborâte în stradă pentru a reconstitui comunismul abia acum cu adevărat la modul realist, avem din nou imaginea moft a scriitorului care scrie că scrie despre comunism. Artificiu care contribuie evident la ratarea finalului prin sugerarea că naratorul și-ar „ucide” personajul, nimeni altul decât alter-ego-ul său feminin (de unde și dublul masculin al Leon-Tinei). O surprinzător de naivă pretenție de a postmoderniza scriitura, exemplu clasic în care tirania formulei strică opera.

Până la urmă, sloganul promoțional, fără a fi inexact, creează totuși un orizont de așteptare pe care romanul nu-l satisface. Nici rememorarea copilăriei, nici dimensiunea erotică nu reușesc să salveze integral cartea, în ciuda scriiturii pe alocuri de o rară senzualitate și, mai ales, în ciuda unui demers narativ de amploare, remarcabil chiar, pe puțin neîmplinit. Iar romanul despre comunismul românesc, acesta se amână.

Marius CHIVU

Transfictio

Romanul *Pupa russa* al lui Gheorghe Crăciun e povestea colorată, sfidătoare, nerușinată, jucată a comunismului, în înfățișarea sa disperat erotică: a sexului tabuizat, care hrănea încheieturile sistemului. Un comunism impudic și agresiv este deci cadrul romanului, cel care pervertește cuvintele și identitățile lucrurilor și a oamenilor odată cu ele. „Nimeni nu stă cu cracii în sus. E mult de produs. Minerul scoate instrumentul și și-l vîră. Trepidează și el o țîră. Cărbunele negru ca untul îi motivează avîntul. Colectivistul și-o pune pe umăr. E sapa lui, dar ce sapă! Scoate din piatră apă.[...] Totul geme de bucurie ca un roi de albine. Vasile are o familie care nu mai poate de bine.[...] Măriuca ascunde în buzunarul de la piept un viitor luminos. Tocmai a cumpărat pentru ciorbă un os”. „Potcovarul pune mîna pe seceră, zootehnistul deschide fereastra grajdului și respiră adînc, telegrafistul apasă pedala, macaragiul își reazemă macaraua de zid și intră în hală, apele țării sînt limpezi, pești mari cu ochi nevinovați de fecioară se zbenguie prin diferite locuri, vacile cresc și ele avîntat”.

„Comunismul nu e negru, comunismul e cenușiu și nu există o culoare cenușie, ci doar amestecuri de alb și negru. În fond, nici nu există alb, există doar mixturi de roșu oranj galben violet

albastru indigo verde.” Și Crăciun reușește un roman politic în care nu trage linii pentru că nu vrea să judece, care nu cunoaște albul, totul este parte a lumii cenușii (ROGVAIV, dacă privim cu atenție), și care își echipează, pe cît posibil, activității cu „cap mîini și picioare, ochi nas și gură, sex inimă și burtă”. Un roman politic fără discursuri și principii, de fapt în care discursurile s-au măcinat pînă la rotițe și corzi de gumilastic: „Dragi tovarăși!// După cum este bine cunoscut. Toate acestea arată că. Însă așa cum am menționat. Subliniez aceasta. Trebuie să facem astfel ca.”; „Trebuie să fie necesar să se poată. E necesar să trebuiesc să descoperim că am făcut ceea ce era necesar să facem.[...] Trebuie să trambulină trambulindă. Trebuie să trepidăm să transpirăm să elev silitor viitor fericit realizări sacrificii”.

Dar e un roman erotic în același timp, care nu respectă cu prea mare grijă liniile de separație între sexe: romanul în care un bărbat vorbește în numele unei femei ce ascunde un băiat în nume. Un fel de *transfiction*, la limită: proză despre transcenderea genurilor, despre travestiții.

„Bărbat-copil, copil-fată, fetiță-femeie, căpșor și umeri plăpînzi, ochi-ochișori, picioare-picioare, guriță roșie, cărnoasă, umedă, palme albe și mici, palme mici și murdare de suc de murelor, de iodul ruginiu al nucilor verzi”. Leon și Tina, identități sia-

meze, schizofrenice s-a spus, ale personajului central, în aceeași păpușă rusească. Și încă, Leontina *c'est moi*, ne spune Gheorghe Crăciun – în încercări de disperare, oprite însă cumva înainte de capăt, de a-și asuma momia de cauciuc, *dama rasată*, pe care a produs-o.

Este și un roman despre copilărie și joacă, liberă, imaterială joacă, plutind peste o lume care nu știa să glumească. O sumară antologie a unei inocențe fără inhibiții, amorală, la marginea golăniei. Pentru a celebra această dezinhibare și pentru a marca turnura ironică a pulberii de vorbe pe care i-o aruncă lumii vechi în față, Crăciun alege titluri

din *Carmina Burana* (culegere de cîntece medievale impudice sau de o sinceritate frustrată) și le completează cu titluri de capitole tot în latină, imagini răsturnate sau răutăcioase ale fragmentelor pe care le conțin. Așa e de pildă *Gloria* – capitolul în care Leontina ajunge la sanatoriul doctorului Minea, în care simte că se urîțește, în care i se întocmește raport de securitate („Totul e-nregistrat pe hîrtie și intră imediat în cartea de istorie. Gloria-i glorie!”), sau *Circa mea pectora*, cu violul ratat, încercat de Anghel Carp, una din *cadrele* de la partid, și cu textul sarcastic-rimat și ritmat despre partidul care se întindea în toate etc.

În centrul acestui roman, declanșînd textul auctorial și încolăcirile poveștilor, e Leontina, copil neasîmpărat, nimfetă, de care s-a abuzat sexual, adolescentă lesbiană, versată și în același timp îndrăgostită și sedusă, femeie fatală, nimfomană, amantă și soție infidelă; politrucă manipulabilă, informatoare a Securității, secretară incompetentă, mamă denaturată, victimă a unei crime (probabil pasionale). E, s-a comentat, „Femeia esențială”. Dar ea a fost simțită așa nu pentru etichetele pe care i le-am lipit mai sus pe tricou, ci pentru felul în care, coborîndu-se în oroare (depravare, nerușinare, interdicție), Crăciun încearcă să se transpună cumva în Celălalt (într-o femeie). Cartea e o enciclopedie a senzațiilor și a intimității acestei

femei în fond neliniștită, căutînd ceva fără să știe exact ce și căutînd mereu în miezul ei de carne: „ceva era întotdeauna altceva. Coaja exista pentru a ascunde un miez și miezul exista pentru a se ascunde într-o coajă. Ea, fetița aceea de șapte ani, coaja și miezul”.

În cîteva din intervențiile sale auctoriale, Crăciun încearcă să explice pe Leontina prin Emma Bovary, sau să ne explice obscenitatea din natura feminină (din toaletele de femei) și *puritatea* din aceeași natură sau, mai mult, să explice feminitatea pornind de la anatomia organelor genitale. Un bărbat speriat aici, nesigur, ascultînd ce îi șoptesc complexe și locurile comune despre feminitatea aceasta năra-vașă căreia i-a dat drumul în lume. Privirile lui declanșîndu-se în fond și ele, *clic-clac*, la trecerea Leontinei.

Cei care iubim textele senzuale vom citi deci această carte pentru felul în care coboară scrisul în piele și pentru zgomotele interioare, care se aud „în interior, din interior”. Cei care iubim textele jucate, comedile și cadrele absurde care îi dau realității (al-adevărate) cu tifla, o vom savura pînă la capăt pentru asta. Vom fi și cîțiva care îl vom căuta poate aici pe Gheorghe Crăciun cel pe care îl știam, și îl vom găsi mai matur.

Roxana RACARU

lecturi la zi
de Tudorel Urlian

Hoinăreală în timp

Acasă printre străini, cel mai recent roman al Gabrielei Melinescu (Premiul „De Nio”, al Academiei Suedeze, 2003) este o carte despre timp. Scriere aflată la frontiera dintre poezie și proză, hibrid între ficțiune și însemnarea nuda (este greu de spus cât este roman de ficțiune și cât realitate trăită, în condițiile în care la tot pasul apar referințe lesne identificabile în viața reală; mai degrabă se poate vorbi de organizarea romanescă a unei materii epice altoite pe marginea unor însemnări zilnice sau desprinse din paginile unui volum de memorialistică), însușire capricioasă de însemnări din epoci și de pe paralele geografice diferite, pigmentată cu vise, reflecții filozofice, estetice, politice, literare, volumul este o scriere compozită, asamblată după principii cvasi-suprerealiste, pe baza dicteului automat, prin urmarea netulburată a fluxului imprevizibil al gândirii.

Gabriela MELINESCU
Acasă printre străini
ROMÂNIA
Gabriela Melinescu, *Acasă printre străini*, traducere din limba suedeză și note de Elena-Maria Morogan, Editura Polirom, Iași, 2004, 280 pag.

Chiar dacă, pornind de la elemente banale ale cotidianului (o întâmplare, o replică, o idee citită sau auzită, mirosul sau culoarea unei flori, un cuvânt, un gând răzlet), autoarea plonjează în timp până la anii copilăriei și adolescenței sale bucureștene, romanul nu este unul proustian. Scopul său nu este recuperarea memoriei (de altfel, atunci când se produce, aceasta nu îi creează autoarei revelații sau mari nostalgii), ci descrierea unui flux al gândirii/trăirii, în care, prin mecanisme incontrollabile, se amestecă fără încetare prezentul cu trecutul, realități românești și suedeze, poezia cu proza, cărți citite în mai multe limbi și tablouri din expoziții de mult uitate, ritmuri muzicale din epoci diferite, speranțe și dezamăgiri, cioburi de sentimente și amintiri. Din mișcarea circulară continuă a malaxorului ies pentru o secundă la lumină bucăți (încă) întregi, identificabile, ținând de un loc și de o epocă. Imediat însă acestea se scufundă și, la suprafață, apar alte rămășițe ale unei alte epoci, din cu totul alt loc. Ceea ce rămâne în urma acestui proces logic/illogic, coerent/incoerent, este întrebarea pe care și-o pune scriitoarea cu o existență ajunsă la limita schizofreniei și, prin ea, toți cititorii acestei provocatoare cărți: „Cine sînt eu?”

La capătul bulversantei sale experiențe, Gabriela Melinescu trebuie să constate, o dată în plus, valabilitatea vechii înțelepciuni potrivit căreia bietul muritor este sub vreme. Timpul este un mecanism complicat, iar curgerea sa, departe de a fi una liniară și lină, cum se crede îndeobște, este întotdeauna

învolutată, elementele trecutului, prezentului și viitorului fiind legate indestructibil. „Viitorul și cele trecute par să se împletească, legate cu lanțuri de motive și consecințe. Adesea motivele ies la iveală din trecut și amenință să acționeze și în viitor. În lumea noastră, cauza și efectul sînt imprevizibile.” (p. 18)

Privind retrospectiv întâmplările unei vieți, modul în care trecutul poate să influențeze prezentul și ambele să interacționeze asupra viitorului, omul se simte dezarmat în fața atotputerniciei timpului. Chiar dacă prin experiență, inteligență și voință el poate ajunge să influențeze, de o manieră superficială, propria sa evoluție în timp. Scrie Gabriela Melinescu: „Eu recunosc că nu pot să mînuiesc nici trecutul, nici viitorul. Și totuși viitorul este într-un anume fel o unitate fizică bine cunoscută, pe care eu, printr-un efort de voință, pot să o influențez într-o oarecare măsură, mai ales unele elemente ale sale:

cele vizuale și motrice care se rotesc neîntrerupt în lumea mea interioară. Eu știu, de exemplu, că ceea ce mi s-a întîmplat în obscuritatea trecutului se mișcă și, cînd mă aștept mai puțin, poate oferi materie primă pentru prezent ori pentru viitor.” (p. 18) În fond, crede Gabriela Melinescu, pentru noi toți timpul nu reprezintă altceva decît cadrul care marchează începutul și sfîrșitul vieții noastre. Din această perspectivă, chiar îndemnul antic „carpe diem”, dobîndește în interpretarea ei o semnificație specială: „... «carpe diem», «trăiește-ți clipa», înseamnă pentru mine că fiecare zi trebuie să-mi răspund la o întrebare: de vreme ce moartea este neîndoielnică și clipa ei necunoscută, ce voi face azi?” (p. 95)

Dincolo de natura sa filozofică, romanul Gabrielei Melinescu este, prin latura sa factuală, o excelentă frescă a timpului nostru. Antisemitismul și xenofobia din societatea suedeză de azi, tranziția românească, fauna grotescă a politici dimbovitene (în fața de „Jostul poet de curte al Dictatorului”, Corneliu Vadim Tudor, ajuns lider al unui partid ultranationalist, cel care promisese să „curețe țara de evrei, țigani, alte minorități și homosexuali” – vezi pp. 231-232), peisajul sordid (amestec de megalomanie și sărăcie cruntă, dominat de clădirea faraonică a Palatului Parlamentului), corupția și goana bezmetică după cîinii vagabonzi apar obsedant în gândurile autoarei. Bucureștiul copilăriei și tinereții ei a fost de mult făcut una cu pămîntul de buldozerele ceaușiste, vechile cunoștințe au murit sau

s-au înstrăinat, nimic din visele suedeze despre „întoarcerea acasă” nu mai corespunde realității. Dezamăgirea este mare, iar sentimentul de înstrăinare este total. Este greu de spus, de aceea, dacă pentru scriitoare „acasă” înseamnă Suedia sau România. Cu siguranță, și România, și Suedia, chiar dacă în ambele țări se simte singură, înconjurată de străini. Pentru prozatoare „acasă” înseamnă florile care îi înfrumusețează viața, porumbii care îi bat periodic la fereastră, visele și gândurile care îi marchează starea de trezie. Altminteri, ea constată surprinsă și dezamăgită că multe dintre ideile imbecile de care a crezut că a scăpat odată cu emigrarea se reproduc în variante foarte asemănătoare și în Occident. Am amintit deja despre antisemitism și xenofobie. Dar chiar și „omul nou”, una dintre aberațiile „clasice” ale utopiei comuniste are un corespondent în țările occidentale. O redamă dintr-o revistă franțuzească, înfățișîndu-l pe *Omul de Oțel* în care se anunță că *L'Avenir este déjà là*, îi oferă autoarei șansa unei inedite paralele între trecut și prezent, între visurile lui Stalin și realitatea occidentală de azi. Comentează Gabriela Melinescu: „Proslăveam același «Om de Metal» sau «Omul Nou», care-și disprețuia sentimentele și avea gîndul doar la mărirea producției și îndeplinirea planului cincinal. «Omul de Oțel» ne bîntuia visele. Nu însemna «Stalin» pur și simplu «oțel»? Cu toate că Stalin era mort, cadavrul lui continua să ne hrănească cu «vise de oțel».” (p. 85)

Comparațiile dintre Est și Vest nu se opresc însă aici. Gîndurile scriitoarei balansează în permanență între cele două lumi care i-au marcat

existența, pretexte găsindu-se la tot pasul, de la rolul muzicii rock în prăbușirea sistemului comunist pînă la limba de lemn care afectează în egală măsură mesajele politicienilor din răsăritul și apusul Europei.

Acasă printre străini este o carte gravă, scrisă de una dintre scriitoarele emblematice ale generației '60 din România, ajunsă un nume important în literatura suedeză de azi. Fără a fi în mod explicit o carte problematică, romanul pune foarte multe întrebări de etapă, toate transformîndu-se în final într-o meditație prea puțin optimistă asupra lumii contemporane și a destinului omului aflat în imposibilitatea de a depăși un destin care îl condamnă la înstrăinare și nefericire. Multă vreme noi, viețuitorii în vasta închisoare care era România lui Ceaușescu i-am invidiat pe cei care au avut șansa să emigreze. Simpla plecare din țară echivala pentru cei rămași în țară cu intrarea în paradis a celui în cauză. Cartea Gabrielei Melinescu demonstrează însă, cu o impresionantă forță epică, faptul că sentimentul de înstrăinare a fost, cel puțin la fel de apăsător și pentru românii care au avut șansa să evadeze din lagărul comunist și să își găsească un rost în Occident: „Am fost lovită de un gînd teribil: cel care are două patrii nu are nici una. Nimic nu te poate face să fii la fel ca aceia născuți acolo. În zadar dai probă într-un fel mult mai plin de responsabilitate de identitatea ta de om, un om care merită să trăiască fără bănuiele.” (p. 109). Aceasta este doar una dintre concluziile dramatice și tragice ale acestei cărți deschise, pe marginea căreia se poate glosa la nesfîrșit. ■

HUMANITAS

bunul gust al libertății

Raftul întâi

BANANA YOSHIMOTO
Kitchen

JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS
Lăstarul meu de portocal

lecturi la zi

Mitteleuropa marginalilor

Alți apropiați ai grupării – unii, chiar semnatori ai manifestului din 1943, către E. Lovinescu – au trecut prin închisorile deșerte și au suportat, timp de mai bine de un deceniu, lipsuri materiale și umilințe cumplite. În istoria sibiiană, numele lui Victor Iancu, Eugen Todoran, Ovidiu Cotruș sau Deliu Petroiu sunt, deja, pe jumătate uitate. În vreme ce istoricul și traducătorul Ion Stoica Udrea, directorul revistei „Vrearea” sau poetul Petru Sfetca, vehementul redactor de la *Dacia*, figurează, pentru cercetătorii de astăzi, la capitolul *figuri nesemnificative*. Cât despre profesorul N.D. Pârnu, cel care, pentru a scăpa de orice suspiciune, a acceptat toate compromisurile cu sistemul, figura lui este, pentru prietenii de pe vremuri, imaginea senilității și a decăderii: *așa trece gloria lumii!*

Pentru profesorul Victor Iancu – cel care a tutelat, propriu-zis, prin autoritatea sa, manifestul și activitatea din anii de început ai grupării – gloria va mai face un popas de o zi. Prietenii săi iluștri – Lovinescu, Blaga și Vianu – vor pune încă o vorbă bună pentru el, pe lângă oamenii influenți ai momentului (actual!). Ambasadorul e, din *off*, personajul care pozează alături de modelele studenției sale – Cornel Ungureanu. Discipolii lui Victor Iancu, printre care și I. Negoieșcu, G. I. Tohăneanu sau Eugen Todoran, își amintesc, fără aureola roză, a vremii care idealizează totul, de un excelent estetician de formație germană, pasionat de Schiller și Hegel, care, după anii de cruntă mizerie ai exilului la Sibiu, în momentul în care a căpătat o catedră universitară (de literatură) la Timișoara, se cam... zaharisise. Corespondența cu Aurel Buteanu (prietenul lui din tinerețe, odinioară deputat al țărăniștilor,

Viața și petrecerea (cu taverna, bârfe și personaje mateine, n.n.) - așa ar fi trebuit să se intituleze cartea lui Cornel Ungureanu despre Cercul Literar de la Sibiu. Până la urmă, autorul s-a mulțumit să aleagă, după criterii tematice, un titlu ambiguu și general, specificând, cu italice: intervalul timișorean. Inscricția de pe poartă descurajează o primă apropiere, neavizată, de un studiu care afișează, ostentativ, avertismentul: pentru cunoscători! În curtea sibiiană, hăitașii proletcultismului latră a pustiu. Cerchiștii s-au împrăștiat, între 1948 și 1965, în toate colțurile țării, cei din prima linie – Ștefan Aug. Doinaș, I. Negoieșcu, Corneliu Regman, Radu Stanca – au ajuns profesori la ciclurile primare sau secundare, în sate din jurul Aradului, la Timișoara, Cluj sau Sibiu. Vor păstra tăcerea editorială, se vor ascunde, temători și anonimi, până când li se va oferi, în perioada „dezghețului ideologic”, șansa să se reunească, la revista orădeană *Familia* – rampa lor de re-lansare în publicistică și în literatură.

convertit în director de teatru și traducător din germană și maghiară) nu poposește, nicidecum, în sfera „ideilor pure”. Filozoful, ajuns *pater familias*, se plânge, pe un ton înfrânt și disperat, de banii care nu ajung pentru penicilina soției, pentru hrana fiicelor, de umilința de a fi la cheremul unor neaveniți, care mănuiesc pâinea și cuțitul, de eșecul fiicei sale, Florica, picată, în urma unor jocuri politice, de la actorie.

Intr-o scrisoare în care divaghează în jurul determinării etimologice a termenului de *aesthetica*, profesorul îi solicită prietenului său, cu cele mai rafinate ocolșuri,

ajutorul pentru o sumă de bani destinată Floricăi – studentă la București – „pentru ca să-și cumpere o jachetă, neputând umbla tot timpul cu paltonul de iarnă”. Iar cei de la actorie „vor să aibă numai o generație de «adoniști», după ce în ultimii ani au fost promovați pocitanii cu duimul”. Selecția fragmentelor epistolare și a secvențelor biografice merge spre conturarea unui portret, ușor edulcorat, care scoate la lumină, de sub carapacea didactică, slăbiciunile umane și nevoia de afecțiune a unui om hăituit. Un exercițiu de admirație, bine mascată, față de cel pe care prietenii și studenții l-au scos, abuziv, din memoria (și memoriile lor). Sfârșitul omu-

Cornel Ungureanu, *Despre Cercul Literar de la Sibiu - intervalul timișorean* - Editura Universității de Vest, Timișoara, 2004, 150 p., f. p

lui Victor Iancu nu trebuie să semene cu soarta imaginii sale, în posteritate.

Cornel Ungureanu s-a ocupat, în lucrări anterioare, de toți „marginalii” pe care acum îi așază, scuturându-i de praf, pe raftul unde le era locul, alături de Negoieșcu, Doinaș, Balotă, Regman, Cotruș sau Stanca. Mai activi sau mai norocoși, acești „ași” ad-hoc au avut șansa celei „de-a doua nașteri”, alături de generația Nichita Stănescu, ca VIP-uri și modele ale anilor '60. Numele lor sunt singurele care se identifică, azi, cu *Cercul literar de la Sibiu*. Scormonirea prin „rufe vechi” (și murdare!) ale istoriei literare e o treabă nu tocmai simplă, în nici un caz

plăcută. Dar e singura cale de a răsturna o parte din vechile ierarhii – nu în funcție de notorietatea populistă, ci ținând cont de contribuția autentică la funcționarea intricate (și foarte sensibilei) mașinării a *Cercului*.

Universitarul timișorean merge pe firul biografiilor, se adâncește în istoria intimă a grupului, comentează, laconic, fragmente epistolare, amintiri, mărturii consemnate de surse mai mult sau mai puțin credibile. Acolo unde datele lipsesc sau le consideră insuficiente, intervine cu clarificări, luând ca reper propria experiență, memoria personală. Observatorul alterează, prin prezența în mijlocul scenei, obiectivitatea observațiilor. Istoria e una trăită, completată cu o documentație exhaustivă, studiată cu tenacitate și seriozitate. Talentul criticului, dublat de omul de știință migălos și rigid se integrează, de minune, aerului de familie al modelului profesorului ardelean. Fotografia în care Ovidiu Cotruș, Deliu Petroiu, Eugen Todoran sau Victor Iancu apar, ei înșiși, ca figuri paradigmatiche ale acestui model e, de fapt, una incompletă – în prim-plan și dedesubtul foștilor prieteni pozează chiar Cornel Ungureanu. Iar „intervalul timișorean” e mai mult un pretext. Dincolo de urmărirea unei biografii a exilului, volumul (construit ciudat, ca un dosar din decupaje neînchegate, dintre care se alege, la tot pasu, repere demne de studiat) pune ordine într-o chestiune de testament literar: moștenitorii excluși sunt rechemati, după o jumătate de secol, la masa onorifică a celei mai prestigioase mișcări literare a Ardealului.

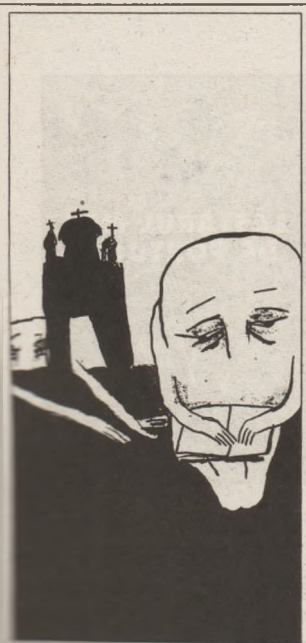
Cătălin STURZA

Poezie mistică

Poezia lui Nicolae Ionel (un volum recent este acela intitulat *Nume pe ape* de la Editura Junimea, 2003) încearcă să resusciteze filonul poeziei mistice, momentan aflat în desuetudine. Stilul e eclectic, iar procedeele par a fi luate cu japca din diverse stadii de dezvoltare a limbii/poeziei autohtone: numeroase inversiuni („un singur pe etnii/ imn legiuind” – *Ar trebu*), unele împinse până la incomprehensibilitate, și forme învechite („nupții”, „nalt”) predomină. În plus, nu e primul poet mistic care recurge la un abuz (halucinogen i-aș spune, pe urma beției de cuvinte a lui Maiorescu) de cuvinte abstracte, pe un fond ultra-metaforizant: „Glasu-mi peste abis/ ține-uraganu-expansiunii/ Rupt din duh sînt/ duh/ Din fulgere/ pe-artere-mi trag/ de-a dreptul/ - heruvilor! - / puterea din văzduh” (*Ce se dezleagă-n mine*). Înțeleg că o experiență mistică nu se poate descrie în aceeași termeni în care ai relața cumpărarea unui bilet de autobuz, dar măcar să ne amintim de *Cântarea cântărilor*, care abundă în sensuri literale și în cuvinte cu un sens bine delimitat, din care se deduce (prin recursul la comparație) înțelesul religios sau măcar de poezia persană codificată similar. Motto-ul din Paul Celan anunță o oarecare influență, care se observă mai clar în poeziile cu structură interogativă: „Doamne/ pe cine-nflorești/ cui ești roua/ lăuntru de nemaiajuns?” (*Doamne*), comparabilă cu „Ce te faci Doamne dacă mor?” la Celan.

O nelămurire care a persistat de-a lungul întregii lecturi își cere dreptul de a fi articulată: recunosc simptomele poeziei mistice, dar... de care? Fiindcă întâlnești la tot pasul varii aluzii, care te poartă de la zeii antici, la religia creștină și chiar la credința mozaică. Oricum, efectul e unul pozitiv: starea de spirit ce domină volumul poate fi definită, utilizând cuvintele autorului, ca una de „bucurie veșnică”.

Alexandra OLIVOTTO

Literatură

lecturi la zi

Singurătate în companie

Poate mâine... este un roman jurnal, un jurnal-eseu, cu pasaje epistolare, un roman aparent deschis, o dată ce se înfățișează ca un tronson de existență în continuare, nu mai puțin unul circular, de vreme ce înțelegem că vocea care ni se confesează se află în siajul unui circuit de unde nici destinul, nici hazardul, nici propria-i fire, la rândul său un destin, nu-i vor îngădui să evadeze. Cu rezerva speranței, acel poate mâine surplusează, iar aici gândul ne duce la replica finală a Scarlettei O'Hara, din *Pe aripile vântului*. O fragilă sfidare, o vitează sfidare la adresa neantului.

Prin calitatea persuasiunii, lectorul se include aceluia poate mâine, replică la cenușii vieții, la dezastruosul *astăzi*, participă la tentativa de autorecuperare a unui eu din care cotidianul smulge bucăți. Petrecându-se pe alte meridiane, acțiunea romanului se axează, totuși, pe săgeata București-Tel-Aviv, între România primei tinereți și a întregirii intelectuale și Israelul definitivei așezări, la vârsta bilanțurilor. Este o poveste ce-și dobândește verb în limba română, limba în care scrie Gina Sebastian-Alcalay și în care o citesc lectori pe două continente, intim legați de această limbă.

Pe un palier secret, îndrăznim a crede că exercițiul acestei limbi, în ce are ea mai radiant, mai prehensiv, mai insinuant, se înstitue, în *Poate mâine...* în chiar substanța faptului romanesc – eroina narațiunii fiind, iată, o prozatoare, o artistă. Dar, la urma urmei, ce se petrece

în acest roman, ca raport al unei existențe? O femeie la vremea rememorărilor, tânără spiritualmente și mai departe însetată a fi iubită, o femeie singură, departe de fiul înstrăinat prin ceea ce numai ironic s-ar putea numi concursul împrejurărilor, trăind în cea de a doua și ultimă patrie, luptă să nu fie zdrobită într-un clește de adversități în care fie pura întâmplare, fie propriu-i temperament au prins-o, răpindu-i în serie ocaziile de statornicire a fericirii. Și, mai cu seamă, înșelând-o prea adeseori, când depune încredere în semenii, ale căror limite o deprimă și o primejduiesc. Împrejurări de netrecut o țin departe de fiul adorat care promitea a deveni un geniu muzical, dar care, lipsit de sprijinul ei, se realizează doar ca unul din muzicienii de primă mână în depărtata Americă.

Fiică, asistă la decăderea fiziologică a mamei, ajunsă la vârsta cumului de neputințe. Intelectuală, stârnește neînțelegere într-o societate ce nu-și examinează tabu-urile, întrucât, trecută printr-o încercare fără seamăn în istoria masacrelor lumii, și-a făurit un punct de vedere, trăindu-și pasional spaimele, cu reacțiile spasmodice ale celui constant agresat. Or, eroina, scriitoare, publicistă are opinii care nu consună neapărat cu cele ale semenilor înconjurători. Ea nu se teme, astfel, să așeze în același context holocaustul și gulagul, cu tipicele note structurale care le definesc. O discuție pe această temă, cu un apropiat ia aspecte dramatice, cineva o acuză pe Mimi Ianculovici de... legionarism!

Fapte care, repetativ, pot duce la o ruptură, așa cum, pe un alt plan, relațiile cu cei intimi – bărbați și femei – suferă de pe urma diferenței de sensibilitate, iar aceasta, la cei mai puțin dotați se manifestă prin intratabilitate. Ca să înțelegem unde poate duce o asemenea situație, la gravitatea rupturilor, e bine să ne reamintim nu altceva, ci chiar mecanismele faliei sociale create în țara noastră după decembrie 1989 – fie numai în chestiunea dacă atunci a avut loc o revoluție sau numai o lovitură de stat!

Lipsită de dragostea la care constant aspiră, între persoane împlinite, însă în materialitate, între prieteni și prietene cu reacții imprevizibile, dar care îi reapeșează ei comportamentele, în compania câte unui bărbat ce se rezervă

evaziv, între sclavi ai unor ticuri existențiale, eroina notează recoltele zilelor, cu observații ce se transformă în maxime, aforisme ale înțelepciunii scump și inutil plătite. Dar unde este adevărul? Mergând mai departe, o voce secundară dă cuvânt celor care au lovit-o prin grosolanie, indiferență, insensibilitate, adică. Le oferă spațiu să se pronunțe, din punctul lor de vedere. Scene pe care le cunoșteam își schimbă sensul, iau o cu totul altă turnură, răstoarnă situații, către o deplasare de culpabilitate. Vina va fi a victimei.

Este un remarcabil joc de nuanțe aici, nodul secret al romanului, locul unde latura autobiografică este pusă în cumpănă sub raportul unei universale ambiguități. Manevră prin care narațiunea se deplasează în zona unui experiment, chiar dacă, psihologic, intenția auctorială nu a fost atât de pretențioasă. După cum nici întoarcerile în timp, ale copilăriei, tinereții bucureștene nu țin de o schemă, ci de mult mai fierbinte apel al memoriei. Vom răsfoi, deci, un jurnal, iată-ne în anul 1953: „Poate că acum, după moartea lui Stalin aș fi putut continua. Știi și eu? Câteva dintre colegele mele au plâns, una a jurat (la gazeta de perete) să facă din fiul ei «un bun stalinist». Stalinist, fără Stalin adică. Bun stalinist. Bun român. Bun francez. (Cei cu Algeria franceză OAS). Bun comunist. Bun evreu. Flaubert: Sunt la fel de francez pe cât sunt de chinez.” Cincisprezece ani mai târziu, în acea fază a liberalizării mereu în discuție, eroina este copleșită de bogăția vitrinei de librărie. Numai că *plus ça change...*

Apoi, în pasul destinului, la 12/8/1986: „Halal debutantă! «La cinquante bien sonnée», «on the wrong side of fifty»: nu degeaba par a-mi repeta privirile jenate ale unora, tăcerile încăpățănate ale altora; prea târziu, lasă-te păgubașă, nu mai merită osteneală. Ce spui tu au spus alții, mai bine – și la timpul potrivit.” Eternul masochism al lucidității, care va spori miza unei remarcabile autoscopii. La finalul cărții, certificând un matur talent și o etemă juvență, câteva sfaturi, precum: a învăța din viață că oricât de subțire am tăia felia, ea va avea întotdeauna două fețe – că iertarea presupune o practică îndelungată, că omul rămâne mai departe răspunzător de faptele sale, oricât regret i-ar pricinui ele, că doi oameni pot privi unul și același lucru și să vadă fiecare cu totul altceva – că e întotdeauna greu să alegi între dorința de a fi pe placul altuia și nevoia de a-ți susține deschis propriile convingeri. Că atâta vreme cât trăim avem dreptul să sperăm...

Barbu CIOCULESCU

Ultima oră

Wagner, interzis

Știre șocantă în ziarele de luni 19 iulie: Federația Comunităților Evreiești din România a încheiat cu Filarmonica "Banatul" din Timișoara un contract de comodat pe 49 de ani, prin care îi pune la dispoziție o sinagogă ca spațiu pentru concerte, cu condiția însă ca lucrările compozitorului german Richard Wagner să nu fie niciodată interpretate. De 14 ani "Banatul" n-avea sală proprie. În pană de fonduri, primăria a ales să investească în sinagogă, ca s-o renoveze, un miliard de lei, în loc să construiască un local. Prinsă între ciocanul lipsei unei săli și nicovala cenzurii Federației Evreiești, Societatea Filarmonica "Banatul" n-a avut încotro și a acceptat. Cel puțin așa rezultă din declarația președintelui Societății. Toată lumea știe că Wagner a fost un compozitor iubit de Hitler și că urmașii lui l-au primit cu multă simpatie pe Führer la Bayreuth, cu ocazia celebrului festival. Dar de aici și până la a interzice interpretarea operei unuia din cei mai mari compozitori ai lumii, la 121 de ani după moarte, sub cuvânt că a fost antisemit, este o distanță la fel de mare ca aceea parcursă de Moses Rosen pe vremuri când a cerut blocarea volumului 16 al mării ediții Eminescu în care se aflau articole politice cu un caracter asemănător cu acela al unora din articolele lui Wagner. Nu ne închipuim că gestul fostului Rabin Sef s-ar putea repeta și faptul că acum nu e vorba de Eminescu, ci de Wagner nu-l face acceptabil. (R.I.)

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Str. Raspenilor 32, ap. 2
sector 2, cod 020548, BUCUREȘTI
E-mail: office@prior.ro

Tel.: +4021 210.89.00 +4021 210.89.28
Fax: +4021 212.35.61
www.prior.ro • Librărie virtuală: www.ebookshop.ro

ENCYCLOPEDIA OF SCIENCE AND RELIGION

Editor in chief: J. Wentzel Vrede van Huyssteen, 2nd ed.

2 volumes set

Macmillan Reference, 2003

Hardcover, 900 pp.

ISBN: 0-02-865704-7

Encyclopedia of Science and Religion analizează toate aspectele dialogului dintre știință și religie, dialog necesar astăzi mai mult decât în orice altă perioadă istorică. Lucrarea, cea mai cuprinzătoare apărută până în prezent, face o adâncă incursiune atât în sfera științelor umaniste, dar și în domeniul tehnologiei și al științelor.

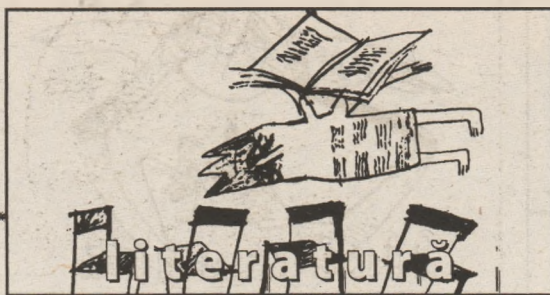
Cele peste 400 de articole elaborate de cercetători renumiți clarifică multe dintre controversile acestui dialog știință-religie.

Poate mâine...

EDITURA UNIVERSAL DALS

Gina Sebastian-Alcalay, *Poate mâine...*, Editura Universal Dalsi, București, 2004, 306p.

Dama de pică

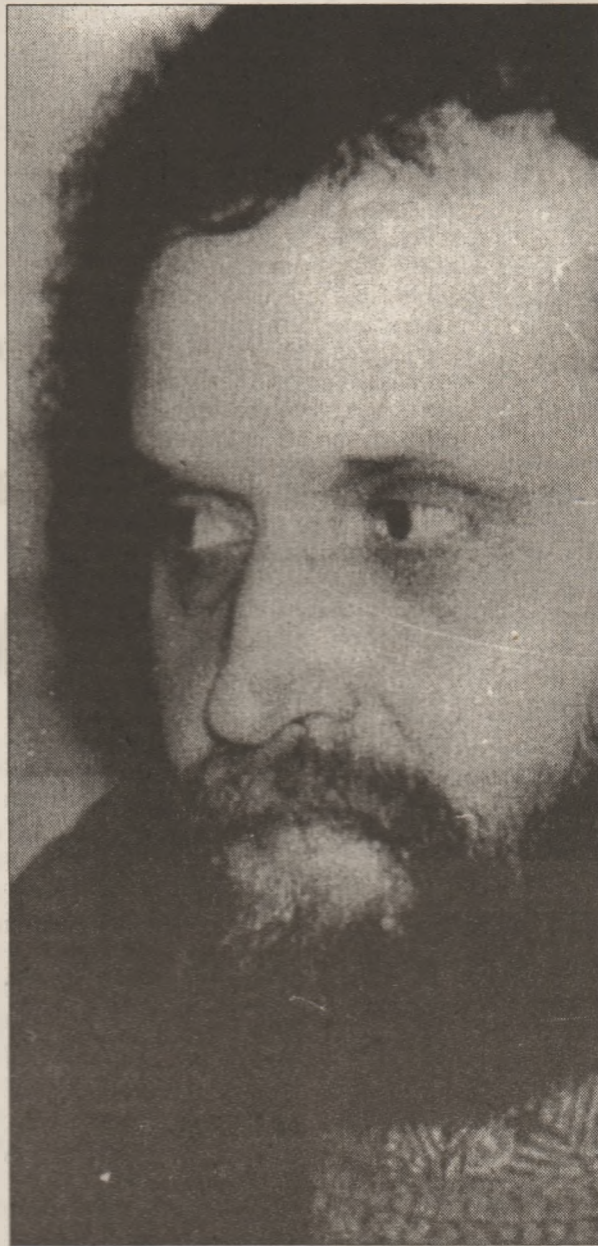
Ea a fost atât de frumoasă, încât frumusețea ei
bîntuie prin mine ca o boală oblojită de ceaiuri,
liniștită ca moartea după ce a luat totul și zîmbește
de după gratii, frumoasă încît nici nu pot
gîndi, gîndul o duce mult prea departe,
pînă acolo unde mîinile nu o ating,
sufletul pîlpîie ca o luminare în ferestrele unui cătun uitat,
atît de frumoasă pe cît încă îmi mai pot imagina cerul
în care alerga după îngerii în brațele mele
frînte ca niște lujeri de crini, oase de heruvimi
ținuți la porțile grădinii în care se bănuia raiul,
atît de frumoasă încît uitarea se așeza ca o zăpadă
peste sîngele porcilor tăiați de sărbători
și gurile flămînde ale copiilor sugeau laptele
mamelor care l-au născut pe Isus să moară ca ea
răstignită pe crucea din mine, pămînt
în care mă așez să o simt cum mă zămislește
și iarăși mă naște pînă la moarte și înviere,
și iarăși mă învie pînă la moarte, atît de frumoasă,
pe cît îmi așez gura pe lacrimă ca pe un sîn
sterp în care dorm visele copiilor morți înainte de a se naște,
și din ceaiul băut numai iluzia face umbră
peste lipsa ei furișată, gînd mărunt, fără
raza din care coboară să-mi lucescă în ochi,
mai mult nu ar fi putut,

nici o altă femeie nu mi-ar fi umblat acum prin sînge
ca o boală oblojită de ceaiuri, singură
cum nici singurătatea nu poate fi, singur cum
singur sunî, ca sîngele scurs pe pietre și scris
pe buzele plînse ale cuielor, atît de frumoasă
încît mă învelesc cu cerul prin care îi caut sufletul
ca într-un ochi lumina îngropînd întunicul,
știe ea cîtă frumusețe a ascuns odată cu ea,
de parcă într-o galerie adîncă din munți mîinile murdare
ar căuta aurul fir cu fir în lacrima așezată în nor
ca într-o fereastră iluzia copilului rămas singur acasă,
poate nu,

poate numai iluzia mea zburdă prin casă și sărută
covoarele prin care urmele pașilor ei
încă se mai aud,
poate că nu,
numai eu mor și înviu cum face sîngele în trupul
răstignit, ca într-un spasm cîntecul terminat brusc
într-o sală împînzită de ochi și urechi,
poate că ar trebui să-i spun chiar eu, însă eu nu mai
sunt decît sălașul frumuseții ei din care încă mai beau
ca mahmurii în fiecare dimineață
acoperindu-mă cu moartea ce mă ocrotește ca pe ultimul ei fiu,
dar ea nu mai ascultă nimic,
în locul ei nu mai e nimeni,
atît de ușor zboară îngerul prin interiorul văzului
încît îi văd fața, atît de frumoasă încît frumusețea lui
mă vindecă și mă aruncă în lume, învins
ca tot omul obosit după o secundă de viață, -

și atunci cad peste mine ca peste un trup inert, -

era atît de frumoasă încît numai gîndul că o pot
privi prin mine ca o adiere peste florile
care mă vor obloji peste rîni mă trezește
și mă aruncă în lume gol ca tristețea mamei ce-și
îngroapă
fiul alături de țărîna soțului ei,
atît de frumoasă cum numai eu am știut să o privesc
așezîndu-se în mine ca o boală pe care n-o mai pot vindeca,
ascunsă în inima mea din care am fost izgonit
pentru a se așeza pe vecie,
și după vecie, -

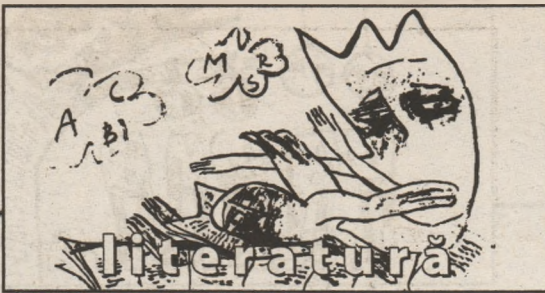
GELLU DORIAN

poate doar îmi dezvelesc de ea rînd pe rînd zilele
în care am văzut frumusețea cum vezi zăpezile așternîndu-se
peste case, cum țipătul copilului taie pîrtie-n cer
alături de îngerii,
poate numai eu am văzut ceea ce altora nu le este dat să vadă
și acum numai eu nu mai văd și alții nu se mai satură de privit,
nimeni nu poate afla mai mult
trăind ca o hienă pe leșul frumuseții ei fărîmițate
ca pîinea aruncată într-un stol hămesit de ciori,
numai eu știu cum poate fi adusă iarăși în lume,
dezgropată din cer ca o stea într-o noapte adîncă,
așa cum fac în măruntaiele pămîntului mîinile
care aduc aurul atîrnînd în urechile ei
prin care nu mai sunt auzit,
atît de frumoasă încît frumusețea ei stă scrisă
în ochii altora,
într-ai mei o închid oblojindu-mi cu ea tristețea
din care nu mai cobor decît înger deasupra capului ei, -

poate numai mie îmi este străină lumea aceasta
și joc atît de retras la o masă pustie
dintr-un cazinou, uitat ca tablourile într-o galerie de artă
închisă de ruși după război,
poate eu sînt doar umbra ei așezată în oglinzi
ca în cer trestilele unui lac liniștit,
și respir cu gura ei,
văd cu ochii ei,
aud cu urechile ei,
nu mai sunt eu, doar cealaltă imagine a mea din care se rupe
frumusețea ei atît de îndepărtată
ca umbra îngerilor prin cerul pe care-l respir și mor
să fiu înviat de ea
pe cînd sărută bărbatul a cărui amintire crede că sunt, -

atît de frumoasă, încît delirez lîngă trupul meu
oblojit de ceaiuri, ca un copil
lăsat singur pe cînd viața abia începea să-i deschidă ferestrele,
încît cad și-mi visez somnul mormînt hîrjonit de îngerii
ca pe un maidan înzăpezit zarva copiilor
uitînd de foame,
încît o culeg din toate imaginile și mi-o așez
acolo unde uitarea nu are sfîrșit,
o simt,
nu este decît foșnetul îngerilor prinși în cîntecul ei
la fel de trist ca mine cînd nu mai văd
chipul ei decît bîntuind prin mine ca o boală
oblojită de ceaiuri,
liniștită ca moartea după ce a luat totul
și zîmbește de după gratii,
gîndul o duce mult prea departe
pînă acolo unde mîinile nu o ating,
ca în acest cazinou pustiu cu pereții lucrați în umbrele ei
de bal, pe vremea cînd toate erau ale noastre,
cînd nimic nu putea fi asemănător nepăsării
că vom fi unul mormîntul viu al celuilalt,
atît de frumoasă pe cît îmi mai pot imagina cerul
în care alerga după îngerii în brațele mele
frînte ca niște lujeri de crini,
bucuros că se întîmplă totul într-o clipă
așa cum înfloresc pe cer fulgerele iar printre ele
aleargă îngerii să o salveze încă o dată,
trist că apoi vine veșnicia din care numai frumusețea ei
mai revine ca o suferință pe care n-o mai pot obloji cu nimic,
om ca toți oamenii
aruncînd ultima carte în joc,
fără să fi știut cum se trișează cînd rămii singur
cu toți așii în față, -

dar poate numai viața mea e de vină
cînd mă găsește singur în fiecare dimineață în așternuturile
dospite de lacrimi,
poate că ar fi mai frumos să urc odată cu lumina la cer
să cobor odată cu ea pe pămînt,
să nu mai știu de ce nu sînt și sînt,
de ce sînt și nu sînt,
atît de frumoasă încît uitarea se așază ca o zăpadă
peste sîngele porcilor tăiați la sărbători
cînd singurătatea vine să urle ca lupii în crîng,
nici o altă femeie nu mi-ar fi umblat acum prin sînge
ca o boală oblojită de ceaiuri,
singură cum nici singurătatea nu poate fi,
singur cum sînt
și arunc de pe mine zilele ca niște straie
pe care nimeni nu le va mai încerca,
atît de frumoasă încît îi aud pașii pe covoarele
foșnind ca nisipul pe sfîrșite-n clepsidra,
ca sîngele scurs pe peitru și scris
pe buzele plînse ale cuielor. ■

semn de carte
de Gheorghe Grigurcu

„Sub cortul lucidității” (II)

De altminteri, stilistic, Barbu e totuși mai apropiat decât de Șerban, de „neea Nicu” (Streinu), prin apetența formulei extrem-ceremonioase, avansind pînă la o prețiozitate ce, în aura sa poetică, poartă reflexele unei maniere retro (manieră care, ierte-mi-se preferința, n-o putem socoti decât ca o variantă a normalității; nu vechiul limbaj era artificializat, ci e mai curînd al nostru, trecut prin Gulagul limbii de lemn!).

Dar acest *homo ironicus* (sintagmă, recunoaștem făcută, al cărei drept de folosință ne-a fost cîndva acordat de însuși Șerban Cioculescu) care e Barbu Cioculescu nu s-ar putea situa „dincolo de bine și de rău”, nutrindu-se chiar din disocierea și aneantizarea formală a Răului. Criticul ca atare se instituie prin stilul său ghiduș-pamfletar, cu perfide ape care apar ca niște gratuitități, atunci cînd sentințele de ordin estetic și moral, de regulă geminate, nu se îndură a se rosti tăios. Nu „dincolo de bine și de rău”, ci binișor dincoace, pe solul încă umed de prea numeroasele intemperii ce s-au abătut asupra lui (asupra noastră!), sol al istoriei contemporane, Barbu Cioculescu găsește de cuviință a-și deschide „cortul lucidității”, bătut în țărși fermi: „Punctul fix îl constituie

convingerea că în toate vîrstele comunismului în România, literatura a fost supravegheată/ dirijată pe un fond de tipică perversitate, cu plăsmuirii de *fata morgana* ale unei rîvnite libertăți. S-au acordat, în vreme, pe individualități ce s-au antrenat în această activitate, fragmente de libertăți, în a căror lipsă cetitorul nici n-ar mai fi luat cartea în mînă. O Putere bastardă, poftitoare de legitimizare întru a cărei dobîndire nu s-a dat în lături de la crime și genocid, a dus în raporturile cu scriitorii jocul de-a șoarecele cu pisica, avantajîndu-i pe cei la care relația vicioasă cu Puterea acționa organic”. Ținînd seama de această premisă antiideologică, pana cronicarului se mișcă grațios între imposturi. Adesea parcă fără a le căuta anume, fără crisparea unei campanii plănuite, ci cu

Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, Ed. Vremea, 2003, 240 pag., preț 100.000 lei.

aparența unor întîlniri întîmplătoare în cărțile pe care le examinează. Pe marginea *Agendelor* lui E. Lovinescu, publicate postum: „La Sadoveanu. Tip imens, egoist și imposibil (nu mă condolează după mama, nu-mi mulțumește pentru articolul despre el)». Egoism care, peste un număr de ani, va consterna milioane de români!” Glosînd o culegere de interviuri a lui George Arion: „Caracterizîndu-și, printr-un

personaj, opera romanescă, Dinu Săraru vorbește de nedreptățile întîmplătoare ale revoluției, cuvîntul de ordine fiind că, în socialismul roșu, altfel de nedreptăți nici nu s-ar putea produce. Cel interviuat se supune astfel, nemijlocit, judecății cititorului și tot astfel cînd îl consideră pe Iuliu Maniu «unul dintre cei mai lași politicieni ai istoriei noastre moderne», oferind contrastul: «Dar ce tragedie a trăit Lucrețiu Pătrășcanu». Victimă, în logica sărăriană, a purei întîmplări! Sau următoarea săgeată trimisă către aerul de ominesciență al unei exegeze răuvoitoare: „Înțelegem parcă mai bine de ce nu i-a convenit istoricului religiilor să se așeze în miezul unei vrajbe în care dreapta exilului avea să se disloce cu tot atîta furie cît și stînga acesteia. Cît privește ce va fi fost în sufletul lui Mircea Eliade, numai d-na Laignel-Levastine știe, în directă descendență din reporterul Caracud”. Bineînțeles că ne distanțăm și noi alături de Barbu Cioculescu de un punct de vedere măcar discutabil: „Cercetînd paradoxala fecunditate a literaturii noastre, fie și în anii reaprinderii ideologice ceaușiste, dl Eugen Negrici consideră că apăsarea ideologică în cauză nu a avut o eficacitate reală și chiar că - dar curios - «un regim în care presiunea nu folosește măsuri administrative directe și soluții draconice (ca în anii '50) e mai curînd incitant pentru scriitori». Este o opinie de care ne îngăduim a ne distanța, ca unul care am scris și publicat pe atunci, între o cenzură criptată și autocenzură”. Un veritabil regal îl constituie un comentariu închinat lui Titus Popovici, sub memorabilul titlu interogativ: *Titus*

Popovici, clasic și după moarte? Declarat „un Nicolae Labiș al prozei noastre, o promisiune pierdută a Premiului Nobel - nou și regretabil ghinion național -, artist care n-ar fi fost absurd să creeze o operă pe măsura celei a lui Lev Tolstoi”, romancierul ajuns între virfurile ierarhiei totalitare și intrat într-o progresivă impotență a creației, e circumscris împrejurărilor extraliterare ce i-au compromis literatura: „El a fost unul din stilpii stalinismului în literatura română, fapt de pe urma căruia a tras foloase toată viața, cu mari onoruri politice și larg acces la beneficii (Ah! lupta cumplită, la începutul anilor '70, între el și Eugen Barbu, care nu avea, pe atunci, decât cinci milioane de lei la CEC - lei vechi, ca să zic așa - încît simțea cea mai vie nevoie să pătrundă în cinematografie, cu scenarii, firește. Lucrăturile, pîrile, nervii, pînă să pătrundă la plăcinte E. B.). Foloase - și cîte ar mai fi dobîndit Titus Popovici pînă și după sfîrșitul mileniului, dacă n-ar fi experimentat o inedită metodă de vînătoare, din mers, precum comunismul, în isprăvile sale tehnice. În acest punct, criticul își pune întrebarea: ce s-ar putea salva din stufoasele romane «fals scrise cu talent». De ce să fie salvat așa ceva, dacă nu dintr-o estetică a rămășițelor?”. De ce să vorbim despre om și nu numai despre operă? Simplu: pentru că autorul e cel mai important personaj al operei sale. Pînă la urmă, ironia lui Barbu Cioculescu ni se îmбие drept o formă de sapiență moralistă, extrasă, prin subțiri țevi formale, din anecdota criticii de întîmpinare, abordată în răsîmpuri. ■

carti primite la redactie

- Adrian Marino, *Prezențe românești și realități europene*, jurnal intelectual, ediția a II-a cu un post-scriptum al autorului, Iași, Ed. Polirom, 2004. 320 pag.
- Gheorghe Grigurcu, *Un trandafir învață matematică*, București, prefață de Al. Cistelean, Ed. Vinea, col. „Scriitori români contemporani. Ediții definitive”, 2004 (cuprinde și un dosar de referințe critice). 624 pag.
- Mircea Ionescu-Quintus, *Ce-ați făcut în ultimii cinci ani?*, ediție îngrijită și postfață de Florin Sicoie, București, Ed. Mașina de scris, 2004 (articole și cuvîntări). 272 pag.
- Matei Vișniec, *Orașul cu un singur locuitor* (antologie de poezie 1980-2004), cu un cuvînt înainte al autorului și o postfață de Alex. Ștefănescu, Pitești, Ed. Paralela 45, col. „Biblioteca românească - poezie”, 2004. 238 pag.
- Olga Delia Mateescu, *Șampanie în lanul de grâu*, București, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2004 (proză). 134 pag.
- Victor Iancu, *Drum de piatră*, vol. I - *Cerul roșu*, vol. II - *Pământul negru*, Cluj, Ed. Dacia, col. „Biblioteca Dacia”, seria „Proză” (coord.: Ion Vlad), 2004 (roman). 514+404 pag.
- Simion Bărbulescu, *Calea spinoasă a înțelegerii*, Cerașu, Ed. Scrisul Prahovean, 2004 (comentarii ale *Bibliei*). 292 pag.
- Marta Bărbulescu, *Mansarda cu fantome*, Cerașu, Ed. Scrisul Prahovean, 2004 (proză poetică).
- *Meșterul Manole*, antologie literară, studiu introductiv de Al. Husar, București, Fundația Culturală Memoria,

- 2004 (sunt reproduse texte din revista „Meșterul Manole”, înființată în 1938 de Vintilă Horia, Ovid Caledoniu și Horia Nișulescu). 332.
- Dr. Anatol Măcriș, *Găgăuzii cred în ziua de mâine* (Istoria yapraklar), București, Ed. Agerpress Typo, 2004. 96 pag.
- Marius Marian Șolea, *Un peșchir și o țără dragoste*, București, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2004 (versuri). 192 pag.
- Smaragda Mărginean, *Ion Olteanu, un artist al veacului XX - definierea stilului și concepției regizorale*, București, Casa de Presă și Editură „Rampa și ecranul”, 2003. 256 pag.
- Melania Cuc, „Eseuri”, Bistrița, Ed. George Coșbuc, 2004.
- Georgeta Moldovan, *Două chipuri*, prefață de Răzvan Tuculescu, Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2004 (proză scurtă). 68 pag.
- Traian Danciu, *Index de încrucișări posibile*, prefață de Liviu Antonesei, Iași, Ed. T, 2004 (versuri). 96 pag.
- Mihai Nedelcu, *Poeme târzii*, Ploiești, Ed. Premier, 2004 (prezentare pe ultima copertă de Adrian Voica). 104 pag.
- Mihai Nedelcu, *Labirintul cuvintelor*, false gnoze, Ploiești, Ed. Premier, 2004. 56 pag.
- Alexandra Bodea, *Uși, ferestre*, Cluj-Napoca, 2004 (prezentare pe ultima copertă de Ion Mureșan). 76 pag.
- Karl Jaspers, *Introducere în filosofie*, traducere de Veronica Știr, Bistrița, Ed. Europress, 2004. 136 pag.

- Gavril Moldovan, *Mâna stîngă*, versuri, antologie, selecție de autor, prefață de Petru Poantă, Bistrița, Ed. Charmides, 2004. 282 pag.
- Constantin Crețan, *Poezii de ieri, de azi...*, Brașov, Ed. Pastel, 2004 (prezentare pe ultima copertă de Ana Blandiana). 48 pag.
- Silviu Doinaș Popescu, *Astrolab pentru steaua Morgana*, metaroman poetic, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star, 2004 (proză poetică; prezentare pe ultima copertă de Virgil Bulat). 88 pag.
- Ion Popescu-Brădiceni, *Zidirea în poemul dublu*, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star, 2003 (poeme; prezentare pe ultima copertă de Marin Sorescu). 110 pag.
- Victoria Comnea, *Un romb de cer*, proză scurtă, Asociația Scriitorilor din București și Ed. „Carte de suflet”, 2004. 66 pag.
- Victoria Comnea, *Ultima adoratoare*, roman, București, Ed. Herald, 2003.
- Ducation Popescu-Chiselet, *Un strigăt ca un fulger*, poeme, București, Ed. Du Style, 2004. 96 pag.
- Alexandru Păduraru, *Fiul lui Watson. Vânt divin*, roman, prefață de Horia Gârbea, Ed. Europa Nova, 2004. 124 pag.
- Alexandru Păduraru, *Lenjerie și politică. E pur si muove*, roman, Ed. Europa Nova, 2004. 112 pag.
- Ion Cozmei, Tiberiu Cosovan, *Din Boian la Vatra Domei. Pelerinaj pe urmele lui Mihai Eminescu*, Timișoara, Ed. Augusta, 2004. 122 pag.

Boeing în loc de Zeppelin

Criticii literari au luat în serios ceea ce a declarat generația '80 în legătură cu ea însăși. Noi suntem postmoderniști, au afirmat optzeciștii. Ei sunt postmoderniști, și-au notat criticii în fișele lor, cu gravitate.

Reanalizată, povestea cu postmodernismul se dovedește a fi însă doar un slogan publicitar, folosit de nou-veniți pentru promovarea unei producții literare asemănătoare în multe privințe cu aceea a unor avangardiști dinainte de război (Ion Vinea, Ilarie Voronca, Sașa Pană ș.a.): același narcisism de răsfațați ai vieții citadine, același spirit ludic exuberant și pueril, aceeași imagistică luxuriantă, transformată dintr-un mijloc de reprezentare într-o reprezentare, aceeași exhibare a originalității, care creează în cele din urmă, paradoxal, o senzație de monotonie, aceeași plăcere de a face literatură din literatură și de a-i exclude astfel din rândul cititorilor pe neliterari, aceeași contribuție veselă la devalorizarea cuvintelor, prin folosirea lor risipitoare, aceeași – în sfârșit – tendință a autorilor de a se constitui în grupuri gălăgioase și revendicative. Diferă doar elementele vieții cotidiene introduse în malaxorul inspirației – televizor în loc de radio, Boeing în loc de Zeppelin etc. – și bibliografia la care se fac trimiteri în texte, în măsura în care a fost adusă la zi de optzeciști.

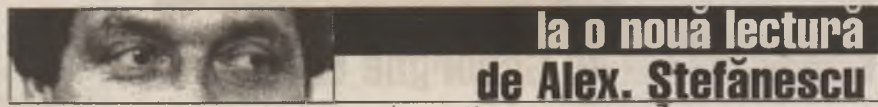
Dacă generația lui Nichita Stănescu este neomodernistă, generația lui Mircea Cărtărescu este neoavangardistă.

Altă idee preluată necritic este aceea că poezia lui Mircea Cărtărescu ilustrează perfect postmodernismul. "Tot ce postmodernismul a putut da mai coerent și mai bine articulat în poezie, la noi – afirmă, printre alții, Radu G. Teposu într-un articol publicat în *Contemporanul* din 27 aprilie 1990 – aflăm în lirica lui Mircea Cărtărescu." Nimic mai departe de adevăr. În afară de faptul că postmodernismul nu este postmodernism, ci neoavangardism, și că Mircea Cărtărescu nici nu ilustrează în mod special acest neoavangardism, ci este un romantic de școală nouă, un Eminescu în haine de rocker, care într-o singură carte, *Levantul*, și numai în unele poeme din celelalte cărți face demonstrații de postmodernism. Corect ar fi să se spună altceva: că Mircea Cărtărescu este singurul scriitor important dintre cei care se consideră reprezentanți ai postmodernismului.

Miliardarul de imagini

Ele mai frumoase poeme scrise de Mircea Cărtărescu se găsesc în volumele *Poeme de amor*, 1983 și *Totul*, 1985. Ele exprimă starea de spirit a unui îndrăgostit, chiar și atunci când nu se referă explicit la dragoste. Sunt o desfășurare de fantezie și exuberanță care reprezintă prin ea însăși o chemare erotică.

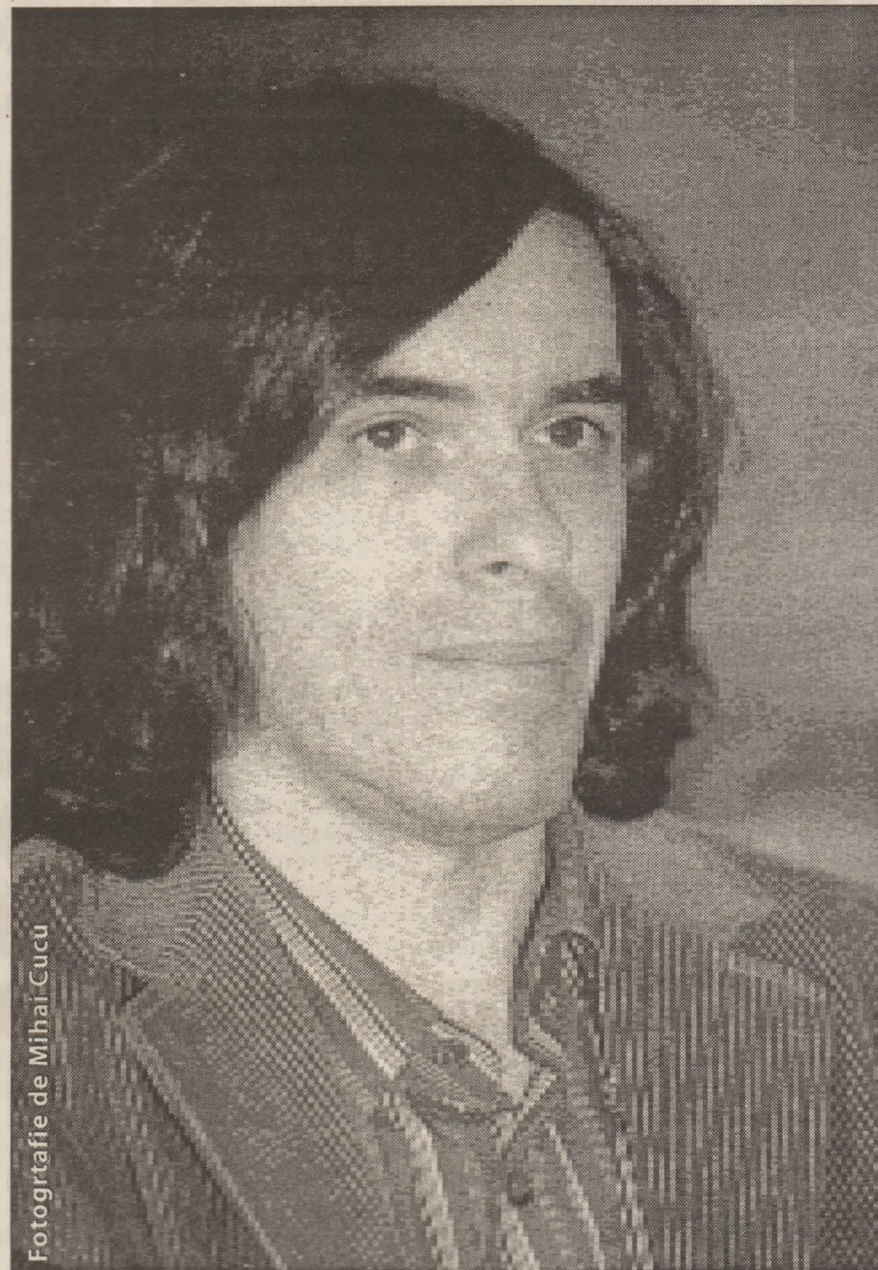
Ne gândim – cu un secret amuzament – la penajul colorat cu care păunul își ademenește perechea. Poetul își răsfire și el o fastuoasă coadă de fraze feerice ca să cucerească o femeie (sau poate ideea însăși de femeie).

la o nouă lectură de Alex. Ștefănescu

MIRCEA CĂRTĂRESCU

- poezia -

Fotografie de Mihai-Cucu

Ca și precursorul său de la începutul secolului douăzeci, Ilarie Voronca, Mircea Cărtărescu face risipă de imagini. Poate fi considerat, ca și el, un miliardar de imagini. În afară de această luxuriantă, pe cei doi poeți îi mai apropie, peste timp, modul cum sunt fabricate imaginile și modul cum sunt folosite. Modul de fabricare este, și într-un caz, și în celălalt, improvizat, excentric, lipsit de rigoare și responsabilitate. Așa se explică de ce, alături de imagini splendide, de-o originalitate spectaculoasă, stau unele neinspirate, nesemnificative și plictisitoare. Cât privește modul de utilizare, el constă în simpla juxtapunere, în crearea unor lungi, interminabile liste de definiții lirice, parțial tautologice.

Iată, ca exemplu, un fragment dintr-un recital imagistic oferit de Ilarie Voronca: "ceai arșiță cu buruieni și coacăze/

răcoare în căldură binecuvântare de rubin/ voia și împărăția ta facă-se/ culoarea ta e a cărnii trecute în spin// tu ești sala de lectură de baie a săracilor/ tu dai la ora patru sărutul de mamă copiilor orfani/ împrumuți înțelepciunea vracilor/ și pui gâtului pe dinăuntru o salbă roșie de bani/_/ ceai ca drum tăiat în calcar/ ducând în răcoarea frunzarelor stâncii/ ceai sorbit în dezgheț de făurar/ în clătirea de mușețel a lămpilor// ceai din după-amiezi de primăvară din după-amiezi de iarnă/ ceai cu tăpșane de toamnă roșcovană/ la întoarcere la conac în pocnet de armă/ și prepelicari cu limba de un cot în goană" etc. (*Ora ceaiului*).

Și iată un torent de definiții lirice dintr-un poem al lui Mircea Cărtărescu:

"sunt o dantură pulverizată, o gură arșă după o noapte cu băutura/ sunt o

BIOGRAFIE

Mircea Cărtărescu s-a născut la 1 iunie 1956 în București, ca fiu al lui Constantin Cărtărescu (economist și ziarist) și al Mariei Cărtărescu (înainte de căsătorie, Badislaw). După absolvirea Liceului "Dimitrie Cantemir", urmează cursurile Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București, între 1976-1980. Din toamna anului 1980 și până în 1989 este, succesiv, profesor la Școala Generală nr. 41 din București, funcționar la Uniunea Scriitorilor și redactor la revista *Caiete critice*. În 1990 devine asistent, iar în 1991 lector la Catedra de Istorie a literaturii române a Facultății de Litere din București.

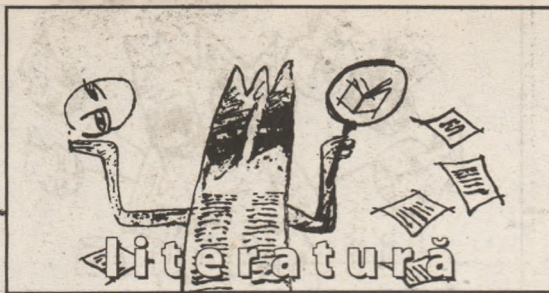
Cunoaște succesul – dar și contestarea – ca scriitor, încă din anii studenției, când citește versuri în *Cenaclul de Luni* condus de Nicolae Manolescu și proză în *cenaclul Junimea*, aflat sub îndrumarea lui Ovid. S. Crohmălniceanu. Devine repede un lider de opinie, participând cu freneză, cu spirit ludic și cu luciditatea care îl caracterizează la afirmarea generației '80 (sub stindarde provizorii ca "textualism", "optzecism", "lunedism" etc. și, în cele urmă, sub unul definitiv adoptat, acela al "postmodernismului"). În 1978 debutează cu versuri în revista *România literară* (unde este recomandat de Nicolae Manolescu). Colaborează frecvent la revistele *Echinox* și *Convingeri comuniste* (aceasta din urmă fiind un fel de cal troian făcut cadou oficialității de tinerii nonconformiști). Prima carte, cuprinzând de asemenea versuri, *Faruri, vitrine, fotografii*, îi apare în 1980, la Editura Cartea Românească și este răsplătită cu Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor.

Studenția la Litere constituie pentru Mircea Cărtărescu mai mult decât o etapă a formării sale, și anume o stare de spirit predilectă, un mod literar de a fi, nedepășit nici în anii maturității. Poetul va rămâne – probabil toată viața – un imatur genial.

Din aceeași perioadă datează și sentimentul mai mult militar decât literar al apartenenței la generația '80, cea mai bine organizată generație postbelică în lupta de cucerire a unei poziții în viața literară. Chiar și după ce faima îl va izola de colegii săi de generație, Mircea Cărtărescu va continua să-i susțină cu un devotament dus până la fanatism, inventându-i ca scriitori pe mulți dintre ei – în *Postmodernismul românesc* – numai pentru a menține integritatea formației originare.

După 1989, poetul face carieră universitară, cucerindu-i pe studenți prin metodele ingenioase de studiere a literaturii propuse la seminarii și prin dezinvoltura americană cu care conduce *cenaclul Litere*. Călătorește frecvent în străinătate (în 1990 este invitat al Universității Yowa, din Statele Unite, în cadrul programului International Writers Program, în 1991 urmează cursurile Seminarului de Studii Culturale din Stuttgart, între 1994-1996 predă literatura română la Universitatea din Amsterdam, ca profesor invitat etc.), iar textele sale – poezie și mai ales proză – i se traduc în franceză, engleză, spaniolă, olandeză.

Nu participă la agitația politică din primii ani de după revoluție. Totuși se pronunță – fugitiv, dar ferm – în favoarea demonstrației anticomuniste din Piața Universității și a democrației. Le face – și admiratorilor, și adversarilor – o surpriză de zile mari, publicând în 1996 romanul *Orbitor*, care perturbă ierarhiile din proza românească și îl transformă pe el însuși dintr-un poet care scrie și proză într-un prozator care a scris și poezie.

sarcină toxică, un torent/ albastru de cianură zvâcnind bifurcat din gura păianjenului,/ mai puternic decât un cașalot, mai fragil decât o eprubetă/ sunt un visător incurabil// sunt o siluetă de arme de foc împletite, archebuze, flinte și mortiere/ sunt apocalipsul vestit deodată/ de toate trâmbițele țevilor de canalizare, conductelor pentru gaze/ când orice floare devine un pearl harbour de viermi/ și viermele scoțând capul din boaba de strugure/ strigă o, doamne, șoimul tău vreau să fiu/ o, doamne, strigă viermele, dacă toți atomii câinii mele s-ar preface-n lumină/ aș străfulgera universul și în fine ți-ar vedea viețuitoarele fața/ și mâinile cu degete infinite, pieptul cu milioane de sfârcuri/ flacăra și roind pe tine ca o sudoare." etc. (*Autoportret într-o flăcă de brichetă*).

Un nou mod de a fi vizionar

Există însă și o deosebire importantă: Mircea Cărtărescu nu face, ca predecesorul său, un scop în sine din inventarea de imagini. El dovedește o aptitudine excepțională pentru configurarea, cu ajutorul acestor imagini, a unor viziuni. Este, de fapt, un poet romantic vizionar care folosește cu virtuozitate un limbaj poetic avangardist (și uneori postmodernist).

Poetul nu se conformează prejudecății că "vizionar" înseamnă grav, profetic, sentențios (poză poetică oricum considerată demodată) și, cu o remarcabilă îndrăzneală artistică, face poezie vizionară din "materiale" nemaifolosite vreodată în acest scop: din descrieri pline de pitoresc ale orașului (un București real și imaginar în același timp), din evocări ale unor obiecte casnice prozaice, din expresii argotice, din "citarea" unor stiluri sau a unor pasaje propriu-zise din opere literare celebre, din parafraze și jocuri de cuvinte.

Marea mobilizare de mijloace literare – comparabilă fără exagerare cu parada de literatură din romanul *Ulysses* al lui James Joyce – captivează ca o ceremonie princiară, ca o luxoasă sărbătoare a poeziei.

Uneori, nimic nu anunță această dezlănțuire orgiastică. În poemul *Ciocnirea*, de pildă, poetul povestește că i s-a defectat telefonul și că nu poate lua legătura cu iubita lui, de care îi e dor. Situație aparent banală. În loc să anunțe însă "deranjamentele", el

începe însă să-și imagineze că trage de firul telefonului ca să o aducă la el pe femeia aflată la celălalt capăt al firului, cu cartierul ei cu tot. Urmează un spectacol de vis, pe care numai un regizor de la Hollywood (sau Leonid Dimov!) l-ar putea concepe:

"I-am apucat, l-am smucit până-a ieșit din pioaneze cu tencuială cu tot/ am tras de el până am început să apropiu/ metru cu metru cartierul tău de al meu/ turtind farmaciile, cofetăriile, pleznind țevile de canalizare/ încălecând asfalturile, presând atât de mult stelele pe cerul violaceu, de amurg, dintre case/ încât deasupra a rămas doar o muchie de lumină scânteietoare/ pulsând în aerul ars, ca de fulger/ trăgeam de fir și ca un sfânt indian făcând trapezul pe ape/ stauia lui C.A. Rosetti aluneca spre miliție/ consiliul popular al sectorului doi/ se ciocni de foișorul de foc și se duse la fund cu tot cu o nuntă/ iar strada latină zâmbi: trăgeam de fir, încolăcindu-l pe braț, și deodată/ casa ta cu brăuri albe și roz ca o prăjitură de var/ apăru cu fereastra ta în dreptul ferestrei mele".

Poetul care publică tot ce scrie

Ele mai multe dintre poemele lui Mircea Cărtărescu reprezintă o declarație de dragoste și, în același timp, o comedie a declarației de dragoste. Ca să-și uimească iubita, poetul ridică în fața ei temple de cuvinte, pe care tot el le dăruie, știind că ar putea oricând înălța altele. Scrie "trimbulind", cum ar fi spus Nichita Stănescu.

În această stare de spirit, inventează la un moment dat un București deasupra căruia răsăr mai mulți sori:

"Peste Bucureștiul cu ziduri și glorii/ răsăriseră sorii/ era câte un soare de jasp și zăpadă/ peste fiecare fantomatică stradă/ câte un soare portocaliu /peste Grădina koanei și Cișmigiu/ un soare de seu/ storcând umbre din Ateneu,/ globuri de sticlă și majolică/ peste parcajele de lângă Tândărică/ bile, ceruri, sfere, curburii/ la Băneasa, peste păduri/ și chiar un soare albastru/ peste o musculiță de albastru/ bătăind într-un ferometal/ Și erau sori de cașmir, de fistic, de Tuborg, de vulpi, de coral/ încât orice bloc din Floreasca sau Colentina/ își

avea deasupra lumina." (*Geneză*).

Alteori configurează alte viziuni năstrușnice, toate însă cu unică folosință, pentru a smulge un zâmbet de-o clipă iubitei (și, bineînțeles, cititorului).

Câteodată, cuprins de frenezie, el mobilizează întreaga literatură română, ca pe un mijloc propriu de exprimare, pentru a-i putea spune celei pe care vrea să o seducă totul. Este celebru, în acest sens, amplul poem *O seară la operă*. Modul cum intră poetul în istoria literaturii române ne face să ne gândim la cineva care intră noaptea într-o clădire întunecată și scufundată în tăcere și aprinde, rând pe rând, luminile în fiecare încăpă, dă drumul aparatelor de radio, televizoarelor și casetofoanelor, deschide ferestrele pentru a lăsa vântul să răvășească perdelele de la ferestre și hârtiile de pe birouri. Fantezist și impetuos, animat de un preaplin sufletesc, poetul activează literatura română, cu toate stilurile ei, de la stilul lui Costache Conachi la acela al lui Tudor Arghezi.

Această erupție de tinerețe și farmec, această libertate sfidătoare a provocat stupefacție în timpul lui Ceaușescu. Astăzi, însă, când recitim, cu o anumită blazare, textele nonconformiste de acum douăzeci de ani identificăm cu ușurință și secvențele neinspirate. Ele reprezintă momente în care verva poetului "ambetat de amor" n-a produs decât vorbărie:

"cine mai ești? unde mai există nostalgia ta, neajutorarea ta, egoismul tău?/ ușurată de tine, viața mea s-a repezit în sus/ și mă sufoc/ și nu pot chiar nimic să-nțeleg/ ah, femeie, femeie, femeie/ femeie, femeie, femeie, femeie.../ acum nu pot decât să aștept telefoanele tale/ să ascult muzică, să mă-ntălnesc cu prietenii,/ să mai citesc, să mai merg la vreun film,/ dar mă înfund într-o hinayana de nerespirat/ și nu vreau să te întorci/ ci vreau să nu fi plecat niciodată.../ drago, atât de drăguț erai când vroiai să faci mișto, sau când îți trebuia dragoste" etc. (*Femeie, femeie, femeie...*).

Mircea Cărtărescu nu este singurul scriitor român de valoare care face greșeala de a publica tot ce scrie, atras copilărește de ideea de a ocupa cu cărțile lui rafturi întregi de bibliotecă. Îngrijorător este faptul că, recitându-și poemele, el nu le revizuieste. În eleganta ediție retrospectivă *Plurivers*, apărută în două volume la Editura Humanitas

BIBLIOGRAFIE

POEZIE. *Faruri, vitrine, fotografii*, Buc., CR, col. "Debut", 1980 ● *Aer cu diamante*, pref. de Nicolae Manolescu, ilustr. de Tudor Jebeleanu, Buc., Lit., 1982 (vol. colectiv; ceilalți autori sunt Traian T. Coșovei, Florin Iaru și Ion Stratan) ● *Poeme de amor*, cu o postf. de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Buc., CR, 1983 ● *Totul*, Buc., CR, 1985 ● *Levantul*, Buc., CR, 1990 (prez. pe ultima cop. de Ovid S. Crohmăniceanu; ed. a II-a, Buc., H., 1998) ● *Dragoste*, Buc., H., 1994 (cupr. poeme mai vechi) ● *Dublu CD*, Buc., H., 1998 (ant. de poeme de dragoste) ● *Plurivers*, vol. I-II, antologie, Buc., H., 2003.

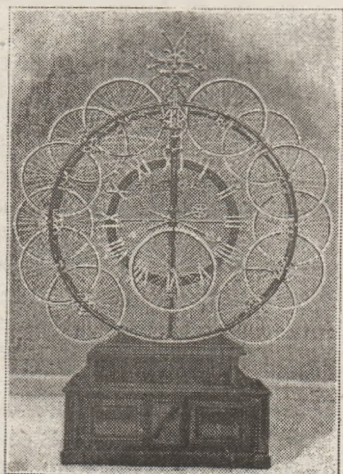
PROZA. *Desant*, proză scurtă de șaisprezece autori tineri, Buc., CR, 1983 (vol. colectiv, îngr. de Ovid S. Crohmăniceanu) ● *Visul*, nuvele, Buc., CR, 1989 (cupr. patru nuv., dintre care *Jocul*, *Gemenii* și *REM* sunt grupate sub titlul *Nostalgia*, iar *Organistul* figurează ca *Epilog* (vers. fr.: *Le Rêve*, Paris, Editions Climats, 1992) ● *Nostalgia*, Buc., H., 1993 (ediție integrală a vol. *Visul*, trad. în fr. și sp.) ● *Travesti*, roman, Buc., H., 1994 (trad. în fr. și oland.) ● *Orbitor - Aripa stângă*, roman, Buc., H., 1996 (prez. pe ult. cop. de Nicolae Manolescu); *Corpul*, Buc., H., 2002 (*Aripa stângă* și *Corpul* reprezintă prima și, respectiv, a doua parte dintr-o proiectată trilogie cu titlul *Orbitor*, din care urmează să mai apară *Aripa dreaptă*). ● *Enciclopedia zmeilor*, ilustr. de Tudor Banuș, Buc., Ed. H., 2002.

CRITICA LITERARĂ, PUBLICISTICA. *Visul chimeric, subteranele poeziei eminesciene*, Buc., Lit., 1992 (text scris în vara lui 1978, la 22 de ani, ca lucrare de diplomă) ● *Postmodernismul românesc*, pref. de Paul Cornea, Buc., H., 1999 (la origine, lucrare de doctorat) ● *Pururi tănăr, înfășurat în pixeli* (din periodice), București, Ed. Humanitas, 2003.

În 2003, versurile stângace și anoste citate mai sus sunt reproduse fără nici o modificare. Este reluat până și inexistentul (în limba română) verb "vroiai" (rezultat din contaminarea lui "a vrea" cu "a voi").■

MIRCEA CĂRTĂRESCU

TOTUL

cartea românească

MIRCEA CĂRTĂRESCU

poeme de amor

mircea cărtărescu

H plurivers 1

mircea cărtărescu

H plurivers 2

Comentarii critice

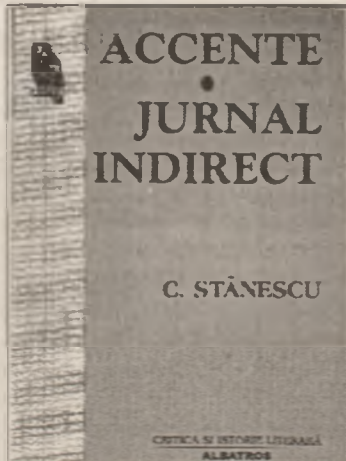
Foiletonul de sâmbătă

ine se dedică scrisului foiletonistic se presupune că s-a împăcat cu destinul de efemeridă al textelor sale. Știe că le este sortit să trăiască puțin, că mor, cele mai multe, o dată cu numărul de gazetă în care apar. Ultimul foileton publicat îl împinge în uitare pe cel dinainte, iar cel de mâine va face același lucru cu cel de azi.

Și totuși, aproape toți practicienii foiletonului țin să înfrângă această lege naturală, ca să-i spunem astfel, doritori să prelungescă, pe cât se poate, viața unor texte pe care le-au produs sub presiunea urgenței. Și cum să o facă altfel decât adunându-și foiletoanele în cărți? O carte oricum trăiește mai mult decât un număr de revistă sau de ziar.

Operația aceasta de resuscitare nu reușește însă totdeauna, ba chiar reușește destul de rar. De regulă, culesse în cărți, foiletoanele pălesc, legate prea strâns, cum s-au aflat, de anumite oportunități consumate. Articole care au făcut valvă la publicarea în presă, căzând atunci pe cine știe ce subiect fierbinte, adunate în cărți se aplatizează, nu mai spun cititorului mare lucru. Cărțile însele în care sunt strânse ne apar ofilite, datate.

Ca excepții, există totuși culegeri de foiletoane care se prezintă altfel, cărți vii, provocante, apte să ne reaprindă interesul pentru evenimentele care, trecând timpul, își cam pierduseră conturul în memoria noastră. Strângerea foiletoanelor laolaltă ne apare în astfel de cazuri oportună, benefică, act

C. Stănescu, *Accente. Jurnal indirect*, Editura Albatros, 2003, 566 p.

regenerator cu efecte imediat vizibile: subiectele peste care timpul trecuse redevin semnificative, își redobândesc „actualitatea”.

Din categoria acestora, a excepțiilor, face parte și volumul publicat la sfârșitul anului trecut de criticul C. Stănescu, o culegere de foiletoane care i-a procurat lui Ion Vlad satisfacția unei lecturi „pasionante” (v. comentariul din „Apostrof”, nr. 6/2004). Profesorul clujean este în scrierile sale un spirit măsurat, chiar auster, economicos cu superlativetele, dar iată că, scriind despre cartea de care vorbesc, nu ezită să le folosească: „Umitoare și, în cele din urmă, pasionantă lectura *cronicilor* anilor 1996-2003, cu file de jurnal indirect și cu accente pe un impresionant număr de motive, de teme, de cărți și bineînțeles de oameni,

semnată de C. Stănescu (...) articolele din «Adevărul» se convertesc în istoria unor evenimente, în dramatica unor fapte, în evocarea unor personalități și în amara sau ironica privire a unui memorialist care refuză proiectarea propriei biografii”.

Am avut și eu sentimentul, citind cartea masivă a lui C. Stănescu (556 p.), că parcurg cronica unei epoci, surprinsă în personaje, evenimente, polemici, opere, o cronică pe care criticul, scriindu-și articolele săptămânale, probabil că nu a premeditat-o. Scrisul foiletonistic decupează numai secvența. Dincolo însă de ce a urmărit autorul în plan imediat, articolele sale, astfel cum le-a grupat în volum, ni se impun ca expresii ale unei viziuni armonizate.

Nu-l voi urma pe autor în îndemnul pe care ni-l face, în „Argument”, de a-i considera texte simple „exerciții jurnalistice”. Cititor vechi al său, sunt avertizat că autominimizarea este la C. Stănescu, un procedeu al ironiei. Spunând că textele sale sunt numai „exerciții” ne trimite cu gândul la felul cum își prezintă produsele alți confrăți, umflându-se în pene pentru orice scot la iveală, numai scrieri fundamentale, opere de referință. Sigur că nu sunt doar exerciții articolele de acum ale lui C. Stănescu, ci texte care-l exprimă deplin pe experimentatul critic, urmăritor de aproape, de peste patru decenii, al evoluțiilor (și seismelor) din spațiul nostru literar, cititor împătimit și extrem de atent al tuturor revistelor, ținute și azi sub observație în rubrica din pagina a doua a „Adevărului literar și artistic”.

Dar ce ne mai spune despre sine autorul în „Argument”? Ne spune că este „unul dintre mulții supraviețuitori buimaci ai unei dictaturi ce părea fără sfârșit”, purtător cu el, în tranziția tot fără sfârșit, al urmelor „indelebile ale lumii dinainte”, că în multe privințe „supraviețuitorul” se simte încă „prizonierul lumii din care vine”, adică al lumii totalitare cu tot ce a sădit ea în el. Și nu e

numai atât, ar mai fi ceva, „o circumstanță agravantă”, în ce-l privește, și anume aceea că vreme de trei decenii, „miezul unei vieți de om”, a fost „redactor la ziarele partidului unic”. Și nu e oare susceptibil, prin acest accident biografic, de o formă de „colaboraționism”?

atâ frământări care pe alții nu-i vizitează, iată scrupule pe care alții nu și le fac, deși ar avea motive, cel puțin tot atâtea cât C. Stănescu. Fiindcă, la urma urmei, numai el a trecut pe la „ziarele partidului unic”, numai el este azi produsul acelor adevărate pepiniere de cadre (nu doar jurnalistice) cum erau socotite, în epocă, redacțiile „Scântei”, „Scântei tineretului” (cu anexa SLAST), „Flacării”, „Vieții studentești”? Nu de acolo au descins în presa postdecembristă atâtea dintre faimoșii noștri actuali formatori de opinie, censozi neînduplecați ai moravurilor politice și de orice fel, anticomuniști intratabili și vehemenți, căutători fără odihnă de pete în biografiile altora și niciodată în ale lor? Singur C. Stănescu își pune însă problema provenienței din acea zonă („o circumstanță agravantă!”), și se întreabă dacă unul ca el mai poate cumva să simtă, în noua eră, cu adevărat „gustul libertății”.

Neconcesiv cu sine, autorul *Accentelor* se va simți îndemnat – și îndreptățit moralmente – să fie la fel și cu alții. Și este neconcesiv mai ales cu acele personaje ale lumii actuale care s-au „revizuit” prea repede și prea fără limite după decembrie 1989, atât de repede și atât de fără limite încât nu se poate să nu fi fost la mijloc, i se pare citicului, și „o însemnată doză de ipocrizie”. „Conformiști ai schimbării”, astfel îi numește C. Stănescu, oximoronic, pe acești oameni dispuși să schimbe iute macazul, să execute, în funcție de împrejurări, amănitoare viraje existențiale, culpabilizându-se cu „o hărnicie suspectă”, cum de altfel a procedat, înaintea tuturor, însuși omul hărăzit nouă de istorie, Ion Iliescu. „Primul exemplu de cul-

pabilizare ipocrită l-a dat, în văzul maselor largi populare, însuși cel pe care încurcatele «mistere» ale revoluției l-au înscăunat în prima funcție din noul stat ce se naștea: dl. Ion Iliescu și-a ars carnetul ce-l lega de o îndelungată carieră revoluționară, nutrinđ iluzia că astfel o rupe cu trecutul”. Iar cei care așteptau semnalul, nerăbdători și poate neliniștiți, ușor debusolați în vârtoarea evenimentelor, primindu-l au și trecut la fapte, adică la schimbarea instantanee a direcției de mers: „o întreagă falangă de gânditori de stânga, simpli propagandiști sau profesori de socialism științific, s-a convertit rapid – arzându-și odată cu carnetele, și ideile – în opusul ei, devenind peste noapte adepta înfocată a economiei de piață, capitalismului sălbatic și a proprietății private fără limite”. Ce a urmat? A urmat „spectacolul mării năpârliri” care „nu a încetat nici azi, iar fumul carnetelor arse ne mai înțepă nările”.

Cine vorbește aici? Un devot al vechiului regim, un păstrător la icoană al carnetului de partid, un inamic al reformelor, un „nostalgic”? Nicidcum. Vorbește un fost prizonier (de conștiință), „eliberat cu forța de o revoluție pe care nu o mai aștepta”, un „supraviețuitor buimac” al unor timpuri în care purtase „povara deziluzionării și scepticismului induse ca un drog puternic”. Tot ce vine din trecut îl apasă pe fostul prizonier și omenește altfel nici nu se putea. Tocmai de aceea, luându-se ca reper pe sine, propria-i experiență, este atât de contrariat de performanțele altora în materie de schimbare, uluit de acele prea iuți prefaceri de mentalitate și de concepții, de acele desfaceri de trecut atât de categorice, proclamate cu un aplomb care îi apare și sfidător și suspect.

Fenomenele de felul acestora, petrecute în spațiul social și politic postdecembrist, își au reflexele lor în spațiul desfășurării literare. Îndeosebi acestea l-au preocupat pe critic, furnizându-i subiecte, vreme de șapte ani, pentru rubrica lui de sâmbătă din

EDITURA PARALELA 45		BELETRISTICA	
NOI APARIȚII COLECȚIA DESCHIDERI			
Virgil Podoabă Metamorfozele punctului	Ruxandra Ivăncescu Influențe ale futurismului italian asupra avangardei românești. Sincronie și specificitate		
format 14 x 20, 310 p., 170.000 lei	format 14 x 20, 440 p., 130.000 lei		
COMENZI la: tel./fax: 0248 - 214 533; 0248 - 631 492 e-mail: comenzi@edituraparalela45.ro Pentru detalii vizitați: www.edituraparalela45.ro			

„Adevărul”. Subiecte care, aproape toate, îl determină pe C. Stănescu să reacționeze polemic. Și reacționează astfel, întâi de toate, pentru că subiectele, prin natura lor, îl obligă, dar o face și condus de temperament. Om liniștit în manifestările lui exterioare, retras, deferent, luând parte ca observator tăcut, totdeauna, la întrunirile literare, cel mult asumându-și acolo, cu discreție, postura de „scrib”, C. Stănescu își decompimă pe coala de hârtie firea activă și vocația polemică. Este mereu ofensiv în textele sale, mobilizat de un imperativ al *participării* și al intervenției *prompte*. Se petrec în preajma noastră lucruri pe lângă care nu putem trece apatici. Se cuvine să intervenim, să luăm poziție față de ele, și dacă o facem să o facem *la timp*.

hestiunea revizuirii valorilor, care a frământat atâtă lume după decembrie '89, sub impulsul răsturnărilor din societate, nu l-a lăsat indiferent pe C. Stănescu. Nici nu-l putea lăsa indiferent pe observatorul din apropiere, și parcă ubicuu, al mișcării literare, pe cititorul fervent al puzderiei de reviste postdecembriste, în care problema revizuirilor a ținut mereu afișul și a născut întrebări. Cine revizuieste pe cine, după ce criterii, cu ce autoritate morală și cu ce competență?

În principiu oricine are dreptul să inițieze revizuirea, iar acestea erau la noi mai mult decât necesare, în condițiile schimbării fundamentale de climat social și cultural și ale ascensiunii unei

noi generații de creație, fără istorie pre-decembristă. C. Stănescu admite și el legitimitatea revizuirilor, poziție care este a oricărui critic lucid și obiectiv, dispus să ia act de caracterul inevitabil al schimbărilor de perspectivă, dictate de cursul vremurilor. Ce nu poate accepta, și denunță tot timpul, este „furia revizuirilor cu orice preț” și inflația de justițiar, fenomene care depășesc frontierele literaturii și câteodată și pe acelea ale bunului simț: „În România sporește vertiginos volumul justițiarilor pe cap de locuitor. N-am cum să-i număr pe toți, ei sunt mulți ca frunza și ca iarba. Există și *lideri* ai acestei meserii atât de răspândite în populația noastră trezită la viață de mișcarea din '89”.

„Noii inchișitori” sunt ținta cel mai des lovită de săgețile criticului, cu atât mai detestabili, acești oameni, cu cât destui sunt „fără o cât de mică operă” care să le justifice intransigența față de alții, care au operă. Se reped totuși, precum o doamnă, Elvira Iliescu, în „Jurnalul literar”, „la gâtul câtorva importanți scriitori români de azi, în stilul nărăvaș și obraznic pe care noua democrație tinde să-l impună libertății de expresie”. Chiar așa se și întâmplă. În numele dreptului la opinie acordat oricui („stropșitoarele voci din public”), revistele prea des îngăduie terfelirea oricărui nume, acțiune „simptomatică pentru accentuata depreciere în conștiința publică a noțiunii de scriitor, devenit tot mai mult victima familiarității agresive a anonimilor mediocri și semidocti”.

Pe de altă parte, există realitatea de neocolit a colaboraționismului multor scriitori, a cedărilor morale și implicit estetice, în fața presiunilor puterii comuniste, ca și aceea a ierarhizărilor viciate prin oficializarea neavenită a unor prestigii sau marginalizarea nedreaptă a unor valori. Toate acestea nu puteau să nu intre în raza de acțiune a revizuirilor, a căror necesitate criticul nu o pune în discuție. Ce îl intrigă pe C. Stănescu este ciudata pasiune *resentimentară* a unor revizuitori, care normal ar fi fost să procedeze în liniște și cu spiritul limpede. Cu atât mai ciudate și mai de neînțeles îi apar criticului resentimentele atunci când ele îi vizează pe Sadoveanu, pe Arghesi, pe Călinescu, pe Vianu, pe Camil Petrescu. Omeneste vorbind, ce ar mai putea să aibă cineva de împărțit cu aceștia?

C. Stănescu nu este un apărător necondiționat al marilor scriitori, al acelor care, într-o măsură sau alta, obligați sau ispițiți, au făcut compromisuri, au „colaborat” cu puterea totalitară, au acceptat unele funcții etc. Nu-i apără necondiționat de atacuri dar obstinția unor procurori improvizăți de a le arăta numai erorile, numai partea de vină i se pare excesivă și producătoare de confuzii. Este pentru examinarea corectă, deci nepartizană, a tot ce au făcut acești mari scriitori în anii comunismului, pentru disocieri atente, apte să distingă în manifestările lor nuanțe și motivații, diferențe de atitudine și grade variate de vinovăție. Uneori, pentru stabilirea acestora, C. Stănescu merge chiar prea departe în nuanțări. I se pare astfel, idee discutabilă, că mai culpabili au fost acei scriitori care s-au străduit în producția lor proletcultistă să scrie *bine*, cum ar fi făcut Petru Dumitriu, decât alții, ca M. Sadoveanu, care nu au făcut-o. Acesta, în *Mitrea Cocor*, a dat „o carte submediocră și penibilă, servindu-i directivei politice o maculatură compromițătoare, de la primul la ultimul rând”. Sadoveanu ar fi sabotat deci regimul comunist oferindu-i un subprodus literar. Teoria mi se pare fragilă.

Văd altfel lucrurile decât C. Stănescu și atunci când el pune semnul egalității, la un moment dat, între revizuirile critice actuale și „reconsiderările” din deceniul șase. Acelea erau inițiate de sus și materializau o directivă ideologică, pe când revizuirile de acum, dincolo de furia distructivă a unora, dincolo de exagerările „acuzatorilor maniacali”, decurg din logica inter-

Premii de excelență

În zilele de 9-11 iulie 2004, la Focșani s-a desfășurat ediția a III-a a Festivalului „Duliu Zamfirescu”, organizat de Consiliul Județean Vrancea, Prefectura județului Vrancea, Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Vrancea, Primăria Municipiului Focșani, Asociația Culturală Duliu Zamfirescu și revista *Oglinda literară* din Focșani.

Programul manifestării a cuprins: Colocviile „Duliu Zamfirescu”, lansări de carte și decernarea premiilor.

Au participat scriitori din întreaga țară, din Basarabia și din Cernăuți. Printre cei prezenți au fost: D.R.Popescu, Cezar Ivănescu, Adrian Dinu Rachieru, Vasile Andru, Florentin Popescu, Vasile Spiridon, Mihai Cimpoi, Leo Butnaru, Teodor Codreanu, Ion Filipciuc și mulți alți scriitori vrânceni. În cadrul lansărilor de carte a fost prezentată colecția de carte *Liliput*, tipărită la Editura „Zedax”, 2004, Focșani, cuprinzând un număr de 16 autori (poezie, proză, eseu, critică literară), din Vrancea. Premiile decernate în cadrul festivalului au fost: Marele premiu de excelență: D.R.Popescu. Premii de excelență: Mihai Cimpoi, Cezar Ivănescu, Ion Rotaru, Paul Goma, Valeriu Rusu și Marian Popa. Premiul de excelență pentru reviste a fost conferit revistelor: „România literară” și „Revista literară radio”. Au fost acordate și alte numeroase premii pentru proză, eseu, poezie (în manuscris și pentru debut). Revista „Oglinda literară” a primit Premiul APLER „pentru consecvența oglinirii fenomenului literar”, iar redactorului șef al revistei – Gh. Neagu – i s-a înmănat o prețioasă distincție din partea Nunțiului papal – reprezentat în România.

nă a dezvoltării literare și dintr-o obligație normală a criticii. Normală și de neocolit.

Nu cred apoi, în altă ordine de idei, că avem azi de-a face cu „un cult idealizant al lui Maiorescu, văzut ca un Moise al culturii române”, după cum nu cred că ar fi sosit clipa „să dăm mai mult credit” scenariilor care îl culpabilizează iarăși pe mentorul Junimii și imaginează „pedepsirea” lui Eminescu cu asentimentul acestuia. Aceste speculații aiuritoare au fost demontate la timpul lor de Z. Ornea și N. Manolescu, dar se vede că demersul lor critic nu a convins pe toată lumea. Mă aflu în dezacord cu C. Stănescu și în legătură cu felul în care apreciază „cazul Eugen Barbu”. Adică al unui scriitor pe care îl consideră printre cei mai mari ai literaturii române, dar îi cam trece cu vederea plagiatul dovedit. Mai mult, vede în „solidarizarea contra acestui mare scriitor” un „pretext pentru a scoate din viața literară un personaj iritant” și deplânge faptul că niciodată scriitorimea română nu s-a solidarizat pentru a apăra prestigiul unui scriitor calomniat, atacat pe nedrept. Există totuși măcar o împrejurare în care scriitorii români au făcut-o și anume atunci când, mai mult de o sută, în 1981, au semnat un protest față de calomnierea lui E. Lovinescu în revista „Săptămâna”. Era în anul centenarului marelui critic, iar revista blasfematoare

era condusă de lipsitul de apărare Eugen Barbu.

Dincolo de aceste delimitări, voi spune că spiritul geneal al foiletoanelor lui C. Stănescu este unul echilibrat și integrator, rațional, logic. Criticul separă net planurile de evaluare, esteticul de etic și politic. Un scriitor maghiar ardelean, Wass Albert, condamnat pentru crime de război comise în Ardealul ocupat de hortiști, este considerat de C. Stănescu, după ce i-a citit cărțile, „un mare rapsod, comparabil cu Sadoveanu, al naturii și oamenilor din Transilvania”, judecată literară imparțială care îi atrage blestemele „pompiștilor interesului național”.

Întorcându-mă, în finalul acestor note, la comentariul din „Apostrof” al profesorului Vlad, voi spune împreună cu acesta că autorul *Accentelor* „nu este un simplu cronicar”, după cum nici cronică anilor literari 1996-2003, astfel cum se profilează din foiletoanele strânse acum în volum, nu este deloc „simplă”. Textele captează pulsația actualității, într-adevăr, dar proiectează și istoric, depistează izvoare spirituale, indică itinerarii morale și estetice, deslușesc cauzalități, sunt disociative și comprehensive, cu tot polemisul și cu tot umorul lor deseori amar, care le dă culoare și le asigură atractivitatea.

Gabriel DIMISIANU

Structural sunt o fire exactă. Cred că lingvistica a fost nu doar o opțiune corectă, ci și una de succes... Mi-am luat licența cu 9,50, masteratul cu 9,91... Sunt discipolul unor universitari de excepție... Am dobândit de la ei rigoare științifică, spirit critic, simț ironic, stil, personalitate. Îmi place să sper, în tăcere, că le pot călca pe urme profesorilor mei... cândva. Deocamdată sunt ziaristă, „incomodă și talentată”, spune lumea.

Loara Ștefănescu

absolventă promoția 1995, jurnalist Direcția știri TVR

NUMELE
MARI
SE SCRIE
CU LITERE

prepeleac de Constantin Ţoiu

Deuteronomul (3)

Singura rasă de pe pământ care nu a zeificat componentele sau fenomenele naturii; care nu a avut inchiziție, reforme religioase adânci, în credința căruia nu s-a schimbat o iotă de-a lungul mileniilor; care n-a avut sfinți, intermediari, cel mult îngeri atent instruiți; care a creat oameni de afaceri și de știință de geniu; care a privit chiorăș miracolele de duzină ca un păcat, dacă nu o jignire adusă minții și logicii omenești și care, tocmai din pricina acestei detașări de credințele primitive, poetice, desigur, însă naive, ale altor neamuri, deosebindu-se lucid de ele pînă și în felul cum vedeau stelele, din a căror pulbere ne place să credem că suntem făcuți - au fost crunt persecutați. Să fi fost motive, disproporția era sau este întotdeauna excesivă, ca o însumare a întregii experiențe istorice...

Nici unui alt popor nu-i sunt prezise, prescrise în vreo carte nenorocirile ce i se vor împlini ca poporului care este eroul principal al Vechiului Testament.

Capitolul 4 (26): "Vă mărturisesc astăzi pe cer și pe pământ că veți pierde curând pământul, pentru a cărui moștenire treceți acum Iordanul; nu veți trăi multă vreme pe el, ci veți pieri.

27. Domnul vă va împrăstia prin toate popoarele și veți rămâne puțini la număr printe toate popoarele, la care vă va duce Domnul.

28. Veți sluji acolo altor dumnezei, făcuți de mîini omenești din lemn și piatră, care nu văd și nu aud, care nu mănîncă și nu au miros.

29. Dar când vei căuta acolo pe Domnul Dumnezeul tău, îl vei găsi..."

Istoria civilă este martoră. Până la cotidienele celei mai apropiate actualități. Iubirea pe care Dumnezeu o arată poporului său nu este întrecută decât de pedepsele cumplite aruncate asupra lui când nesocotește poruncile divine. Acestea se îmbină cu sfaturile cele mai practice care să asigure prosperitatea seminției, precum și igiena ei fizică și morală. Uneori, dispozițiile ating cele mai nebanuite cazuri.

Astfel, de pildă, în capitolul 22, sfatul 10 se pune în vedere: Să nu ari cu un bou și cu un asin... și multe altele, absurde sau arbitrare în aparență, care subzistă pînă azi.

De exemplu, relația de căsătorie: De va lua cineva femeie și se va face bărbat ei, dar ea nu va afla bunăvoință în ochii lui, pentru că va găsi ei ceva neplăcut la ea, și-i va scrie e carte de despărțire, i-o va da la mână și va slobozi din casa sa iar ea va ieși și ducându-se se va mărita cu alt bărbat. (cap. 24, legiuiri casnice, 1 și 2)...

Scrierea legii pe pietre și blestem pentru cei ce o încălcă (cap. 27)...

Blestemat să fie cel ce va face idolul cioplit sau turnat, lucru de mână de meșter și urăciune înaintea Domnului, și-l va pune la loc tainic! La aceasta tot poporul să răspundă și să zică: amin! ...

Blestemat să fie acela ce va abate pe orb din drum!...(18) Blestemat să fie cel ce va lua mită...(25)...

Blestemat să fie tot omul care nu va plini toate cuvintele legii acesteia și nu va urma după ea! și tot poporul să zică: amin! ■

Verbul recent *a gugăli*, aparținînd jargonului - tot mai răspîndit - al utilizatorilor computerului și mai ales ai Internetului, nu e o invenție românească. A fost de mai multă vreme înregistrat corespondentul său englezesc - *to google* -, ca și o serie de adaptări în alte limbi, de pildă în cele romanice: în franceză (nu în cea purist-oficială, desigur) *googler* (« j'ai googlé tous les candidats »), în italiană *googlare*, în portugheză *googlar* etc.

Numele sistemului (motorului) de căutare *Google* e construit, potrivit creatorilor săi, prin joc de cuvinte, de la cuvîntul *googol*, înregistrat în *Oxford English Dictionary* ca termen de jargon matematic, creație fantezistă, atestată în 1940, pentru a desemna un număr foarte mare: echivalentul lui 10 la puterea 100. Productivitatea lexicală internațională a noului termen se explică prin succesul excepțional al invenției: un motor de căutare care în doar cîțiva ani le-a depășit și le-a înlocuit pe cele deja existente și care e folosit curent de un număr enorm de persoane, pentru a obține cele mai diverse informații: de la explicația sau ortografia unui cuvînt sau datele unui articol științific pînă la identitatea unui necunoscut, jocuri și imagini. O enciclopedie cînd sobră, cînd carnavalescă, eficientă dar și mîncătoare de timp, care oferă bune și rele, dar care măcar în parte ierarhizează informațiile provenind din cele mai diverse surse. Această rubrică e de cîțiva ani datoare Google-ului pentru multe atestări ale unor cuvinte și forme românești, a căror circulație am verificat-o cu ajutorul său.

Avînd de la început o sonoritate voit comică, conținînd o combinație fonetică onomatopEICă, expresivă, numele însuși al motorului de căutare *Google* evocă limbajul copiilor. Termenul e supus în româna actuală juvenilă unor modificări prin joc de cuvinte: de la autohtonizarea *Goguleee*, dintr-o parodie recentă, pînă la transcrierea fonetică *gugăl* (aceasta apare de obicei ca *gugal*, din cauza absenței semnelor diacritice, ca de obicei refăcute în citatele reproduce mai jos): "am căutat cu *gugăl* și nu am găsit nimic relevant", "privirea mi-a fost atrasă de un grup de discuții de pe *gugăl*"; cineva recurge chiar la o personificare: *toașu' gugăl*. Citatele nu lasă

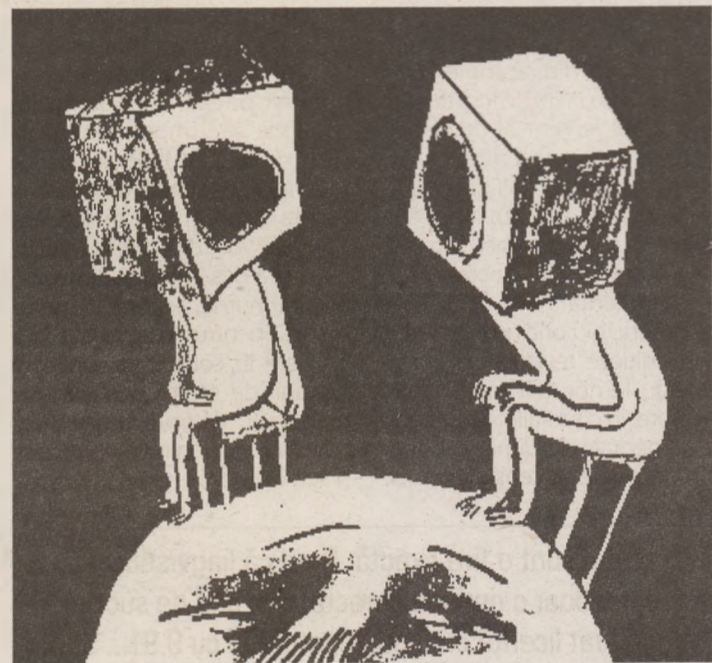
loc de îndoială în ceea ce privește registrul: dominat de maxima libertate a oralității familiare, care își șarjează particularitățile „inculte”: "bagă un ochi cu *gugăl* și ai să vezi minunea"; "Situ' lu' Insekta acum și cu *gugăl* pă el". (Sursele citatelor românești, pe care nu le voi mai indica de fiecare dată, sînt mai ales forumurile de pe Internet: fanclub.ro, autoshow.ro, computergames.ro, price.ro, forum.acvari.ro ș.a.; exemplele sînt culesse, evident, cu Google!). Google e un spațiu virtual, ca și Internetul (mulți preferînd deci să folosească termenul în construcții precedate de prepoziția *pe*: *pe gugăl*), dar

de gugălit; „am gugălit ce-am gugălit și n-am găsit nimica” etc. După cum se poate observa, noua creație e încadrată în română în clasa verbelor în -i, cu sufixul -esc: cea care caracterizează registrul familiar-argotic (la acceptarea formei a jucat poate un rol și asemănarea fonetică cu verbe deja existente: *a migăli*, *a piguli* etc.). Din punct de vedere sintactic, verbul se folosește intransitiv, desemnînd activitatea („Am gugălit vreo trei ceasuri, dar peste scandalul din Budapesta nu am mai dat !!”; forma *gugălit* poate fi o variantă de adaptare sau o eroare "de tipar"), cît și tranzitiv, avînd drept comple-

păcatele limbii de Rodica Zafiu

„A gugăli”

și un instrument (*cu gugăl*). Operația de căutare e desemnată prin perifraze - *a căuta pe* (sau *cu*) *google*, dar și - într-o mixtură româno-engleză - *a da un search pe* construcție care confirmă productivitatea frazeologică a verbului *a da* în româna vorbită. Și în acest caz găsim teribile adaptări grafice totale: "habar n-au cum se *dă un sărci pe gugăl*". Oricum, mai economic și mai expresiv e noul verb, *a gugăli*, care apare folosit la toate modurile și timpurile posibile: „nu prea mai știam cum se cheamă carul ăla blindat și nici nu prea aveam un chef deosebit *să-l gugălesc*"; „dacă poți, zi-mi și mie linkul ăla, *să nu gugălesc de-aiurea*"; „na și *john saul* că poate e greu

ment obiectul căutării („n-avui timp la dispoziție pentru *gugălit* bibliografie”). Cum se vede din exemple, e folosit frecvent supinul, aflat la limita substantivării („Spor la *gugălit*”). E însă deja prezent și un substantiv derivat, abstractul verbal, previzibil în registrul familiar-popular, format cu sufixul -eală. „Zic și io una repede că nu am vreme de *gugăleală*”; „după o *gugăleală* sumară reiese că pesă e a lu' un nenea”.

Probabil că verbul *a gugăli* nu e foarte important; aproape sigur e o creație de circulație restrînsă și efemeră; productivitatea lexicală pe care o ilustrează mi se pare însă semnificativă, mai ales prin caracterul ei rapid și internațional. ■

Discursul liric „danilovian”, marcat de modelul romantic și postromantic, expresionist, cultivarea obstinată a metaforei și simbolului indică o sensibilitate artistică deliberat anacronică, „în răspăr” cu isteria gregar-„postmodernistă” a optzeciștilor (nu a tuturor, evident!). Apropiat mai mult de poezii generațiilor anterioare, Danilov nu e un cronicar al existenței mărunte, cu aspectele ei derizorii, respinge consecvent prozaicul, poetica antipoeticului. Nu-l preocupă emoțiile întâmplătoare, nu crede în psihologie și nu transcrie impresii. Impresia e a trăirii imediate – iar scriitorul ieșean dezavuează confesiunea, poezia „inimii” sau, ca să cităm cuvintele lui Ion Barbu dintr-un celebru articol polemic, „banalul, curcît cu sensibilitatea”. Versurile sale au, în genere, un caracter reflexiv, auster, îmbinând meditația cu elegia într-o expresivitate strunită până la concentrarea aforismului.

Predilecția pentru notația lapidară nu înăbușă imaginația, fantezia. Nu idea în sine, nu „mesajul” frapează aici, deși poetul are – s-a remarcat, pe bună dreptate – obsesia temelor fundamentale. Reflecțiile despre condiția umană, naștere și moarte, bine și rău, adevăr și frumos etc. sunt împrumutate din variate surse, de la presocratici, daoism și zen până la Kant, Schopenhauer ori Nietzsche. A-l considera însă pe Danilov unul dintre marii mistici sau gânditori ai umanității, alături de Pseudo-Dionisie Areopagitul, Meister Eckart și Sfântul Ioan al Crucii (cum afirmă cu mare entuziasm Sean Cotter, semnatarul versiunii în limba engleză a textelor din ediția menționată) e de-a dreptul hilar. Danilov e poet, nu mistic (țin totuși la diferențierea aceasta, în ciuda apropiierilor care s-au făcut adesea, și nu întotdeauna fără teme). E prea lucid ca să aspire frenetic la contopirea cu divinitatea. A învățat, într-adevăr, lecția teologiei apofatice și concepe divinitatea ca diferență, *das ganz andere*, în termenii lui Rudolf Otto: „Cum poți reda oare pe acel Dumnezeu care e doar strălucire, / doar lumină și bucurie? Icoanele ar trebui să fie nesfârșite sim- / fonii, o îmbinare de suflet și lumină. Coloane de lumină țâșnind / într-un spațiu fără dimensiuni” (*Propoziții. Parabola orbilor*). Dumnezeu se înfățișează ca absență, tăcere, neant: „Ocoliră de trei ori Muntele / ajunseră în vârful lui. Dar acolo / nu era Nimeni. Se așezară în cerc / și priviră în jur. Nicăieri / nu era Nimeni. Strigară în jur și plânseră. / Nu le răspunse Nimeni! (*Nimeni*).

Atmosfera gravă, fiorul thanatic, spaima în fața necunoscutului, sentimentul „transcendenței goale”, revelația precarității existenței individuale, a „insuportabilei ușurătăți a ființei” structurează imaginarul „danilovian” și imprimă dicțiunii lirice inflexiuni ritualic patetic. Universul e perceput, blagian, ca „paradis în destrămare”: „...arhanghelul dormea / beat mort pe marginea trotuarului / cu trâmbița alături / întârziind să sune deșteptarea...” (*Rondul de noapte*), de unde și „tristețea metafizică” pe care o aduce cu sine înțelegerea vieții ca „mare trecere”. Luciditatea împiedică abandonul în imediat, trăirea exuberantă în afara orizontului problematizant al conștiinței interogative. Atitudinea lirică nu e, însă, stereotipă; umorul (de cele mai multe ori „negru”, absurd),

Profil

Îndărătul cuvintelor

foarte elegantă ediție bilingvă, apărută recent (Second-hand souls, translated from Romanian and introduced by Sean Cotter, Twisted Spoon Press, Prague, 2003) cuprinzând texte selectate din întreaga operă poetică a lui Nichita Danilov și câteva pagini din proza sa, confirmă, încă o dată, valoarea de necontestat a autorului – prezent, de altfel, în numeroase antologii și pregătit, se pare, să suplinească absența regretatului

Mihai Ursachi din „Triada lirică norocoasă” a Iașului, alături de Cezar Ivănescu și Emil Brumaru.

Fără a experimenta diverse formule și tehnici poetice, în căutarea originalității cu orice preț, Danilov e un poet „inspirat”, cu un „timbru” al său, încă de la debut (Fântâni carteziene, Ed. Junimea, 1980). Nu numai vibrația aparte a „vocii” lirice (imnică, oraculară, s-a spus) a stârnit entuziasmul criticii, cât, mai ales, coerența și forța universului imaginar, unitatea structurilor tematice, persistența motivelor și obsesiilor, configurând o viziune poetică sui generis. Dar autorul a avut și inteligența să nu cadă într-un manierism steril, să nu repete până la stereotipie și clișeu aceleași procedee în volumele ulterioare (Câmp negru, Ed. Cartea Românească, 1982; Arlechini la marginea câmpului, Ed. Cartea Românească, 1985; Poezii, Ed. Junimea, 1987; Deasupra lucrurilor, neantul, Ed. Cartea Românească, 1990; Marele orb, Ed. Junimea, 1995; Suflete la second-hand, Ed. Vinea, 2000). Complexitatea și substanțialitatea lirismului se relevă după lectura întregii opere – de până acum, cel puțin, pentru că refuz să cred că Danilov e un scriitor secătuit, „mumificat”.

(auto)ironia nu lipsesc – dar apar mai mult ca efect compensatoriu al așteptării frustrate, contrariate. Omul nu poate lua cu asalt cerul decât prin cuvânt – iar cuvântul e o armă înșelătoare, un vehicul al neantului: „Făcu deasupra sa o gaură-n cer / prin care vorbea cu neantul / Striga: Ce este răul? / Adevărul? Binele? / După trei zile venea răspunsul / un hohot subțire / de răs urmat de chicotelii scurte. / Întreba: Ce este înțelepciunea? / Lubirea? Sufletul / După trei zile venea răspunsul / un behăit subțire de țap / însoțit de cotcodăceli / de cal, guițat de bou / orăcăit de câine și altele. // ...Întreba: Cine ești Tu? / După trei zile veni răspunsul / un behăit subțire de țap / urmat de cotcodăceli de cal / orăcăit de câine, guițat de porc / mieunat de bou și altele. (*Neantul*). Neantul nu e numai deasupra lucrurilor, ci și în lucruri, se întredeve în caracterul mecanic al existenței, în oamenii-marionetă, peste tot: „Păsările trec prin fereastră / bat din aripi și dispar fără urmă / Oamenii își arată fața la geam / și rămân fără față / agită din mâini / și rămân fără mâini” (*Stradă*) etc.

In primele volume (*Fântâni carteziene, Câmp negru*), nostalgia, ca topos recurent și stare poetică, configurează un imaginar structurat în jurul mitului etemei reînțoarceri și al paradisului pierdut. De aici și nota preponderent elegiacă a versurilor, lirismul „vesperal”, obsesia „asfințirii”, a „trecerii” implacabile. Începând cu *Arlechini la marginea câmpului*, nostalgia (aducând cu sine figurația simbolică a originarului, a arhetipalului) e înlocuită de melancolie, ca motiv poetic. Iată un poem cu titlul, inspirat, *Umbră de aur, melancolia*: „Ochii tăi sunt de fum și buzele tale / și dinții tăi și glasul tău / de fum sunt. // Și sânii tăi sunt de fum și coapsele / și brațele tale care mă îmbrățișează acum / de fum sunt. // Umerii tăi sunt de fum / și părul tău de fum e ca și aurul / și toată carnea ta și toată dragostea ta / de fum sunt...”. Universul nu e, din perspectiva aceasta, decât iluzie, un fel de prosopopee desfășurată a neantului în fapt. Vacuitatea existenței individuale, a realității, în toată varietatea aspectelor sale, înțelegerea heracliteană a vieții ca devenire nu-l determină

însă pe autor să renunțe la ierarhia de semnificații ce situează omul în centrul lumii. Numai că omul lui Danilov nu e cel concret, individual (de aceea și sunt respinse psihologismul și confesiunea) – e omul-arhetip, generic, ancorat în mit. Ceea ce nu înseamnă că poetul ocolește dimensiunea socială, istorică a existenței, ori că reprimă programatic biograficul. Nu. Numai că, atunci când vorbește despre sine, el nu se mărturisește cu brutală sinceritate, nu consemnează trăiri personale (se știe doar, poetul, ca și soldatul...). Danilov își mitizează propria existență, se privește pe sine din exterior și „se imaginează” ca pe un altul, în diferite posturi, de cele mai multe ori în tonalități ludic-ironice, în maniera lui Radu Stanca din *Corydon*, ca personaj al unei povești rostită de o voce „din off”, de o „străină gură”: „Danilov, Danilov / nu uita, tu, Nichita Danilov / am visat să ajung genial / ca și tine, Danilov” (*Se înroșește zăpadă*); „Pe cine imiți tu, Nichita DANILOV / (...) – O, eu vreau să-l imit / pe marele Edgar Allan POE / de ceea mi-am lipit barbișonul / mi-am luat bastonul, papionul, țilindrul și pipa / și-am ieșit la plimbarea de seară / prin parcul cu nume COPOU” (*Din jurnalul unui cabotin*). Teatralitatea, structura dramatică a multor poeme îl plasează pe Danilov în vecinătatea lui Emil Botta ori Leonid Dimov.

scilând între nostalgia sensului pierdut și revelația melancolic-cutremurătoare a lipsei de sens, eul liric se metamorfozează, luând diferite măști, atitudini ce ilustrează, simbolic, câteva dintre ipostazele fundamentale ale omenescului, într-o poezie cu forme și tonalități variate, de la concentrarea semantică-expresivă a haiku-ului la pregnanța apoftegmatică a poemului gnostic, de la incantația lirică sau eposul baladesc la fabula dramatizată și parabola sentențios-didactică. Nici jocul intertextual nu lipsește, superbe versuri „Nu există lacrimi fără ochi / și totuși tot nevăzutul plânge...” (*Poemul lacrimilor*) parafrazând parcă un altul, eminescian, care-l fascina până la obsesie pe Ion Negoițescu: „De plânge Demiurgos doar el aude plânsu-și”. Spre deosebire, totuși, de colegii din generația sa, autorul ieșean nu „textualizează”, nu scrie „în marginea” literaturii, nu înțelege poezia ca act narcisist, autoreferențial și nu deconstruiește, parodic, modelele consacrate. Puținele texte ce pot fi considerate „arte poetice” (*Șpalturile, Peisaj marin, ciclul Nouă variațiuni pentru orgă*) sunt mai degrabă scenarii alegorice, fabule, povești „cu tâlc” despre destinul artistului și al operei de artă, și nu contează un program poetic, o concepție teoretică personală. Dar poate că e absurd să ceri poezilor să se explice. În lirica lui Danilov sensul e inculcat adesea incantatoriu, printr-un ritual al rostirii *sui generis*. Pentru că nu conceptul, nu ideea conferă poemelor dramaticitate, ci – cum s-a observat – „patosul ideii”.

Nichita Danilov se pare că are toate șansele să devină și el o „figură mitică” a poeziei ieșene. Numai că mitul, în măsura în care consacră, răpește vieții caracterul ei imprezizibil, surprinzător. Și aș regreta nespuse să nu mai fiu „surprins” citind viitoarele volume (nu antologii!) ale autorului *Fântânilor carteziene*.

Antonio PATRAȘ

interviurile „R

REPORTER: *Vorbiți-mi, vă rog, despre Mogoșoaia.*

MARIANA DRĂGESCU: Am cunoscut-o pe Martha la sărbătorile de Sf. Gheorghe. A fost de două ori, că pe urmă a venit '44. Bibescu a murit în '41 și noi în '42 și '43 am fost în grupul ăsta de aviatori, ne-a invitat de SF. Gheorghe la această masă în amintirea lui. Și masa o puneau în parcul castelului; Sf. Gheorghe e în aprilie și de multe ori era vreme frumoasă. Martha se vede prea puțin. Aicea e ea, tot cu pălăria, Băzu Cantacuzino, ăsta e comandantul aviației noastre, și niște camarazi. După ce luam masa, făceam o plimbare prin parc și ea mergea și ne povestea diferite lucruri. Băzu Cantacuzino a fost mare pilot de vânătoare, unul din așii aviației. Și aicea e Marina Știrbei. Am făcut pilotajul împreună și ea a fost cu ideea înființării escadrilei noastre.

R.: *Ea a fost cu ideea?! E o deschizătoare de drumuri, atunci. Cum s-a întâmplat?*

M.D.: Da, ea a fost. S-a întâmplat cu ocazia unor manevre militare din 1938, când, pentru prima dată la noi în țară, au fost concentrate patru femei aviatoare.

Manevrele s-au făcut în octombrie, toamna, la Galați, pentru că se făceau către frontiera sovietică. Aviația noastră, care a participat și ea împreună cu armata terestră la aceste manevre, era împărțită în două, ca să se simuleze o bătălie, erau exerciții. Atunci și noi ne-am trezit cu niște scrisori, în 1938, în care se spunea că suntem convocați la manevre pentru că ei voiau să vadă dacă noi am putea face față unui conflict armat în caz de război. Și atunci au ales cinci, a fost Marina, Nadia Russo, eu și Virginia Duțescu și Irina Bârnaia. Pe noi, în afară de Marina, care avea un rol aparte, ne-a împărțit în două: două din noi eram în „armata inamică”, armata roșie, și două în armata albastră. Ne-au pus la dispoziție niște avioane și eram trimise cu diferite ordine urgente în diferite localități din sudul Basarabiei și Moldovei, că pe atunci, în '38, Basarabia încă nu ne-o luaseră rușii. Era octombrie târziu, deja frig, timpul nu mai era așa stabil. Ne dădeau niște ordine secrete care erau puse într-un tub de metal, care trebuia înmănat cuiva, după care ne întorceam la bază. De multe ori ne primea și seara târziu și mai zburam așa și pe întuneric. Însă era frumos pentru că la aceste manevre se aduna aviație de toate felurile. Era plăcut la sfârșit de săptămână că ne adunam cu toții la un restaurant, unde era mare bucurie, nu mai eram amici și inamici, ci toți prieteni, ne destindeam. Nu au durat decât 8-10 zile aceste manevre, și, la sfârșit, ni s-au dat niște hârtii unde

spuneau că putem face față unui eventual război.

Marina, după aceste manevre, a avut ideea să se înființeze o escadrilă. Eram în timp de pace atunci, în '38, și s-a gândit să avem și o escadrilă de transport rănii. Militarii aveau atunci două avioane de transport, echipate sanitar. Marina a zburat la manevre cu acest avion și după asta i-a venit ideea, a făcut un memoriu pe care l-a înaintat ministrului Aviației și a cerut această escadrilă în scop pașnic, pentru că nu ne gândeam c-o să fie război. Ea, după ce a făcut școala de pilotaj, și-a comandat un mic avion la fabricile noastre de avioane, un „Icar”, așa se numea, era după o licență germană, și a făcut o excursie în Finlanda, a trecut prin Suedia, a făcut un raid și a luat legătură cu organizația asta, „Lotta Svard”, organizație feminină de care s-a vorbit mult în timpul războiului ruso-finlandez. Astea erau soții de luptători care mergeau până în linia frontului și care benevol s-au dus să fie aproape de ei să-i ajute; războiul a durat cu Finlanda și Rusia, că au rezistat finlandezii extraordinar, era o populație de 4 milioane și Rusia se întindea pe două continente, și au rezistat; și rușii au pierdut destul pentru că au intrat în mlaștinile alea înghețate din sudul Finlandei și acolo au murit. Sigur, finlandezii au pierdut Carelia, partea asta ca o coadă, pe asta le-a luat-o rușii, dar au rezistat 4 ani și le-au făcut pierderi rușilor foarte mari. Și soțiile multora dintre comandanți din ăștia veneau în timpul iernii, cât dura războiul, și găteau mâncare, îngrijeau de răniți, în sfârșit; toate femeile astea ale luptătorilor s-au organizat sub președinția acestei Lotta.

La întoarcere, Marina a înaintat un memoriu comandantului Aviației Militare, cerând să se înființeze o astfel de escadrilă în care personalul să fie exclusiv feminin. Memoriul a fost aprobat și, la 25 iunie 1940, a luat ființă această escadrilă. Am fost angajate numai patru, pentru că pe Irina Bârnaia n-o interesa, avea un avion personal, avea alte treburi, Marina nu s-a angajat, pentru că ea s-a și căsătorit mai târziu, ea a patronat, așa că am rămas deocamdată patru: Nadia, eu, Virginia Duțescu, Virginia Thomas, am fost primele patru care am fost încadrate în aviația asta militară cu soldă și primă de zbor, echivalente gradului de sublocotenent. Aveam voie să purtăm uniforma de sublocotenent, insigne... însă gradul pe care ni l-au dat atunci, fiind în timp de pace, nu aveam livret militar, el s-a făcut în aviația de război.

Însă în timpul acela, din '38 până în '40 când a început războiul, știu că am zburat și cu niște copii

bolnavi de tuse convulsivă, care veneau să-i luăm în avion să le facem o ascensiune. După prescripțiile medicale, trebuia întâi să urcăm la 1.000 de metri și să plafonăm 10 minute, pe urmă urcam la 2.000 de metri și stăteam tot așa, un sfert de oră... adică să facem schimbare de presiune atmosferică, asta ajută... nu vindeca de tot tusea, dar dispăreau acele sufoări, ameliora foarte mult. Luam copii, mai mici, mai mari, am observat, copiii mici, care chiar trebuiau ținuti în brațe, adormeau imediat. (Râde).

Martha locuia la Mogoșoaia și avea și Palatul de la Posada. Acolo primea invitații străini; și el locuia în oraș, că el în oraș era mai aproape de treburile lui.

R.: *Dar cum erau ei văzuți, cuplul Bibescu, de oamenii normali, nu neapărat de capetele regale, ci de oamenii obișnuiți, dar care aveau acces la ei? Au fost priviți mereu ca un cuplu dezbinat, ca o căsătorie nefericită de la bun început?*

M.D.: Nu, n-a fost niciodată nefericită, ei au păstrat legăturile între ei. Erau foarte simpatici, și ea și el, deși nu i-am văzut împreună

și n-avea deloc aere. O simțeam absolut ca pe una dintre cele legele noastre; cu noi nu a avut aere de superioritate niciodată, dar cu fiica ei, probabil a vădit că e timidă, a vrut s-o formeze n-a reușit... Valentina era, sărăcu de ea... nu ieșea din vorba ei mi-a povestit odată cineva - Martha se ocupa și cu binefaceri, aduna mai multe persoane și ajute la făcut pachete și ea, sigle dicta ce trebuie să facă, și Ghika Comănești și Valentina: „Oui, mami. Oui, mami!”, nu îndrăgeau... o ascultau cu o sfințenie

Mariana Drăgescu

Despre Martha Bibescu și „Escadrila Alba”

Interviu cu doamna Mariana Drăgescu, pilot al „Escadrilei Albe” în timpul celui de al II-lea război mondial

În ultima vreme, s-a discutat mult în mass-media despre escadrilă de femei din timpul celui de al II-lea război mondial, atât în ziare, cât și în televiziune. Este o poveste numită „Escadrila Alba”, a îndeplinit misiuni periculoase în timpul războiului, aducând soldații români răniți. Minima înființată în 1940 o unitate de aviație sanitară, aerodromul militar de la Pipera, condusă de Virginia Thomas, Nadia Russo, Virginia Duțescu, Mariana Drăgescu, aviatoare cu grad de sublocotenent și primă de zbor.

Ultima dintre ele trăiește astăzi în București după ce am citit într-un număr al „Formulei AS” din anul 2000. O cunoscuse pe Martha Bibescu cu puțină vreme înainte de a intra în regimul comunist. Mi-am spus că aceasta este o poveste dată în viață, așa că am rugat-o să-mi acorde un interviu. Mariana Drăgescu începe prin a-mi arăta fotografii

R.: *Ați spus că în '34 ați ajuns la Aeroclubul Regal unde l-ați cunoscut pe George Valentin Bibescu.*

M.D.: Da, el era Președintele Aviației Internaționale, P.A.I. cum se spunea, și al Aeroclubului Regal Român. Bibescu era foarte comunicativ, simpatic și plăcut. El era prinț, eu nu era, a luat titlul de prințesă prin căsătorie, ea era fiica lui Alexandru Lahovari, ministrul de Externe în perioada aceea cu Carol I.

George Valentin era dintr-o familie nobilă, nu avea ifose de prinț. Și atunci eram în țară. El pleca în să de multe ori, avea la dispoziție un avion mare cu pilot, că el nu mai pilot, fiindcă avea o vârstă. Cu asta făcea inspecții în Africa, în fostele colonii franceze... circula foarte mult. Însă el locuia separat,

niciodată, pentru că el locuia în oraș. Au avut și o fiică, Valentina, măritată cu Ghika-Comănești. Însă, lucru curios, Valentina era de o timiditate extraordinară, personalitatea puternică a Marthei asupra fiicei ei a fost așa de mare, încât biata Valentina era o ființă timidă și parcă se jena să stea de vorbă, foarte ștearsă, lumea spunea că asta din cauza Marthei, cu personalitatea ei a zdrobit personalitatea fiicei sale. Și soțul ei, Ghika-Comănești, era un om de o delicatețe extraordinară, atât de fin, atât de amabil cu toată lumea... însă amândoi erau în fața Marthei... pierduți... pentru că ea avea personalitatea ei... asta spunea și lumea.

R.: *Dumneavoastră ce impresie vă-a făcut când ați cunoscut-o personal?*

M.D. Cu noi a fost foarte apro-

nemaipomenită.

R.: *Este adevărat că rivalele cele mai puternice erau Regina Maria, Anna de Noailles și Elena Văcărescu, mai ales în domeniul literaturii, dar și ca influență politică?*

M.D.: Da, pentru că mi-a venit în minte că a fost un articol de la Marthei nu prea favorabil la adevărata regină, probabil că a fost și ea ceva. Deși și regina era foarte frumoasă, toată, a scris *Povestea vieții*, un roman citit două cărți de ea, *Regina Maria*, care era foarte frumos ilustrat chiar de Elisabeta, fiica sa: poezia unei regine care stătea izolată într-un turn, regina asta urca toată lumea, nu voia să stea de vorbă și, la un moment dat, plânsul unui copil s-a auzit sau nu știu ce a fost, nu-mi

„Aniei literare”

amintesc povestea, dar faptul este că apariția acestui copil i-a înduioscat inima reginei și s-a atașat de el. Și încă două nuvele de-ale ei am citit, două surori, Verona și Mora, prințese. Scria, publica mult, însă frumoasă a fost *Povestea vieții mele*.

R.: *Discuta despre ea în mod intim sau numai lucruri oficiale? Adică se plângea de problemele ei? Sau pomenea de mama sau de surorile ei?*

M.D.: Nu, niciodată. Cu noi, doar cât ne vedeam acolo la Mogoșoaia, eram un grup și discutam

din țară, s-a căsătorit cu Ambasadorul Elveției la noi în țară, René de Weck. S-a căsătorit, dar o căsătorie de formă, cu ambasadorul Elveției care era în România. Asta s-a știut de toată lumea.

Uite cum s-a întâmplat. În timpul războiului, din cauza bombardamentelor, că au fost și bombardamente, majoritatea ambasadelor de la noi – nu știu dacă erau deja ambasade sau aveam numai miniștri plenipotențieri, n-aveam ambasadori, nu mai știu când s-au transformat cu titlul de ambasadori – multe dintre ambasadere

Scailer, care locuia în București într-un imobil pus la dispoziția lui, și acolo avea și birourile, acolo s-a făcut căsătoria și acolo am fost și eu cu Nadia invitate. Așa cred că a făcut și Martha, pentru că aceasta era salvarea multor persoane, mai ales femei care se căsătoreau cu străini, le dădeau voie străinilor să-și ia soțiile, nu puteau să-i refuze. El a plecat cu destinația Elveția și ea a plecat probabil în Franța, că acolo s-au despărțit.

A luptat mult... și, înainte de plecare, se pare că a reușit să aranjeze ca palatul să fie monument național, să nu-l transforme, deși palatul mic, unde ședeau Brâncovenii, fusese la un moment dat casă de creație a scriitorilor din epoca ceaușistă. Dar ea a reușit, înainte de plecare, ca Mogoșoaia să nu se transforme în cine știe ce fel de așezământ și să fie monument național. Da, a făcut căsătorie, sigur că da, dar a fost de formă, când a ajuns în Franța, imediat s-a desfăcut căsătoria; el a acceptat lucrul acesta, s-o ajute, pentru că și ea l-a primit acolo la Mogoșoaia în timpul bombardamentelor. Au fost servicii reciproce. Dar, înainte să plece, noi am fost la mesele acelea de Sf. Gheorghe, în '42 prima pomenire, în '43 a doua pomenire, că pe urmă nu s-a mai putut.

Mogoșoaia era pustie, nu mai era ce-a fost... și noi am auzit că Martha se pregătea să plece din țară. Atunci, Nadia și cu mine ne-am dus să-i facem o vizită înainte de plecare. Când eu cu colega mea, Nadia, am fost s-o vedem la Mogoșoaia, ea era foarte tristă. Palatul... nu mai era lume acolo, personalul de serviciu locuia în niște case în afara palatului... Martha era pe terasă, acolo ne-a primit foarte frumos. Mi-amintesc că avea pe terasă niște tipsii, de alamă, care erau pline cu petale de trandafiri. Și am stat acolo, și ne-a povestit că pleacă, și am înțeles, din ce spunea, că va face tot posibilul – bine, nu ne-a spus nouă – dar gândul ei e să reîntregească familia. Pentru că nepoții ei, copiii Valentinei, erau trimiși demult la un colegiu, la Londra, în Anglia erau. Ne-a vorbit foarte deschis, că știa că nu vom spune, că se gândește la cei care au rămas aici și că ea, cu toate relațiile mari pe care le avea în străinătate, va face tot posibilul să aducă lângă ea familia și pe cei apropiați. Numai ei i-au dat voie să plece, au rămas aici fiica ei cu soțul, Ghika-Comănești.

După vizita asta, eu cu Nadia am mai făcut o vizită la Mogoșoaia, s-o vedem pe Valentina. Oh, săraca, așa era de tristă și ne-a îmbrățișat și era... nu avea nici haine, avea niște ciorapi de ață pe ea, albi, deșirați, era ca vai de lume. Îi

mai găzduise într-o cămăruță, lângă Mogoșoaia, în palatul mic al Brâncovenilor. Acolo, într-o cămăruță, mai locuia Valentina cu soțul ei. Era tristă și zicea „Cred c-o să ne deporteze”. Ce era să-i spunem? Era fericită că a mai văzut pe cineva care se mai interesa de ei. Aflăm, nu mult după asta, de la cineva de la Crucea Roșie, că s-a primit ordin să fie scoși, și surpriza a fost când a apărut o mașină mare a Crucii Roșii care a ajuns la Câmpulung, unde erau deportați ea cu soțul ei, și le-au spus să se pregătească, pentru că mâine vor pleca la Londra. Pentru ei a fost... o minune... nu mai aveau nici o speranță. Le-au adus și haine să se îmbrace, să nu apară acolo așa... le luaseră și ultima haină pe care o aveau și averea lor și tot... și așa au ajuns. Martha a luat legătura cu Crucea Roșie română care s-a ocupat cu aducerea lor în Anglia.

Acum rămăsese Marina Știrbei cu doi copii, unul de 14 ani și unul de 8 ani, cu soțul în închisoare. Atunci am vizitat-o de două ori. Stăteau în pod, lampă cu gaz, cu scânduri pe jos care erau și rupte. Trăia și cumnatul ei, arhitectul George Cantacuzino, și el a locuit cu ea acolo, într-o cameră alăturată. El, în '42, la nunta Marinei Știrbei, a fost naș împreună cu Martha. Marea nuntă, splendida nuntă, cum a zis ambasadorul acela și șef diplomatic „Cred că e ultima nuntă aristocratică din Europa” și așa a fost. Nunta Marinei a fost ceva de vis, în februarie '42. Și pe Marina, în mizeria care era acolo, o mai vizitam, îi mai duceam câte ceva. Primea ajutoare prin Crucea Roșie pentru copii, lapte praf, lucruri de-astea... Pe urmă, Martha a reușit s-o scoată din țară pe Marina, pe soțul ei și pe copii, tot prin Crucea Roșie. Marina a ajuns în Anglia, avea o soră acolo plecată demult, dar soțul surorii ei, George Cantacuzino, n-a mai ajuns să se întâlnească cu soția lui și a murit aicea. ...A făcut atâtea bine și imediat după război a lucrat cu organizații suedeze și altele, ajuta populația săracă, a lucrat mult cu organizațiile astea de salvare.

R.: *Martha Bibescu a fost învinită că era prietenă cu germanii, că era filogermană, ce știți de acest lucru? Când Casa regală s-a refugiat la Iași, toată România o bănuia de aceasta, iar ea a rămas la București, la spitalul ei, 118, unde îngrijea răniții.*

M.D.: Nu, n-a fost niciodată filogermană. Nu cred, nu cred, ea era cu totul occidentală.

Perioada cât eram la Aeroclub – atunci n-o cunoscusem, știam numai pe Bibescu – Aeroclubul a primit vizita unor personalități aviatice din Franța. Și întâi a venit colonelul Brocard, care era co-

mandantul unei foste escadrile celebre în Franța, în primul război mondial, Escadrila Cygognes, adică a berzelor. După care a venit imediat celebrul pilot de vânătoare francez din primul război mondial, René Fonk, pe care l-am văzut și eu, că ei veneau întâi la Aeroclub. Noi eram acolo trei femei salariate, pe urmă a mai venit una, a patra. Era, de exemplu, vechea secretară a clubului care era și dactilografă și lucra în limba franceză și în limba română, și încă două, iar eu, a patra. Eu eram mai novice acolo. Dar l-am cunoscut pe Brocard, pe René Fonk, și la urmă a venit Antoine de Saint-Exupéry. Saint-Exupéry a ținut și o conferință la Athenée. Era extraordinar de timid Saint-Exupéry și foarte înalt. Când a ținut conferința, el stătea la o masă și, cât a vorbit, a stat cu capul în jos, îi era teamă să privească publicul. Și am mai auzit o poveste relatată de un reporter pe care-l cunoșteam. Martha l-a invitat într-o zi pe Saint-Exupéry și la ea la Mogoșoaia. Când l-a invitat Martha, Exupéry a crezut că voia să stea cu el de vorbă între patru ochi. Dar Martha ce a făcut? A invitat o mulțime de musafiri și, când s-a văzut bietul Exupéry că intră o mulțime de lume acolo, a stat el cât a stat și, la un moment dat, s-a ridicat și s-a scuzat, zicând că se duce să-și ia ceva și atunci a ieșit pe ușă afară din castel, s-a dus unde erau mașinile și a fugit în oraș, a fugit pur și simplu, a lăsat-o pe Martha așa...

R.: *Și ea ce a zis?*

M.D.: Nu știu ce a zis, a înghițit povestea. (Râde amuzată).

R.: *De obicei, în cărți, Martha este prezentată doar în ipostaza de prințesă frumoasă, deșteaptă, foarte apreciată în epocă de către personalități ale lumii literare și politice europene. Însă după toate aceste informații și după alte cercetări, îmi dau seama că și ea, ca toată lumea, a fost înainte de toate un om, cu bune și cu rele.*

M.D.: Sigur că da. A avut și ea o viață destul de zbuciumată, cu greutate. Avea cap politic, scria multe cărți pe care le publica în Franța, avea o fiică pe care o iubea, deși nu semănau deloc... A făcut mult bine cu organizațiile de binefacere în perioada războiului și a avut grijă să facă Mogoșoaia monument național. Eu am cunoscut-o acolo, la castel, între '42 și '45, când ne invita de Sf. Gheorghe la mesele în memoria soțului ei... Și așa am văzut-o ultima oară pe terasă, lângă tipsiile cu petale de trandafir... într-o zi caldă de toamnă...

Reporter:
Georgiana LEANCĂ
București, martie 2004

Martha Bibescu

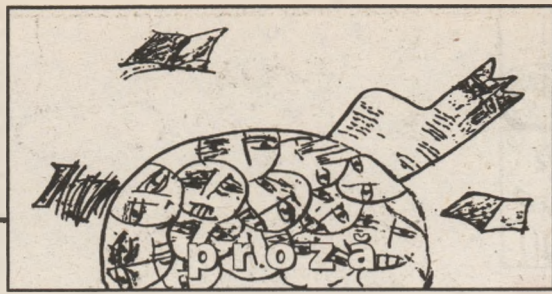
u
bă”
dial
a despre celebra
mondial,
albă”, cum era
teles liniei inam-
erului și Marinei
cadrila Albă”, la
d’aviatoarele
esc. și Mariana
t, având drep-

ni. Am întâlnit-o
rviu despre acei
e de instaurarea
pe care o am o
terviu. Doamna
re le explică.

numai în legătură cu aviația, nu
despre altceva. Acolo avea niște
albume cu amintiri din activitatea
ei și pe astea le comenta... Întâl-
niri cu diverși lorzi, cu diverși
miniștri... Când am văzut-o pe ea,
era deja văduvă, nu mai trăia
Bibescu, el a murit în '41. Și ea și-a
făcut datoria, toate mesele astea
erau mese de pomenire și asta
punea: „V-am chemat în memo-
ria lui și pentru că e ziua lui de
nume, Sf. Gheorghe”. Deci a res-
pectat asta, l-a cinstit memoria cât
a putut de mult. Pentru el făcea
poate adunările astea de aviatori și
era apropiată de el, pentru că el a
fost aviator.

R.: *Ea, până pe 10 septembrie
'45, a plecat la Paris, nu-i așa?*

M.D.: Da, ea s-a căsătorit înain-
te, de formă, ca să poată să plece

Horia Gârbea

„Nu e decît un joc» – o formulă foarte alunecoasă. De ce ar trebui să fie mai mult? Cei care au ridicat din umeri au fost la fel de mulți ca și ceilalți”.

„Nu poate fi un simplu joc, s-a spus, aici e escrocherie mare, domnule, aici se spală bani, se strîng sume pentru politicieni, e băgată mafia, e mîna serviciilor secrete, a rușilor, a americanilor, sînt capii lumii interlope, că ei controlează tot”.

„...Și totuși, doar în aparență, un simplu joc. Sigur că la joc mai pierzi, mai cîștigi... Uneori însă, doar pierzi!”

„Fascinația jocului constă în faptul că nu apar numai cîștiguri mari, deși ele nu sînt excluse. După cum nici pierderile nu sînt enorme deși, după cum se știe, te poți ruina.”

„Consider că succesul Jocului, fără reclamă foarte mare, ba chiar mizînd pe lipsa ei, se bazează pe componenta sa distractivă. Poți juca pasionat, numai de plăcerea jocului. Poți deveni pătimaș ca jucător analfabet, după cum poți dezvolta programe de calcul enorme ca să-l joci sofisticat. Fiecare, pe orice palier cultural, poate deveni jucător.”

„Probabil că nu există nimeni care să nu fi jucat și, spre deosebire de loterii, să nu fi cîștigat, fie și numai o sumă simbolică. În asta constă atracția Jocului”.

„O nouă formă de manipulare, poate mai subtilă decît altele. Atenția publicului este complet distrasă printr-un Joc de la problemele cu adevărat imporante.”

„Magia Jocului, pentru că este o veritabilă magie, este că poate fi jucat continuu. Nu ai nevoie să aștepti tragerea săptămînală sau ziua cursei, nu depinzi direct de un fond acumulat. La răspîndirea fantastică a Jocului mai contribuie și faptul că-l poți juca de pe telefonul mobil ca și de pe cel fix, prin internet ca și de pe orice telefon public, de pe stradă sau din barurile care și-au pus, ca la comandă, terminale de joc. Am văzut unul și într-un cătun cu 11 familii”.

„Succesul Jocului se datorează mai ales faptului că poate fi jucat repede, fără perturbarea programului de lucru sau a celui familial. Poți juca la fel de bine 5, 10 sau 50 de minute pe zi, după timpul fiecăruia, cu rezultate comparabile”.

„Desigur, Jocul e pervers prin aceea că oferă des mici cîștiguri și dă satisfacții ludice chiar perdanților. Dar mai ales prin caracterul său fluid: nu poți spune că e un joc de noroc și asta îi satisface pe cei cu pretenții intelectuale. Dar dacă pierzi, poți oricînd să dai vina pe ghinion. Statisticile nu arată că o categorie de jucători ar fi favorizată față de alta, dar fiecare zonă socială are orgoliul de a crede că, teoretic, ar avea șanse sporite, dacă nu ar fi blestematul de ghinion”.

„Lovitura magistrală dată de autorii jocului este că el nu poate fi acuzat de necinste și nici nu creează aparent un viciu, ca jocurile de cazino. Nimeni nu e furat de bani publici și nici nu s-a sinucis jucînd. Jocul e aparent benign și chiar

Jocul

copilăresc, deși amatorii de subtilități îl pot complica oricît vor. Dar în nici un caz el nu creează supărări și frustrări îndreptate împotriva Cuiva”.

„Nocivitatea morală a acestui așa-zis joc, stă în ubicuitatea ca și în anonimatul patronilor: o rețea imensă de firme și agenții cu angajați care joacă la rîndul lor și care întretin jocul fără însă a trăi explicit din asta. Măcar în cazul jocurilor de noroc sau al falselor «jocuri» piramidale există un patron, un organizator, un responsabil pe care să se descarce frustrarea perdanților”.

„Farmecul jocului constă în simplitatea lui tehnică, dar și în complicația lui ludică. Nu pui simplu banii jos și tragi de manetă, nici nu bifezi grăbit cîteva numere pe o foaie, nici nu-i depui așteptînd înmulțirea miraculoasă. Poți, dacă ai timp să joci ore în șir, pierdut într-un labirint de complicație excitante. Sau să expediezi mîine totul într-un minut, dacă ești ocupat. Poți alege calea combinațiilor savante sau, după temperament, să te lași în voia inspirației”.

„Jocul are ceea ce nici un alt joc public de mase nu a realizat încă: «O interfață grafică atractivă, magistral concepută prin aceea că e veșnic alta deși regula în alcătuire e aceeași și o face perfect descifrabilă». Nici loteriile, nici bingo sau mașinile de noroc nu pot să-i stea alături. Dar nici măcar șahul, sau jocurile în rețea”.

„Cînd am inventat Jocul, aveam 34 de ani. Nu mi-am închipuit amploarea pe care o va lua. Ideea era simplă: un puzzle fără limite în spațiu și fără forme repetabile. Sigur că nu am intuit posibilitatea de a-l transforma într-un joc pe bani sau cu cîștiguri bănești. Era de fapt un simplu joc pe computer. Cînd a intrat în circuit nu a stîrnit un interes mai mare decît orice alt program de acest fel. Am trecut de la o versiune la alta, tot mai bine articulată pînă cînd un mare portal mi-a oferit ideea să-l transforme într-o afacere comercială. Au trecut luni lungi de exploatare modestă și într-o zi o mare companie de soft distractiv l-a răspîndit ca un joc de cîștig în colaborare cu un lanț de cazinouri și loteriile de stat ale unor țări străine. De-aici bulgărele a continuat să crească au apărut perfecționări, firmele de telefoane au intrat în joc, ca și cele de internet și, pentru banii, necesari dotă-

rilor, un uriaș fabricant de răcoritoare.

Cîștigurile mele, de creator inițial al ideii, au rămas tot mai modeste față de sumele uriașe care se învîrteau, pluteau undeva în spațiul virtual fără să îmbogățească nici o persoană precisă. Jocul funcționa de la sine, hrănea mase enorme de angajați care jucau la rîndul lor ca simpli amatori pentru că jocul acum se administra de la sine, în serverele uriașe care îl generau și modificau pe temeiul fanteziei și impulsurilor tuturor milioanele de jucători și miliardelor de variante introduse zilnic”.

„Cînd am inventat Jocul, aveam deja 40 de ani. Abia apăruseră calculatoarele PC. Era un simplu joc cu cifre albe pe un ecran negru care se combinau aleator. Interfața grafică era penibilă. Îl răspîndisem în tot institutul unde lucram cu un succes care mă făcea mîndru. Apoi am uitat de el. Într-o zi, peste ani a apărut pe internet dichisit, anonim, mai exact avînd în spate o echipă de realizatori. M-am bucurat și am spus unor colegi rămași la institutul nostru: «ideile mari nu mor». O glumă, desigur. Au trecut apoi luni, poate chiar cîteva ani pînă să explodeze, să înghită practic planeta și eu să rămîn un simplu jucător anonim la calculatorul meu sau, mai des, la automatul fărățos montat în grabă la cîrciuma de la parterul unui bloc vecin. Pe lîngă unele cîștiguri, submediocre, mi-a rămas, la cei peste 60 de ani pe care-i am, bucuria de a fi inventat «jucăria universală»”.

„Cînd am inventat Jocul, abia terminasem liceul. M-a fascinat felul în care milioane de oameni, între care și părinții mei, aruncau bani și speranțe la o tîmpenie numită loterie. Am înțeles că și alți colegi, preocupați de jocurile pe calculator, au aceleași impresii. Numite loterie ofeream cîștiguri mari, dar foarte puține, șansa de a le prinde era infimă, frustrările permanente. Apoi le dădea, odată pe săptămîină, într-o zi fixată, ceea ce nouă ni se părea incompatibil cu tehnologia epocii în care creșteam. Dar partea cea mai rea era alta: «jucătorii» nu se jucau. Nu trăiau emoția continuă a unui joc „adevărat” cum erau cele de pe calculatoarele noastre.

lată, ne-am zis, pentru că eram cincisăse care învîrteam aceste idei și deci nu pot să-mi revendic singur vreun drept de autor, ce grozav ar fi ca jocul să fie continuu, să poți juca și cîștiga în timp

real 24 de ore din 24, indiferent de alți jucători. Dar nu ca la mașinile stupide de poker la care învîrți aceleași cărți ca să faci full, quintă, careu. Nu, să te distrezi în timp ce joci cu o infinitate de combinații dintre care o infinitate sînt cîștigătoare. Să nu joci la noroc, dar norocul să nu fie exclus, să poți juca de prima dată, dar experiența să te facă să evoluezi.

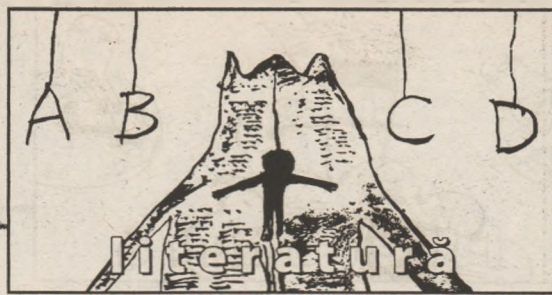
Odată fixată ideea, restul a venit de la sine. La urma urmei pe internet erau atîtea jocuri tip puzzle. Am luat unul aproape la întîmplare și l-am extins în felul în care ne interesa. Dar un grup de puștime nu putea face nimic pentru răspîndirea lui. Ne-am mulțumit cu puțin. Cred că mai bine a cîștigat tipul care inventase puzzle-ul. Dar nici el nici portretul care l-a lansat nu și-au dat seama unde va ajunge. Nici măcar noi”.

„Domnule președinte, subsemnatul, veteran de război în etate de 85 de ani vă aduc la cunoștință că jocul care se practică astăzi și se numește chiar JOCUL este opera mea. L-am conceput în anul 1948 sub forma unui joc distractiv pentru copii și adulți care se juca prin alăturarea a 16 cuburi colorate ceea ce ne dă numărul de 16 ori 16 combinații ori 6 fețe cîte are fiecare cub. Din această derivă Jocul de acum care se practică fără ca eu, inventatorul lui să am un venit cît de neînsemnat. Nu am izbutit în anii grei de după război să brevetez acest joc dar pot să probez cu martori și cu setul original de 16 cuburi ce am făcut eu însumi din lemn și vopsit cu mîna mea. Față de aceasta vă rog să admiteți punerea pe rol a acțiunii de mai jos prin care solicit...”

„Jocul nu este decît o formă degradată a unui joc de societate egiptean ajuns în Roma antică. Se practica prin asocierea unor piese de mozaic așa cum o și atestă două fresce de la Pompei. Unele mele sale se pierd apoi, dar îl regăsim în Renaștere în Franța disipat în forma unui joc de cărți, «Les Vénusiennes», sau a unei pasențe omonime din care s-a dezvoltat ulterior un alt joc de cărți, mai sărac în strategii, «Monsieur de Polignac». Acesta însă, se putea juca pe bani, ceea ce e și cazul jocului de azi”.

„Cînd am inventat Jocul, am făcut-o numai pentru că istoria umanității a ajuns la sfîrșit. Nu m-am amestecat prea mult în destinul ei și ea a evoluat pînă în acest stadiu, peste care am înțeles că nu mai poate trece. Faptul s-a petrecut la aproximativ două milenii de la nașterea și învierea Fiului Meu, dar aceasta e o simplă coincidență. Omenirea terestră s-a epuizat din punct de vedere al creativității. Puteam s-o distrug sau să-i dau un nou impuls, de data asta unul care să nu se mai poată consuma. Așa am combinat și introdus în lume Jocul despre care nimeni dintre oameni nu știe cum va răsărit. Prin aceasta lumea va continua să existe veșnic iar misiunea mea în legătură cu soarta ei s-a încheiat”.

„Asupra cadavrului lui s-au găsit acte, ci numai tăieturi din ziare legate de Joc și o scrisoare stranie. Aceasta nu justifică direct gestul sinucigașului: «cînd am inventat Jocul, am făcut-o pentru că istoria umanității a ajuns la sfîrșit. Nu m-am amestecat prea tare...»” ■

María Zambrano, de pildă, se pregătise pentru o carieră universitară. Între 1924 și 1927 a urmat cursurile Facultății de Filozofie din Madrid, frecventându-i pe Ortega y Gasset, García Morente, Julián Besteiro și Zubiri, nume devenite deja mitice (pentru o simplă familiarizare, ar merita tradus în românește cel puțin eseuul lui Julián Marías despre acești filozofi spanioli). În 1931 este numită profesoară de metafizică la Universitatea Centrală, iar din 1932 îl înlocuiește la catedră pe Xavier Zubiri, începând, în același an, și colaborarea la *Revista de Occidente*, întemeiată de Ortega. În 1936 se căsătorește cu Alfonso Rodríguez Aldave, diplomat, de care va divorța peste doisprezece ani. În războiul civil se găsește de partea perdanților, adică a republicanilor, fapt pentru care părăsește Spania în ianuarie 1939 (García Morente o părăsise mai înainte, destituit și amenințat cu moartea de republicani). Se refugiază în Cuba, apoi în Mexic și Puerto Rico, unde va fi numită profesoară, la Universitatea din Río Piedras. Din această perioadă datează volumele *Pensamiento y Poesía en la vida española*, și *Filosofía y Poesía (Gîndire și poezie în viața spaniolă și Filozofie și poezie)* în care este analizat raportul congener dintre filozofie și poezie. În 1946 călătorește la Paris, la sora ei, Araceli, aflată în pragul nebuniei din pricina tracasărilor suferite în timpul războiului. Cele două surori nu se vor despărți pînă la moartea lui Araceli survenită în anii '70. La Paris se împrietenește cu Camus și cu René Char. Între 1948 și 1964 divorțează, se mută cu sora ei, pentru cîțiva ani buni din nou în Cuba, La Havana, apoi se instalează în Italia și scrie trei eseuri importante: *El hombre y lo divino*, *Los sueños y el tiempo*, *Persona y democracia (Omul și divinitatea, Visele și timpul, Persoană și democrație)*. Anecdota spune că a trebuit să părăsească Italia, în 1964, din cauza unui vecin „fascist”, care ar fi denunțat-o autorităților din pricina pisicilor ei, foarte multe, zgomotoase și „fără maniere”. Ofensată și resemnată fosta republicană, împreună cu cîrdu ei de feline, se refugiază în patria lui Rousseau, apoi trece în partea franceză a Munților Jura, în localitatea La Pièce. Sora ei moare în 1972. Evenimentul nu e lipsit de importanță, biografii Mariei Zambrano fixînd în jurul acestui moment convertirea definitivă a filozoafei la mistică. Într-adevăr, din anii ulteriori morții lui Araceli datează cele două cărți profund mistice: *Claros del bosque (Luminisuri)* și *De la aurora (Despre auroră)*, considerate, și pe bună dreptate, capodoperele sale. Moare în 1991, acoperită de glorie în propria țară, Spania, unde primise, în 1981 și 1988, două premii regale (cele mai importante din lumea hispanică): Premiul Principe de Asturias și Premiul Cervantes.

Cărțile din ultima perioadă a vieții Mariei Zambrano, între care *Luminisuri*, tradusă acum în românește, îl pun la încercare pe cititorul obișnuit și mult prea grăbit al zilelor noastre. Ele combină ceremonialul stilistic cu revelația poetică, discursivitatea filozofic-rațională cu scurt-circuitul metaforic. Aș spune chiar că *Luminisuri*, *Despre auroră* sau *Cărări* nici nu sînt cărți „de înțeles”, ci cărți incantatorii, orifice, scrise nu în scopul livrării unui conținut informativ, ci a trezirii sau mîn-

gîrierii sufletești. Chantal Maillard, excelentă cunosătoare a operei lui Zambrano, o așează pe aceasta în descendența filozofiei neopitagoreice și o include în curentul tradiționalist european (*philosophia perennis*) reprezentat de Eliade, Corbin, Massignon, Guénon, Jung. Nu trebuie însă minimalizată influența pe care au avut-o filozofii spanioli în anii '30, pe care i-

zeu. María Zambrano se declara profund creștină, dar credința ei n-a intrat niciodată în contradicție cu „preceptele”, de altminteri, transreligioase, ale *philosophiei perennis*.

Vehicolul care transmite cel mai adecvat conținutul acestei „filozofii de viață”, mai degrabă, a acestei spiritualități, este

în cazul ei, despre o „rațiune poetică” (*razón poética*), diferită profund nu numai de rațiunea kantiană, ci și de „rațiunea vitală” a lui Ortega. Această „rațiune poetică” își are originea în intuiția angoasei pe care o resimte ființa umană în fața misterului obîrșiiilor sale. Ființa umană a ratat momentul ivirii sale pe lume, atît ca persoană, cît și ca specie. De unde, nostalgia ei permanentă a urcării dincolo de timp, în zodia Precuvîntului originar. Prin „rațiunea vitală”, Ortega încerca să depășească simultan raționalismul secolului al XIX-lea și vitalismul bergsonian; ființa umană nu se poate defini în sine însăși, ea este în anumite împrejurări, pe care viața i le procură („eu sînt eu și împrejurările vieții”). Cunoașterea umană nu poate face așadar abstracție de aceste împrejurări, cunoașterea însăși făcînd parte din „viață”. Rațiunea nu este ceva diferit, exterior, ci aparține, la rîndul ei, „vieții”. De unde, „demitizarea” Ființei, considerată de Ortega un concept abstract, fără nici o legătură cu existența. După el, grecii ar fi inventat conceptul de „ființă” în momentul în care au încetat să mai creadă în zei. Zambrano merge pe urmele lui Ortega în deconstrucția vulgatei raționaliste, dar reabilitează Ființa din perspectiva „rațiunii poetice”, conferind termenului sensul ei misterios, cvasiezoteric, primordial. „Ființa” și „viața” sînt „stări” complementare, înrădăcinate în „starea” eminentă cosmogonică – lubirea. Lubirea precede și „viața”, și „ființa”, nu doar temporal, ci și ontologic. „Viața” omului îi ocultează „ființa”, momentele privilegiate, mistice, fiind acelea în care „viața” și „ființa” se regăsesc și se îmbrățișează în miracolul lubirii. Ontologia Mariei Zambrano este o ontologie a iubirii care se apropie asimptotic de teologia lui Dumitru Stăniloae. Oricît de ciudat ar putea să pară, între teologul ortodox și mistica laică spaniolă (citoare neobosită a lui Juan de la Cruz și a lui Miguel de Molinos) există atîtea puncte de contact, atîtea similitudini, datorate în primul rînd viziunii lor mistice cristocentrice asupra lumii, în-cît diferențele de stil, de expresie devin insignifiante.

Vreau să citez ca exemplu un mic text intitulat „Punctul întunecat și crucea”: „Cînd se înalță și intră în acțiune, și numai în condiții de calm, eul se face simțit ca un punct întunecat. Dar calmul se transformă în simplă nemișcare, iar timpul se condensează și oprimă inima. Între gîndire și simțire nu se stabilește nici o comunicare, iar simțurile – infailibil index – se retrag. Percepția limpede nu aduce nimic, nu revelează nimic. Dar apoi, într-o clipă, punctul întunecat al eului este identificat cu centrul unei cruci; atunci, fără nici o spaimă, inima își ocupă locul ei, devine centru. Și ființa se simte întinsă pe o cruce formată din timp și eternitate. Dar nu este un simplu timp succesiv acesta care se încrucează cu eternitatea; se deschide sau este pe punctul de a se deschide în multiple dimensiuni. Inima timpului culege pulsația eternității, deschiderea eternității. Și timpul curge ca un rîu al eternității. Și dacă întotdeauna ar fi așa, dacă ființa umană s-ar menține întinsă pe această cruce, ar trăi într-adevăr.

(continuare în pag. 22)

Cristian BĂDILĂ

Ceremonial pentru María Zambrano

n 2004 se împlinesc o sută de ani de la nașterea Mariei Zambrano, despre care Cioran scria, în Exerciții de admirație, că este unul din puținii filozofi ai secolului trecut care „nu și-au vîndut sufletul Ideii, ci și-au păstrat esența unică punînd trăirea Insolubilului mai presus de meditația asupra lui”. Am descoperit-o și citit-o pentru prima dată pe „ciudata” autoare a Aurorii și Cărării la Madrid, în 1992, în compania lui Cristian Arieșanu, unul dintre cei mai autentici „zambbranieni” din literatura română. Panseurile sale, publicate în două numere consecutive din Origini. Caiete silvane, sînt un permanent dialog cu obsesiile și stilul filozoafei mistice spaniole. Spiritele cele mai pure și mai interesante pe care mi-a fost dat să le întîlnesc pînă acum, în viață sau prin cărți, nu fac parte din lumea noastră. Ele se numesc: Leopardi, Gustave Thibon, Nicolás Gómez Dávila, García Morente, Jean Raspail, María Zambrano, Petru Creția, Christian Bobin. Fiecare rendez-vous cu acești autori „de cinci stele” îmi pare un ceremonial lăuntric, deopotrivă terapeutic și jubilat. Trei sînt caracteristicile grupului de mai sus: lectura cărților lor impune un ritm cu totul special: lent, profund, așezat; nu poți sări nici o frîntură din text, altfel ești pedepsit cu incompreensiunea lui, mai grav, cu inaderanța; ca să-l gusti trebuie să-l deguști; relectura devine obligatorie, ca și pregustarea. În al doilea rînd, toți sînt autori geloși și

María Zambrano, *Luminisuri*, traducere din spaniolă de Gabriela Necheș, Humanitas, în colaborare cu Institutul Cervantes, București, 2004.

neînduplecați: nu le pasă de modă, de toanele publicului „larg”; spun ce au de spus în pofida orizontului actual de așteptare. Ei înșiși își impun nu doar ritmul, ci și cheia lecturii propriilor cărți. Te convertești sau nu. Din partea lor nu trebuie să te aștepți la nici o concesie, la nici o milostivire. În fine, avem de-a face cu autori inclassabili, care incurcă taxinomiile și transcend granițele stilistice și disciplinare: deopotrivă poeți, filozofi, căpurari și mistici, „regnul” lor ocupă un stațiu atopic și se manifestă printr-un stil atipic. Chiar și viața lor este atipică de la un capăt la altul.

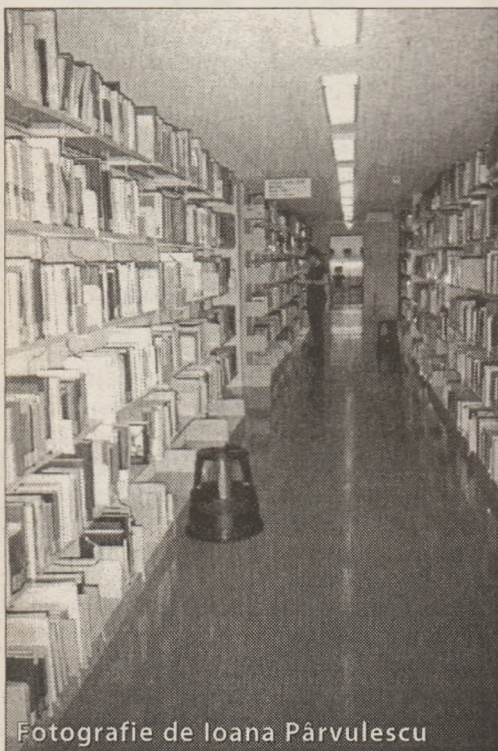
am amintit la început, mai cu seamă Ortega și García Morente. María Zambrano se apropie de curentul tradiționalist prin postularea unei transcendențe care dă sens realității lumii; prin intuirea acestei transcendențe înăuntrul sufletului uman; prin încercarea de a uni calea cunoașterii cu existența. A scrie, a cunoaște, a fi sînt stări simultane ale ființei umane. Scrisul, cunoașterea nu au sens decît în cadrul unui elan de spiritualizare, de înaintare a sufletului spre punctul unirii cu Dumne-

simbolul. *Luminisuri* se compune dintr-o suită de eseuri-revelații, eseuri-poeme construite pe scheletul unor simboluri sau imagini puternice: inima, crucea, vidul, luminisul, cărarea, punctul, ținta etc. Cine caută o „logică” în suita acestor pagini riscă să fie contrariat și dezamăgit. Dacă există o „logică”, o rațiune, ea nu poate fi decît una a inimii, centru al sensibilității plenare a ființei. Iată doi termeni pe care Zambrano nu-i înțelege la fel cu toți filozofii: rațiune și ființă. Exegeții vorbesc,

Ioana Pârvulescu a ales:

“Omul care aduce cartea”

Fotografie de Ioana Pârvulescu

Acum câțiva ani urmăream zilnic, “pe francezi”, emisiunea lui Olivier Mongin *Un livre par jour* (*O carte pe zi*). Durează cam un minut, iar moderatorul ei își plimbă cititorii, la propriu, prin orașe și continente diferite – de unde se vede că e bine finanțat – sau le dă întâlnire cu un autor în câte o cafenea selectă sau răfoiește în fața lor câte un tom elegant și le citește pasajele cele mai atrăgătoare. Nici o zi fără o carte, pare să fie deviza acestui vechi cititor. A prezentat deja peste 2000 de cărți și nu dă semne că ar vrea să se oprească. Cu eleganță firească, cu un discurs bine temperat și bine articulat, Olivier Mongin își ține spectatorii la curent cu ultimele apariții. Dar cine ar fi în stare la noi, în țara minunilor care țin trei zile, mă întrebam, de atîta răbdare și rezistență la uzură, cine iubește îndeajuns cartea ca să nu i se facă rău mîncînd o carte pe zi, cine ar putea să nu alunece în rutina care ar transforma o asemenea mică prezentare într-o mare plictiseală?

Spre surprinderea mea, tocmai atunci a apărut la PRO TV emisiunea *Omul care aduce cartea* și un șaman al fenomenelor culturale care a întrerupt seceta de cărți instalată de atîta vreme pe la toate posturile de televiziune: Dan C. Mihăilescu, *the bookmaker*. Emisiunea, transmisă de luni pînă vineri, nu s-a oprit nici după o săptămîină, nici după o lună, nici după un an. Azi, ca și ieri și ca în fiecare dimineață, la ora nouă, un domn cu carte și ochelari apare în fața noastră și, cu un glas ușor răgușit (de atîta lectură) ne spune prietenos, fără linguseală: *Bine v-am regăsit!* Stă în picioare, în fața unei mese pe care se află o grămăjoară de volume.

Nu știu cum face, dar privește cărțile cu o poftă nebună, de parcă abia

asteaptă să le ridice, să le privească nuanțele și strălucirea, să le rotească ușor în fața ochelariilor, să le absoarbă aroma inconfundabilă, să le guste cu delicii, iar apoi să le dea încet pe gît, satisfăcut ca un mare paharnic la curtea domnitorului-telespectator. Iar această poftă se transmite, prin misterioase căi electronice, celui care îl privește și-l ascultă pe Dan C. Mihăilescu, indiferent cît de interesat de cărți a fost la viața lui. Cartea din vîrfurile grămăjoarei este aleasa zilei, norocoasa, protagonistă, dar deocamdată vorbitorul nu ne spune cum o cheamă. Creează un suspans cu o mică poveste introductivă, cu o mică anecdotă. Apoi ca un profesionist ce este, cititorul unei cărți pentru ziua abia începută dă cîteva date de specialist: autorul (de unde să-l apuci, ce a mai scris), editura, traducătorul. Este momentul cînd imaginea se transformă, iar prezentatorul este proiectat în viteză în stînga ecranului, într-o ramă de dimensiunile unei coperti, ca și cum s-ar fi transformat el însuși în cartea despre care vorbește. Nu se întrerupe din prezentare, scoate stafidele din cozonac, îți dă exact acele bucățele care i-au plăcut lui, cititorului cu ziua, cu luna și cu anul, cel mai mult. Cu o mîină deschide cartea și se vede că mîina lui e știutoare, că a deschis sute de cărți. Citește cu buricele degetelor (vorba lui Eco), de aceea cartea se lasă imediat împlînzită, simte cu cine are de-a face. Cu cealaltă mîină, în care uneori se află un pix, marchează în aer cîte un semn de punctuație, un punct sau o virgulă, o exclamare sau o întrebare.

Dan C. Mihăilescu nu trișează și probabil că asta este arma lui secretă, puterea lui ascunsă. Dacă n-a auzit de vreun autor sau vreo editură o spune fără fasoane. Dacă ai citit volumul despre care îți vorbește Dan C. Mihăilescu trebuie să constăți că prezentarea nu e

de circumstanță, iar pasajele alese nu sînt întîmplătoare, ci exact cele mai vizibile, cele mai incitante din carte. Te miri că, chiar în cazul volumelor mai groase și mai grele, omul care aduce cartea a și citit cartea pe care o aduce. Pare că îi împărtășește unui prieten *foarte bun* cea mai recentă experiență de lectură or, față de un prieten nu te prefaci. Prezintă cărți de la toate editurile și nu pare să privilegieze un gen. Tot ce poate interesa pe alții îl interesează. Tot ce-l interesează devine interesant pentru spectator.

Emisiunea lui (a debutat la *Profesiunea mea, cultura* a lui Nicolae Manolescu) durează 5 minute. Are deja o vechime de 5 ani. Numărătoarea cărților a trecut de cifra 500. E, acum, la o oră nefericită, 9 dimineața. Boemii, cititorii, noctambulii abia se trezesc, nu apucă să deschidă televizorul, activii, energicii, bugetarii sînt în drum spre serviciu, elevii conștiințioși sînt la ore, chiulangii în locuri de ei știute, așa că e o minune că audiența emisiunii rămîne totuși, dacă e să ne luăm după ecouri, mare. Duminica, un bonus, la amiază, după *Parte de carte*. Fără îndoială că la 9 seara talentatul *bookmaker* ar fi incomparabil mai bine plasat.

De-a lungul timpului omul care aduce cartea nu s-a transformat într-un robot mediatic, nu și-a lipit pe chip zîmbete false, nu a recurs la artificii ieftine. Nu seamănă (din fericire!) cu o vedetă, dar face o vedetă din cartea pe care o prezintă. Este un profesionist al cărții sobru, dar rivalizează cu un profesionist al televiziunii. Și-a păstrat bucuria cititului, iar asta nu se poate mima. Are umor de bună calitate și nici asta nu se poate mima. După cele cîteva minute savuroase de dialog cînd omul care îți aduce cartea își ia rămas bun, îți pare întotdeauna rău. Îți rămîne, însă, cadoul cu *va urma*. ■

calendar

10.07.1873 - s-a născut *Ion Simionescu* (m. 1944)
10.07.1917 - s-a născut *Viorica Vizanti* (m. 1977)
10.07.1927 - s-a născut *Emilian Georgescu*
10.07.1943 - s-a născut *Toma Michinici* (m. 2000)
10.07.1949 - s-a născut *Liliana Ursu*
10.07.1973 - a murit *Radu Brateș* (n. 1913)
10.07.2000 - a murit *Alexandru Calais* (n. 1928)

11.07.1797 - a murit *Ienăchiță Văcărescu* (n. 1740)
11.07.1925 - s-a născut *Radu Enescu* (m. 1994)
11.07.1933 - s-a născut *Alexandru Ivăsiuc* (m. 1977)
11.07.1943 - s-a născut *Radu F. Alexandru*
11.07.1977 - a murit *Richard Hillard* (n. 1905)

12.07.1870 - s-a născut *Const. Z. Buzdugan* (m. 1930)
12.07.1905 - s-a născut *George Acsinteanu* (m. 1987)
12.07.1999 - a murit *Mircea Nedelciu* (n. 1950)
12.07.1999 - a murit *Carmen Demea* (n. 1959)

13.07.1916 - s-a născut *Bucur Stănescu*
13.07.1921 - s-a născut *L.M. Arcade (Leonid-Mămăligă)*
13.07.1925 - s-a născut *Radu Crișan* (m. 1975)
13.07.1928 - s-a născut *Ștefan Berciu* (m. 2000)
13.07.1941 - s-a născut *George Anania*
13.07.1950 - s-a născut *Anghel Mănăstire*
13.07.1957 - a murit *Const. I. Balmuș* (n. 1898)
13.07.1983 - a murit *Liviu Bratoloveanu* (n. 1912)

14.07.1922 - s-a născut *Mihail Cosma* (m. 1978)
14.07.1927 - s-a născut *Szász János*
14.07.1933 - s-a născut *Pavel Boțu* (m. 1987)
14.07.1936 - s-a născut *Ileana Hoge-Velișcu*
14.07.1948 - s-a născut *Nicolae Dabija*
14.07.1967 - a murit *Tudor Argezei* (n. 1880)
14.07.1968 - a murit *Oscar Lemnaru* (n. 1907)
14.07.1976 - a murit *Octavian Neamțu* (n. 1910)
14.07.1998 - a murit *Vasile Andronache* (n. 1936)
14.07.1999 - a murit *Maria Banuș* (n. 1914)
14.07.1999 - a murit *Cornel Regman* (n. 1919)

15.07.1875 - s-a născut *Ion Ionescu-Quintus* (m. 1933)
15.07.1892 - s-a născut *Ilie Cristea* (m. 1958)
15.07.1928 - s-a născut *Alexandru Calais* (m. 2000)
15.07.1928 - s-a născut *Mariana Ceaușu* (m. 1985)
15.07.1932 - s-a născut *Gheorghe Buzoianu* (m. 1999)
15.07.1934 - s-a născut *Victor Crăciun*

16.07.1872 - s-a născut *Dimitrie Anghel* (m. 1914)
16.07.1940 - s-a născut *Horia Vasilescu*
16.07.1943 - a murit *E. Lovinescu* (n. 1881)

17.07.1810 - s-a născut *A.T. Laurian* (m. 1881)
17.07.1882 - a murit *Pantazi Ghica* (n. 1831)
17.07.1890 - s-a născut *Tabéry Géza* (m. 1958)
17.07.1936 - s-a născut *George Almosnino* (m. 1995)

17.07.1945 - s-a născut *Daniel Dimitriu*
17.07.1945 - s-a născut *George Sânpetrescu*
17.07.1987 - a murit *Sandra Cotovu* (n. 1898)
17.07.1993 - a murit *Traian Coșovei* (n. 1921)

18.07.1848 - a murit *Ioan Barac* (n. 1776)
18.07.1922 - s-a născut *Corneliu Belciugățeanu* (m. 1973)
18.07.1930 - s-a născut *S. Damian*
18.07.1931 - s-a născut *Micaela Ghițescu*
18.07.1931 - s-a născut *Balogh József*
18.07.1931 - s-a născut *Nicolae Neagu*
18.07.1943 - s-a născut *Ioana Crețulescu* (m. 1996)
18.07.1945 - s-a născut *Mircea Constantinescu*
18.07.1954 - s-a născut *Lidia Codreanca*

19.07.1891 - s-a născut *Teodor Murășanu* (m. 1966)
19.07.1923 - s-a născut *Constantin Toiu*
19.07.1924 - s-a născut *Traian Liviu Birăescu*
19.07.1924 - s-a născut *Tania Lovinescu*
19.07.1934 - s-a născut *Tita Chiper-Ivascu* (m. 2003)
19.07.1936 - s-a născut *Norman Manea*
19.07.1943 - s-a născut *Maria Luiza Cristescu* (m. 2002)
19.07.1955 - s-a născut *Leo Bordeianu*
19.07.1980 - a murit *Grigore Sălceanu* (n. 1901)
19.07.1989 - a murit *Mihai Tunaru* (n. 1931)

După 1463 – la zece ani de la căderea Constantinopolului – Veneția credea că printr-o cruciadă bine legată, în care ar putea intra toată Italia, unită laolaltă pentru prima dată în fața primejdiei otomane, s-ar putea stăvili înaintarea lui Mahomed al II-lea.

Deși Papa Pius al II-lea credea în virtuțile ostășești ale țărilor apusene, autorul unei interesante lucrări din acea vreme, arată că situația e alta. Este vorba de un manuscris aflat acum la Biblioteca Națională din Roma și intitulat „Esortazioni efficaci contro gli Infedeli agli altri principi cristiani”. Se vorbește aici despre dezbinarea dintre creștini și despre numeroasele lor defecte, motive care fac ca armatele lor să fie mereu învinse. „Eu o pot spune numai în câteva cuvinte, dar acesta este adevărul; - nobilimea este desfrînată, orgolioasă, ignorantă și necinstită; soldatul, dacă nu este plătit, părăsește pur și simplu lupta și trece la inamic...”

Acțiunile domnitorului român Ștefan cel Mare în aceste împrejurări de pericol iminent pentru apusul Europei, au fost încurajatoare.

Victoria lui de la Vaslui împotriva turcilor a hotărât senatul venețian să-i trimită de urgență lui Ștefan o scrisoare prin care „se mulțumea cu dragoste din adîncul inimii Excelenței sale pentru victorie”.

Tot Ștefan a devenit cunoscut Occidentului în urma biruinței de la Podul Înalt, din 1475, când au fost luate turcilor peste o sută de drapele, dintre care un mare număr a fost trimis chiar Papei Sixt al IV-lea, și un altul regelui Cazimir al Poloniei. Cronicarul Ștefano Magno, martor ocular, relatînd despre aceste lupte, cu tot luxul de amănunte, afirmă, în concluzie: „se spune că au fost 75.000 de turci dintre care au fost uciși 50.000; valahii erau numai 30.000. A fost ceva miraculos”.

Scrisoarea trimisă cu această ocazie de domnitorul român, prin ambasadorii săi, la Roma, la Veneția, Florența și Genova, pentru a le anunța victoria, spunea: „cînd am văzut oștile acelea fără număr, ne-am ridicat cu tot curajul și ne-am împotrivit cum am putut, cu forțele noastre”... Și mai adăuga: „dacă această poartă a creștinătății se va pierde, va fi în mare primejdie toată creștinătatea. După ce asigură că el este gata să lupte pînă la moarte, cerea ca și apusenii să treacă la fapte: „Așa trebuie să faceți și voi, pe mare și pe uscat, după ce... noi i-am tăiat mina cea

dreaptă” și termina cu îndemnul „fiți gata fără întîrziere” (*non vogliate tardare*).

Dar puterile apusene nu l-au ajutat, deși Veneția a profitat de victoria sa, pentru a încheia un armistițiu cu turcii.

Puțin mai tîrziu, Senatul Veneției anunța pe Ștefan că-i trimite un secretar italian, în persoana lui Gerardo, iar la rîndul lui, Papa Sixt, temător de pericolul turcesc, le adresa nobililor

Marea Neagră. „Apărată pînă la capăt și de români, Caffa căzu în ziua de 6 iunie 1475. Ștefan a putut să salveze un oarecare număr de tineri genovezi care, imbarcați pentru Constantinopol, au fost primiți de el însuși la Chilia, și stabiliți la Suceava, unde cîțiva dintre ei, deși chemați în țară, au rămas acolo de bunăvoie. Donado da Lezze - care a folosit Memoriile compatriotului lui, Gio' Maria Angiolello, și care

porturile și toate pămînturile lui erau libere și oricine poate să-i fie musafir pe oricîtă perioadă; acești tineri, apoi, ca și alți genovezi sau italieni, au mai venit și altă dată, și au fost lăsați să meargă unde au vrut”.

Știm în continuare că Ștefan s-a comportat vitejește în toate luptele care au urmat și că politica sa a fost pildă de înțelepciune și clarviziune. Mai tîrziu, în 1502, în urma agravării bolii, el

de dușmani.

Din relatările lui Muriano, rezultă că domnitorul era foarte înțelept și tot atît de iubit de supușii săi, pentru clemență, justiție, energie și libertate („homo sapientissimo, degno de molta lode, amato molto da li subditi per essere clemente et justo, molto vigilente et liberale”); fiul lui Ștefan, Bogdan, lmită în toate pe tatăl său; el este „modesto quanto una donzella, e valente homo, amico de le virtù et di homeni vertudiosi”.

Cît despre moldoveni, aceștia „sînt toți voinici, oameni de luptă și nu buni de stat pe saltele; țara este bogată: plină de roade, frumoasă și bine situată, abundentă în animale și toate bunătățile”; „turcii – mai spunea medicul lui Ștefan - se tem mult de Ștefan și de toți creștinii, din cauza acestei țări...” Raportul lui Muriano cuprinde și importante știri despre relațiile Moldovei cu Rusia și Polonia, știri cărora dogele Veneției le acorda o mare atenție.

Moartea domnitorului Ștefan cel Mare a impresionat adînc pe contemporanii săi; ultimele zile ale lui sînt descrise elocvent de Marin Sanudo, unul din cei mai fecunzi cronicari venețieni.

Mai tîrziu, Hasdeu însuși reda într-o prefață la un volum al lui Constantin Esarcu, conținînd documente privitoare la Ștefan cel Mare descoperite în Arhivele venețiene, - multiplele elogii ale Papei Sixt IV adresate domnitorului, în cuvinte ca acestea: „succesele tale înțelepte și viteze contra necredincioșilor turci, inamici comuni, au adus atîta glorie numelui tău, încît toate gurile îl repetă și toate inimile îl slăvesc”.

George LĂZĂRESCU

Documente italiene despre Ștefan cel Mare

îndemnul de a sprijini odată pentru totdeauna pe „acest adevărat atlet al creștinătății”.

Ce sprijin a căpătat, în realitate, Ștefan cel Mare, din partea papei și a Veneției? Nimic alta decît vorbe, cum vor spune fără sfială solii domnitorului român, în Senatul Veneției.

La 1475, turcii au ocupat cetatea genoveză Caffa, aflată în Crimeea, eveniment de mare importanță pentru soarta relațiilor comerciale între Occident și Orient, fiindcă odată cu Caffa, înceta comerțul genovez la

a relatat în modul cel mai autentic bătălia de la Valea Albă și întreaga campanie a lui Mohamed II, confirmă într-adevăr că tinerii genovezi au refuzat să se lase transportați la Constantinopol și să fie sclavi ai turcilor. „Marele turc”, relatează, în continuare, Donado, „îndignat peste măsură, a trimis o solie lui Ștefan prin care îi cerea imperios, pe tineri, și-l avertiza cu toată furia asupra riscurilor asumate. Răspunsul lui Ștefan a fost categoric: el nu se simțea cu nimic obligat să se supună acestei dorințe, întrucît

hotărăște să roage pe prietenul său, dogele Leonardo Loredano, să-i înlesnească lui Demetrio, aflat în serviciul cancelariei domnești, cumpărarea unor medicamente, la propunerea medicului său personal, venețianul Matteo Muriano.

Acesta a lăsat din perioada aceea numeroase mărturii, transmise de altfel Dogelui, cu o conștiințiozitate exemplară: Ștefan l-a numit medic oficial pe el, și nu pe altul, fiindcă venea dintr-o țară prietenă, spunînd că este înconjurat din toate părțile

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

A fost Școala de la Păltiniș o experiență utopică?

este întrebarea adresată de realizatorul Constantin Aslam invitatului său,

prof. univ. dr. Andrei Cornea.

Posibile răspunsuri le veți afla sâmbătă, 31 iulie, ora 17.00, în cadrul emisiunii Planeta Radio. Izvoare de filosofie.

	MHz	kHz
Arad	106,8	
București	104,1	603
Bacău	103,1	
Baia Mare	100,1	
Bârlad	102,8	
Brașov	105	
Deva	105	
Iași	103,1	
Oradea	96,1	
P. Neamț	100,3	
Ploiești	104,1	603
Rm. Vâlcea	102,5	
Sibiu	66,44	1404
Suceava	101,6	
Tg. Jiu	89,5	
Tr. Severin	105,8	
Tulcea	105,4	1530
Vaslui	102,4	
Zalău	105	

Ce este muzica țigănească?

Titlul cărții Speranței Rădulescu este nu numai un "bine găsit" în raport cu scrierea ce îi urmează; el este, văzut din perspectiva potențialilor cititori, și un titlu ademenitor în formularea lui relaxată și relaxantă, făcut să trezească interesul sau măcar curiozitatea

unor largi categorii de public, pentru că - arată autoarea în "Cuvântul lămuritor" al cărții sale - "muzica țigănească" este un subiect preocupant pentru oameni cu formații foarte diverse". E drept că pe măsură ce e parcursă, cartea își antrenează cititorii pe terenul nu întotdeauna confortabil al unei relativități cronice, al contururilor mereu schimbătoare, al îndoielilor, al întrebărilor nedezlegate...; căci - ne avertizează de la bun început Speranța Rădulescu - "nu există încă un consens unanim sau măcar suficient de larg asupra înțelesului acestei sintagme ['muzica țigănească']".

Speranța Rădulescu, *Taifasuri despre muzica țigănească*. Cartea, apărută la editura Paideia, a fost lansată la Muzeul Țăranului Român, la 14 mai 2004.

Dacă tema cărții este, după știința mea, una încă neabordată frontal cel puțin în peisajul etnomuzicologic românesc, nu tot astfel stau lucrurile în ce privește formula ei de abordare. "Taifasurile despre muzica țigănească" se așează pe o tradiție solidă și pe deasupra prestigioasă, dacă ne gândim că inițiatorul ei a fost, prin anii '30 ai secolului trecut, Constantin Brăiloiu, a nume tradiția *anchetei etnologice* - acest instrument de "radiografiere" din chiar interiorul lor a realităților oricărei culturi orale. (Considerate din acest unghi, "Taifasurile..." alcătuiesc incontestabil un prețios "corpus de documente etnologice orale", cum le recomandă autoarea.) Să mai adaug că în calitate de etnomuzicolog, Speranța Rădulescu este o eminentă cunoscătoare/cercetătoare a muzicii lăutărești din România, munca asiduă de teren, studiile numeroase și de ținută (volumul *Taraful și acompaniamenul armonic în muzica de joc* este un monument în domeniu), antologările de muzică lăutărească românească pe discuri apărute inclusiv în colecții străine de profil consacrand-o de mulți ani încoace ca specialist în această direcție. De altfel, în chiar preambulul teoretic al noii sale cărți, cercetătoarea face la un moment dat precizarea binevenită: "... în carte va fi vorba numai despre 'muzica țigănească' executată de lăutari și nu despre 'muzica țigănească' în totalitatea ei".

Mă întorc la chestiunea "taifasurilor" ca anchete etnologice. Desigur că față de "chestionarele" din anii interbelici ale lui Brăiloiu, "taifasurile" pe care Speranța Rădulescu împreună cu un grup de etno-

muzicologi români și străini le poartă cu subiecții - muzicanți profesioniști și semi-profesioniști, români și țigani, din diferite zone ale țării - se diferențiază semnificativ, în primul rând prin cursul mult mai liber, mai lax, mai capricios al convorbirilor. Farmecul "taifasurilor" îl constituie între altele faptul că participanții la ele navighează nestingherit de la un subiect la altul (muzică, dar și viața profesională și viața de fiecare zi, familia, relațiile sociale, socio-profesionale, inter-etnice etc.), dar această libertate nu trebuie să ne înșele căci în crustate în substanța dialogurilor reapar mereu, cu insistență, întrebările-

cheie legate de tema cărții. Cu diferite variante și derivații, acestea ar fi, în esență: "există o muzică țigănească?", "ce credeți că o definește?", "care credeți că e diferența între *romănesc* și *țigănesc* în melodii, tipul de repertoriu, maniera de execuție?", "muzică țigănească" e același lucru cu 'muzică lăutărească'?. Autoarea își adresează ei înseși, "în avalanșă", un șir de interogații în introducerea cărții, din care citez: "Ce se înțelege la urma urmei prin 'muzică țigănească'? Muzica creată de romi? Muzica vehiculată de romi? Muzica de care romii se simt atașați, cu care se identifică și pe care o socotesc 'a lor'? [...] Muzica pe care romii-muzicanți profesioniști o cântă pentru ei înșiși?... sau pentru alții?" etc.

Să nu ne așteptăm să găsim în paginile cărții - atât în situa de "taifasuri" cât și în interesanta expunere teoretică ce le premerge - răspunsuri tranșante (adeseori nici chiar răspunsuri pur și simplu) la întrebările pe care tocmai le-am înșiruit. Ezitări, contradicții, răspunsuri vagi, clișee, termeni sau noțiuni înțelese sau explicate variabil de unul sau altul dintre cei interogați întrețes aproape toate convorbirile. Astfel că, cel puțin pentru moment, încercarea de a defini "muzica țigănească" din perspectiva insider-ilor se sprijină pe relativ puține certitudini, pe care autoarea le creionează atent într-un subcapitol final al expunerii sale teoretice. Citind aceste "însemnări finale", apoi recitindu-le după ce te-ai lăsat purtat pe nisipurile mișcătoare ale "taifasurilor" nu-ți poți reprezenta "muzica țigănească" altfel decât ca pe o realitate proteică, multiplu și instabil ipostaziată, scăpând oricărui analize după criteriile apriorice. "Adevărurile" referitoare la 'muzica țigănească', oricare ar fi ele, sunt circumstanțiale", scrie Speranța Rădulescu, unele dintre ele fac parte, mai notează ea, "din categoria celor etern provizorii și conjuncturale".

Pentru specialiști - etnologi, etnomuzicologi, muzicologi (cercul lor este extensibil în unele domenii umaniste conexe) - "Taifasuri despre muzica țigănească" va apărea probabil ca o carte-provocare nu numai prin tema ei ("chestiunea atât de sensibilă, îndeosebi în România, a 'muzicii țigănești'", cum spune

autoarea) ci și prin îndrăzneala și neconformismul unui demers teoretic clădit pe multe necunoscute, pe care autoarea are puterea de a le asuma: "... adevărul e că nu prea știu ce e 'muzica țigănească'. Aceasta este una din rațiunile pentru care m-am apucat să scriu cartea..." sună o mărturisire a Speranței Rădulescu. E oare o dovadă a vulnerabilității demersului (cum se vor grăbi mulți să o considere) sau o dezarmantă recunoaștere a dificultăților acestuia, inseparabilă de hotărârea de a-l continua și adânci?

Pentru publicul obișnuit, în schimb, și în general pentru toți cei dispuși să-și depășească măcar în parte barajele întoroare, "taifasurile" propriu-zise sunt *des-*

chiderea spre o lume, o lume îndeobște puțin, superficial sau deloc cunoscută. Prin desfășurarea lor niciodată previzibilă, prin firescul atitudinilor și prin spusele pline de culoare și haz ale "subiecților", prin amestecul savuros de spontaneitate și clișee al acestor spuse (printre care străbat nu o dată fulgurante adevăruri), prin descrierile de cadru și consemnările diferitor amănunte de "scenariu" realizate cu talent de autoarea cărții, "taifasurile" cuceresc și desfată, sunt - cred - lectura pe care mulți dintre noi o vom face și o vom încheia cu zâmbetul pe buze.

Clemansa FIRCA

Ceremonial pentru María Zambrano

(urmăre din pag. 19)

Dar acest lucru nu se întâmplă de la sine. Sau mai degrabă, dimpotrivă, doar de la sine ar putea să fie așa mereu. Și în timpul acesta, inima încă întunecată, cu pașivitatea ei, un pahar cu golul din el și atît, ar trebui să fie centrul, fără să se supună eului care-i ia locul" (*Luminări*, p. 128). Ca în toate paginile scrise de mistici, avem în textul de mai sus intuiția deschiderii dramatice a eului spre Sine. Acest moment este identificat cu o crucificare pe două „brațe”: timpul și eternitatea. Eul devine Inimă, inimă „plină de goluri” pentru primirea revelației. O asemenea receptare a Revelației se întâmplă mereu „de la sine”, întrucît nimeni nu e stăpînul timpului; producerea revelației descrisă aici ne duce cu gîndul la un text fondator al lui Heidegger, despre adevăr ca stare-de-neascundere a Ființei, care survine din cînd în cînd milostivindu-se de așteptarea noastră. Heidegger s-a oprit însă la „mistica” rațională greacă; Marla Zambrano a îndrăznit să meargă pînă la izvoarele iubirii. Să fie darul în plus acordat de Dumnezeu naturii feminine, despre care vorbește aceeași Chantal Maillard? Oricum ar fi, citind *Luminisurile* (titlul trimite tot la Heidegger), avem senzația participării la un ceremonial

extramundan, un ceremonial al „cuvîntului diafan, virgin, fără păcatul intelectului, nici al voinței, nici al memoriei”.

Volumul beneficiază de o traducere românească exactă și elegantă, păstrînd, pe cît se poate, cadența, fastul și hieratismul textului original. Gabriela Necheș merită din plin felicitări, ca și Institutul Cervantes, instituția care a susținut traducerea acestui volum din multe puncte de vedere admirabil. Singurele reproșuri privesc „regia” cărții (ele se adresează editurii): o introducere semnată de un cunoscător al operei Mariei Zambrano ar fi fost necesară, mai ales că este vorba de un autor aproape necunoscut în România. Cele cîteva rînduri biografice sînt neconcludente. Apoi, din loc în loc s-ar fi impus note lămuritoare, care să permită circularea cititorului în subtextul zambraniain (așa a procedat, de pildă, traducătoarea franceză a *Luminisurilor*). Aceste două lipsuri pot fi, neîndoindu-ne, remediate la o eventuală ediție a II-a.

Cristian BĂDILIȚĂ

Voinind să marcheze, în 2001, împlinirea a nouăzeci de ani de la nașterea lui Ion Țuculescu, pictorița Eugenia Iftodi a expus din arhiva proprie, pentru prima oară, la Muzeul Literaturii Române, fotografii, documente și desene ale marelui pictor, împreună cu un număr important de lucrări de pictură al căror statut este absolut unic în întreaga noastră cultură. Pe scurt, este vorba despre acele lucrări pe care, cu patruzeci de ani în urmă, în chiar anul morții pictorului, Eugenia Iftodi le-a realizat împreună cu Țuculescu. Acum, după trei ani de la acel eveniment cu totul ieșit din comun, pictorița a făcut un pas decisiv către consacrarea publică și valorificarea culturală a acestui patrimoniu cu totul sigilar: a donat lucrările Muzeului Național de Artă și a editat un catalog/album exhaustiv, evocator și analitic. Expoziția s-a deschis recent în sala Kretzulescu a Muzeului, iar lucrările în spațiul cărora s-au întâlnit doi artiști cu un profil ireductibil și-au început deja un nou destin, și anume cel instituțional. Cine vrea amănunte despre această experiență artistică și umană are la îndemână și cartea pe care Eugenia Iftodi a publicat-o acum câțiva ani (*În preajma lui Țuculescu*, fără editură, f.a.), o carte-jurnal în care planul crației și acela al teoriei și filosofiei artei absorb, pînă la voalare, planul existenței nemijlocite.

Lucrările care au rezultat din această experiență sau, mai exact, în urma acestui experiment, îl implică pe Țuculescu în forme și în proporții diferite, în cazul în care judecăm implicarea ca pe un act nemijlocit, mecanic, și în mod constant și profund dacă această implicare este privită ca transfer de energie, ca formă de sugestie și de contagiune spirituală. În ceea ce privește implicarea directă, acțiunea sa are mai multe trepte; unele lucrări sînt doar dirijate de către Țuculescu prin indicații tematice și prin sfaturi tehnice de ordin general, altele sînt supravegheate în detaliu, prin indicarea unei culori anume sau a unui anumit semn grafic, iar, în al treilea caz, intervenția marelui pictor este directă și decisivă, însă într-un cu totul alt registru decît acela în care intervine profesorul care face corectura. Țuculescu nu corijează, ci precizează, el nu intervine, ci participă. Uneori el chiar își însușește profund aceste lucrări, semnîndu-le, în condi-

țiile în care, în mod curent, nu se prea omora nici cu semnarea propriilor lucrări. Dacă această participare directă poate fi cuantificată prin mărturiile Eugeniei Iftodi și descrisă cu oarecare exactitate, participarea cealaltă, prin inducție și prin contagiune, rămîne de stabilit prin lecturi și prin analize de imagine mult mai elaborate. Dar pentru a înțelege exact natura acestui

chiar clipa luării lor în posesie, să transmită privitorului, la celălalt capăt al firului, încordarea și pasiunea elaborării și să transforme structurile materiei, ca în cunoscutele implozii astrale, în enorme emisiuni de energie. Suportul și vectorul acestei energii este culoarea, înțeleasă în mod complex, atît ca substanță, ca pastă, cît și ca ton. Ca viziune artistică și ca temperament, Eu-

se înscriu în acea complementaritate mitică a *diurnului* cu *nocturnul*, a *solarului* cu *selenarul*, a *masculinului* cu *femininul*, a *sudului* cu *nordul*, a *sicității* cu *umidul*, a *dionisiacului* cu *apolinicul*. Intersecția lor pe un traseu simbolic, înțeles și el tot ca o reprezentare ideală, ar fi trebuit să reitereze cunoscutul scenariu al *lurilor incompatibile* de tip Riga Cripto și Iapona Enigel. Nu-

de bună seamă și ea simbolică. Lucrările realizate *împreună* sînt, în forma și în esența lor, opera unui alt autor, solidă și coerentă în construcție și în limbaj care, prin transmisie genetică directă, a moștenit atît exploziile și cruzimile cromatice ale lui Țuculescu, dar ale unui Țuculescu încărcat de penumbre, cît și viziunile monumentale și hieratice, chipurile în efigie, ale Eugeniei

**cronica plastică
de Pavel Șușară**

Eugenia Iftodi/Ion Țuculescu

*Țuculescu
necunoscut*

Coperta albumului *Țuculescu necunoscut*.
În imagine: Eugenia Iftodi/Ion Țuculescu - *Variațiuni pe o mică temă populară*

Eugenia Iftodi - *Masa de pomană*

Ion Țuculescu - *Printre străbuni*

parteneriat în creație, elementele definitorii ale acestei sinteze artistice atît de neobișnuite, este absolut obligatorie o rememorare a profilului artistic și psihologic al celor doi pictori. Așa cum bine se știe, Țuculescu este un pictor temperamental, un caracter exploziv care nu-și propune să definească forme, să stabilească repere într-o realitate identificabilă, ci doar să vehiculeze forțele stocate în acele modele care se dezagregă în

genia Iftodi se situează exact la polul opus. Elevă a lui Tonitza, dar andreesciană ca alcătuire sufletescă, pictorița are vocația monumentalității în relația directă cu forma plastică, iar în plan afectiv ea percepe continuu chemările unei melancolii surde. În mod obiectiv, întâlnirea ei cu Țuculescu în același spațiu al creației era nu doar improbabilă, ci și fatalmente nefuncțională. Ca modele pure, ca manifestări absolute și, evident, abstracte, ei

mai că în viața concretă, inclusiv în aceea a formelor simbolice, faptele nu urmează întocmai, iar, uneori, chiar deloc, predicțiile teoretice și schemele prestabilite. În urma întâlnirii dintre Eugenia Iftodi și Ion Țuculescu nu numai că nu a dispărut, conform cutumei mitice, nici unul dintre ei (sau, altfel spus, în pofida acelorași modele culturale, au dispărut amîndoi), ci s-au redistribuit, ca într-o adevărată procreație, într-o a treia existență,

Iftodi. Acest al treilea pictor are un aer exotic, comprimă spațiile, devoalează ritualuri uitate și privește, cu un ochi atent, cînd jucăuș, cînd reflexiv, direct în ograda postmodernității. Și dacă stăm să ne gîndim bine, avea și destule argumente, pentru că acum patruzeci de ani eram deja exilați din istorie, trăiam, adică, direct în postistorie, iar prin distrugerea industriei antebelice, atît cît a fost ea, trăiam plener și în postindustrialism. ■

Pe bancă, în bulevardul Grammont. Pe altă bancă, la oarecare distanță, o femeie... bine, frumusețe franceză tipică, picior peste picior, gambe colosale... Patruzeci, cincizeci de ani? Îngîndurată, posac îngîndurată. O secundă, îi captez privirea, dar masca posacă rezistă. Repet atacul. Aceeași mască. Din spatele ei apare subit... masculul (observați depreciativul gelosului). Zvîcnetul ei fericit. Acum are douăzeci și cinci. Rămîn (și mai bătrîn) pe bancă.

Sacru/profan. În imensa catedrală St. Gatien, misă amplă, cu sute de tourinezi, în lungile bănci, îmbrăcați elegant. Scenariu bine cunoscut de toată lumea, desigur, dirijat însă, discret, de un personaj lung, lung, cu alură de (chiar) dirijor. Aceeași solemnitate refăcînd, probabil, pe cea de acum patru sute de ani, vîrsta copleșitorului dom. Doar la sugestia dirijorului, cei prezenți fac semnul crucii. (A propos: nu văd pe nimeni făcînd cruce pe stradă.) Ieșire în soare. Încotro? A, iată, la cîteva sute de metri, pe crudele peluze verzi ale parcului central, un alt scenariu. Filmări pentru o peliculă ce să refacă altă vîrstă, cea napoleoniană? Corturile albe, zeci, au ceva din preambulul unei iminente bătălii. Nu. E, pur și simplu, ediția anului 2004 a periodicului Villoire. Vinurile Franței! Îți cumperi (3 euro), la intrare, un pahar, însemnat Villoire, și ai acces la toate corturile. Cu politețe nativă, patronii vinurilor, la patru ace (anturați de șoldoase pivnicere), îți toarnă zgîrcit (e doar o degustare, nu?) din licorile paradisiace, întrebându-te din ochi: Ei?! Gratulări de rigoare. După... bifarea primelor zece standuri, corturile nu mai sînt defel napoleoniene, par ademenitoare alcovuri desfrîdate. Să te crucești, nu alta...

O fugă (cea din „Preludiile pentru orgă” ale lui Saint-Saens?) la Orleans, pentru Muzeul de Artă. Sustrăgîndu-se regulei (mai toate marile muzee franceze sînt foste edificii civile), acesta își etalează capodoperele în clădire specifică, ideală ireproșabilei panotării. Parcurgînd palier-rele, parcurgi traseul de la Velázquez la Léger cu naturalețea ireversibilei deveniri. Spre ce? Nișă luminată selenar și, probabil, alarmată hipersensibil, cu un Picasso mic, extras parcă din debaraua sublimului monstru, nișă semănînd cu cea, la fel de mică, din mai puțin pretențiosul muzeu din Tours, un Rembrandt modest (totuși, un Rembrandt). Iată spre ce. O singură obsesie, majoră, după ieșirea din clădire, după trecerea zilelor, acută și acum: culoarea lui Velázquez, unică - toga bărbatului sfînt - a cărui stîngă sprijină toiagul pe umăr: de unde începe vrăjitoria perfectă a faldușilor. O secundă, o secundă doar, mă deranjează mîna (parcă) prea mică, ieșită de sub ultimul fald. (Cîtă impertinență, nu?) Știu prea bine că ocrul tutelar mă va urmări, nevrotic, în sărmanu-mi mare atelier din Armeană.

Trotuarele au parfumul magazinelor. Intrarea în parfumerie are incastrate, în roza marmură, mărcile auguste: Christian

Dior, Lancôme, Yves Saint Laurent, Cacharel, Nina Ricci, Sisley, Clarins, Boss. Seara, înainte de culcare, tălpile mocasinilor emană parfumurile voalurilor și reverelor gata de bal.

Văzîndu-mi desenele cu copaci de pe Loara, C., amuzat-colegial: Și cine știe că nu-s de pe Bahlui! Îl asigur, la fel de amuzat, la fel de colegial: Eu știu că-s de pe Loara. Și e suficient.

Nimic din politețea ce-l fascina, acum o sută cincizeci de ani, pe Heine („Călătorie în Harz”, parcă...) nu a pălit. Dimpotrivă. Oriunde intri, imediatul „Bonjour, monsieur” îți surprinde urechea. Mult prea estică (și care, vai, cîndva, la noi, nu era atît de estică!). La întoarcere, sînt convîns, voi intra în Hală și voi clama interbelic, din ușă: „Bonjour, doamnelor și domnilor!” Reacția mi-o asum de pe-acum (chiar cu riscul Socolei...)

De la Paris la Tours, oprire inevitabilă la Barbizon. Templul natural al oficerii modernismului prim. Abundența sălbatică a vegetalului, la doi pași de colosala autostradă! Cu stîncile bizare, lăfăindu-se ca burțile unor elefanți adormiți în imperiul bălărilor (pictate, burțile, obligatoriu, de toți barbizonienii), cu leneșele cărări, aceleași, bătute cîndva de patriarhii impresionismului. Cu resuscitarea bruscă a pînzei lui Grigorescu, avîndu-l în centru pe celălalt mare barbizonian, Andreescu. În cămeșoiul lui de un albastru inegalat nici chiar de portretist însuși. Mîngii cu dreapta (penionului) burta elefantului întemeietor.

Talcioc (distins), în „orașul vechi”: resturi jalnice dintr-o lume care a dispărut de mult (din 1789?). Atîrnat de-o tarabă, extrem de vizibil, chipul lui Brejnev (!), în plină vigoare („...Portret al bestiei la tinerețe”). Loc meritat, de altfel, nu? Nimeni însă, de-aici, din viermuiala blazată, nu știe cine-i mongoloidul. Eu, singurul, știu.

După prima... ședință de desen, pe Loara, euforizat, îmi spăl (histrionic) mîinile de cărbune cu apă din fluviu. Chiuveta aseptică din atelieru-mi de pe Armeană e la o distanță de 2372 km.

In patria pleinairismului, V. pictează tablouașe după ilustrații. Nu ar fi chiar crimă: Utrillo însuși a făcut-o și a făcut-o subtilizîndu-și magistral stratagema. Un ieșean din vechea boemă, minunatul pictor Craiu, mi-a arătat, într-o zi, o pictură cu... Leningradul: el, care nu ieșise niciodată (ca și Utrillo) din ușița lui. În fond ce fac eu însumi aici, într-un mai mult sau mai puțin pretențios Tours? „Comisarul” din Franța, care sonda anul trecut terenul, zăbovind o oră în atelierul meu de pe Armeană, se oprise (bănuiam) nu la pînzele mari, de oarecare respirație abstractă, ci la cele medii, tapetînd un perete întreg și frapînd ca un iconostas păgîn: personaje vivante, arlechini, balerine, saxofoniști, înșoțite, invariabil, de cîini, pinguini, papagali, totul aproape coregrafic și, evident, să ia ochii. Fie, mi-am zis. De ce nu aș inversa mult bătutul cîndva: *bon pour*

Val Gheorghiu

Note franceze

Desenele autorului

De ce nu aș... face trotuarul și la Tours! Cum îl fac la Iași. M-de, a face trotuarul e, pardon, știți doar, eticheta interbelică aplicată, vai, unei meserii pe cît de vechi, pe atît de rușinoase. Personal însă convertindu-i de mult frivolitatea în mereu inocentă deambulare, nesățioasă de spontan și imprevizibil. Așadar, trotuarul de la Tours, unul din frumoasele orașe ale Franței, gazdă (nevisată) pentru o lună, provocatoare și tandră ca o veritabilă curtezană de rasă.

Da, dar să fac Avenue Grammont cu mocasinii de Lăpușneanu e, parcă... Așa că nu pot rezista tentației de a intra în briantele Galeriei Lafayette și a-mi cumpăra mocasini pe măsură (o să-i vedeți pe... Lăpușneanu). Cu o zi înainte, admirînd vitrinele Galerieilor (cu cele mai frumoase manechine întilnite vreodată), mă fixasem deja pe una din elegantele perechi ideale, mi-am zis, deambulărilor. Simplu: intru, probez, achit (pipărat!) și, încălțat cu noutatea, îmi încep... meseria.

Evident, mă așteaptă și altceva: castelele de pe Loara, galeriile, vizitele, mesele, revenirea în Parisul muzeelor, dar de ce aș renunța, nu?, la pasiunea veche de cînd e trotuarul...

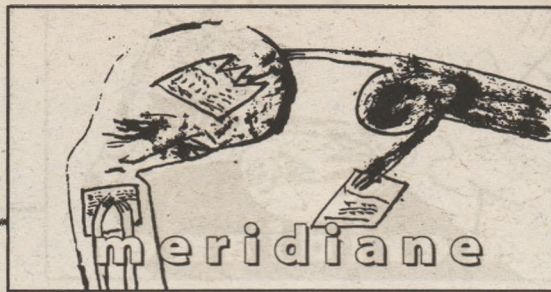
O minimă precizare: transcriu bruioanele, fără cosmetizări, subite, calde, cruditatea clipei. Ireproșabilă în sine.

l'Orient, cu: bon pour l'Occident! Glume. Așa că nu sînt prea departe de V.: în patria pleinairismului fac arlechini, balerine și saxofoniști. (Pe care însă, strategic, nu i-am dus niciodată în personalele mele bucureștene...)

Unde-i proverbiala talie a franțuzoai-celor standard! Rar, pe Avenue Grammont, cîte una, dar din cele deja ușor fanate. Pentru că fetele (băieții mai puțin) au aerul că dintr-un moment în altul sînt

gata să-și ia zborul: baloane pe care ginșii plesnesc. Fețe drăgălașe, normale, puse nemilos pe socluri de celulită. Incredibil! Negresele însele, mlădii în imagistica tradițională, se leagănă pe trotuare ca niște leneșe elefantoaice. Largile rochii de regine de Saba, coafurile abracadabrante, supradimensiunea brățărilor și cerceilor, toate amplifică, deformează, urîtesc. Doar pe malul Loarei, fără întrerupere, o formație tam-tam, supli africani autentici, de Discovery Channel, par să marcheze...

dezrădăcinarea suratelor de pe bulevard. Da, dar cei care-i ascultă extaziați sînt, fără excepție, albi.

Se pare că nu am cum evita... A 7-a Bienală de Arte de la Savonnière. Insistențele cîștigă. Sere imense, prisme ale irizărilor fluviului. Ei bine, artiștii nu au cruțat nici un cotlon din mirabilele răsaduri. Dar cine-s artiștii? Titlul manifestării nu specifică amatorismul ei, fie el și... Bienal. De ce? Nu ca noi, care încă mai... beneficiem de soluția (sovietică) a Uniunii Artiștilor Plastici (totuși, filtru serios în calea imposturii amatoare), în Franța, ca în vremea unor Chardin, Lautrec, Dufy, nu operează dihotomia profesionist-amator (e bine? e roșu?: e Franța...). Din vizita, două zile mai târziu, la primarul din Tours, aflăm că există în Touraine cîteva mii (!) de asociații cu pictori și scriitori (suportînd, obligatoriu, ghilimelele de rigoare), foind continuu și solicitînd permanent fonduri. Dacă scriitorii n-am întîlnit în serele de la Savonnière (poate erau), puzderia de pictori de-aici îi recomandă, implicit, și pe primii. Personal, îi prefer pe cei ce expun, la fel de neînhibat (și permanent), pe esplanada ieșeană dintre Teatru și Mitropolie.

La tot cîteva minute, cerul e sfîșiat de supersonice negre, în tandem asurzitor, de joasă altitudine, pe cînd în înalțurile tăcute, avioane minuscule desenează, pe același cer, dîre albe, duble: senzație ambiguă, de securitate, asigurată de statul cu atîta greutate NATO, dar și de vagă spaimă în mijlocul unei lumi pîndite mereu de agresivitate. Dacă așa stau lucrurile sus, aici, jos, motocicliștii din pelicule horror sparg, în grupuri demente, liniștea bulevardelor, făcînd parte din alt regn. Nu. Pe terasa de lîngă podul Wilson, cu vehiculele în repaus și cu firoasele caști pe masă, motocicliștii par chiar oameni, cînd își sorb răcoritoarele. Da, dar blînde, acum, Yamaha, Harley Davidson, Ninja, Honda, încălecate, vor reintra în regimul lor descreierat. Consolare: doar la o sută de metri, statuia lui Descartes restabilește, de pe soclu, ordinea: *Cogito, ergo sum!*

Și aici, da, cerșetori. Dar nu cu prunc într-o mîină și cu ziarul perimat în cealaltă. Exemplarele, deloc famelice, au la picioare superbe exemplare husky, cîte două, trei, cerșitul consumîndu-se în notă colocială, radioasă, reciproc profitabilă.

Vizită la École Supérieure des Beaux Arts. Local generos-modern. Sîntem conduși în cîteva... clase, iar nerăbdarea-mi, tot amînată, în a descoperi măcar un... studiu de atelier, rămîne doar nerăbdare, pentru că așa ceva nu există, cei cîteva studenți întîlniți ocupîndu-se de cu totul altceva, de nimic. Puzderia de desene agățate pe pereți are ceva de grădiniță, grupa mică. Singura reacție: stupefacția. Pandant (congener), în notă macabră însă, expoziție semnată Orlan, la promiscuul Centru de Creație Contemporană: autoarea se supune, clinic, unor intervenții chirurgicale, doar pîrînd plastice, pentru că duritatea lor e de infarct. Totul filmat, fotografiat și expus aici, cu o publicitate (aflu

de la frumoasa – și normală – față ghid) năucitoare. Nu e de disprețuit spectacolul autosacrificiului corporal, totul pîrînd însă, vai, doar o tristă exhibare publicitară.

La Saché, micul castel ce l-a protejat pe Balzac să-și scrie bună parte din operă (fortăreață ce, bineînțeles, nu i-a aparținut mereu hăituitului de cămătari), mă dedau, tactil, irepresibilului histrionism. Ating (nepermis): mulajul verde al mîinii, de o suptele antagonică masivității trupului, pana de pe masa de scris, perna de pe fotoliul mesei, dar mai ating și... și... șuvoiul bărbătesc dintre picioarele obsedatului curtezan, solidificat de Rodin ca soclu al unui parcă anticipativ luptător Smack Down de pe T.V. Sport. Ghidul, femeie monumentală, pîrînd ea însăși din suita de curtezane balzaciene, începe să răgușească și să-și încheie, de frig, ultimii nasturi ai subțirei semizete. Îi ofer, galant, o tabletă de Strepsils. Recunoștința ei, salo-nardă, la despărțire: *Merci pour le bonbon.*

Castelele de pe Loara. Edulcorate în imaginile preconceptuate, mă izbesc acum prin sumbra lor grandoare. În locul rozelor dantelării de piatră, bănuite, descopăr

timoranta masivitate a fortăreței cenușii. Cu, se-nțelege, opulența confortului interior. Franța inexpugnabilă și strălucitoare! (De revenit imediat și sistematic. Ajutat de corpulentul set de pliante, atît de rememorative, ce se va converti, la reîntoarcerea în atelier, în inefabilă pardoseală.)

Trec zilnic prin fața anticariatului de pe Avenue Grammont, în a cărei vitrină îmi place să forțez păcătoasa juxtapunere: *Istoria prostituției în Tours și Frumoasele catedrale din Tours.* După o săptămînă, cartea vindută e, ați ghicit, prima.

Masă în dulcele vechi stil francez. Sîntem invitații doamnei Marjolaine, membră octogenară a SLAO (Société Littéraire et Artistique de L'Orléanais), una din cele pomenite, prezență spirituală impresionantă. Casă pe pămînt, cufundată în vegetație prodigioasă, încăperea destinată festinului aptă să găzduiască de trei ori pe-atîtea persoane. Se discută, lejer-divagant, despre orice, dar asta pînă la sosirea felurilor: din acest moment, totul se-nvrîte în jurul mîncării, chiar al preparării ei. Cu distincție, meticulos, prelungit. Patru ore. Nu-mi aduc aminte să mă fi ridicat, cîndva, de la vreo altă masă cu o digestie atît de ușoară.

Să fii în Touraine și să nu intri într-o cavă (/pivniță/cramă), înseamnă să nu știi ce-i vinul roșu pe lumea asta. O facem la faimosul Bourgueil, sinonim cu chiar vinul roșu. În două mizanscene. Întîi, la domnul Omason, gospodar cu acareturi complete, dar modeste, în grota căruia găsim butoaie cu vinuri decenale. Corpolenta seringă ce extrage licoarea de rubin și ne-o toamnă în pahare, impune ca una de server laborator universitar. Numai că domnul Omason din Bourgueil seamănă leit cu... Bourvil. Cava cealaltă, a domnului Funès-ruptă-bucățică, la doar doi-trei kilometri, e de-acum curată regie, joc de lumini (și umbre), răsfațul bogăției. Cotloanele peșterii se supun unei savante orgi de lumini, transpirația stîncii sugerează speologia, mucegaiurile de pe sticle, magia neagră. De altfel, căruțul de cărat sticlele se numește, brrr, *diable*.

Pe terasă, în centru, la o cafea. Aud, într-o românească dă Ploiești, dinspre masa alăturată: Fă, i-am furat mașina; ce pretenție mai ai? Sînt doi („niște doi”) cu una, bruneți, cu celularele pe masă. Adică, la treabă.

Vitrină de librărie, pe Grammont. La Arte, albume de o eleganță inhibantă. Ambitus total: Mantegna, Rubens, Dürer, Autoportretul în secolul XX, Louvre, Courbet, Picasso (se putea!), Miró, La grande parade (portrete ale artiștilor în downi), dar și... și... Instalations (II). Dezo-lare, nicicînd consolabilă: mi-a scăpat (I).

Dacă în personalele bucureștene nu mi-am dus niciodată pînzele cu arlechini, dansatoare și saxofoniști, nu am avut nici o rețineră în a-mi duce desene. Cea de la Căminul Artei (etaj), din 1982, se numea „Copacul” și era prelucrarea laborioasă a schișelor făcute într-o mirifică vară pe colinele lașilor. Desuet? Ce reconfortant e să întrerupi, periodic, seria cvasiabstractă din atelier și să hălăduiești (așa cum o făceau atît de firesc iluștrii antecesori) cu blocul la subsoară și creionul în mîină! Demodat? Cu ce plăcere întrerup, aici, lucrul la pînzele cvasiabstracte și fug la malul Loarei. Întorcîndu-mă cu notațiile crude (și arătîndu-i-le, colegial-provocator, suprematistului C.).

Paris. Ultima zi. Dușul dimineții, la Radio Classique-Lyon, claviaturi cristaline din Copland, Bernstein, Gershwin („Un american la Paris”, evident). Pe trotuar, sînt ajuns din urmă de o doamnă cu husky. Un

husky roșu? Îmi și exprim, în moldo-francă, mirarea. Da! husky roșu, dar cu ochi albaștri, vedeți? Indiscreția doamnei: Sînteți american? Trăiesc împăunarea lui Gershwin...

De revăzut, spre amiază, bazilica Sacré Coeur și (juxtapunere, vai, blasfematoare...) Moulin Rouge. Dezamăgire. În 1989, le admiram prinziînd, surprinzător, o dimineață degajată. Acum, toate neamurile pămîntului sînt aici și mișună, mișună. Îmi amintesc, subit, pasajul din „Semințele generozității” de Denis Waitcey (lectură absolut întîmplătoare), în care mama, încercînd să înțeleagă de ce-i plînge copilul plîmbat totuși prin fața vitrinelor sclipitoare, nu reușește să o facă decît în momentul cînd se apleacă să-i lege șiretul desfăcut și, astfel, să vadă de la înălțimea copilului: puzderia de picioare și de funduri. Îl ia în brațe. Mă urc pe cataligele iluziei și nu mă mai plîng. O singură (și neperimată) revelație: Parisul, de-aici, de pe sacra... movilă!!! La Moulin Rouge, (nici măcar nocturnă), o simplă fotografie.

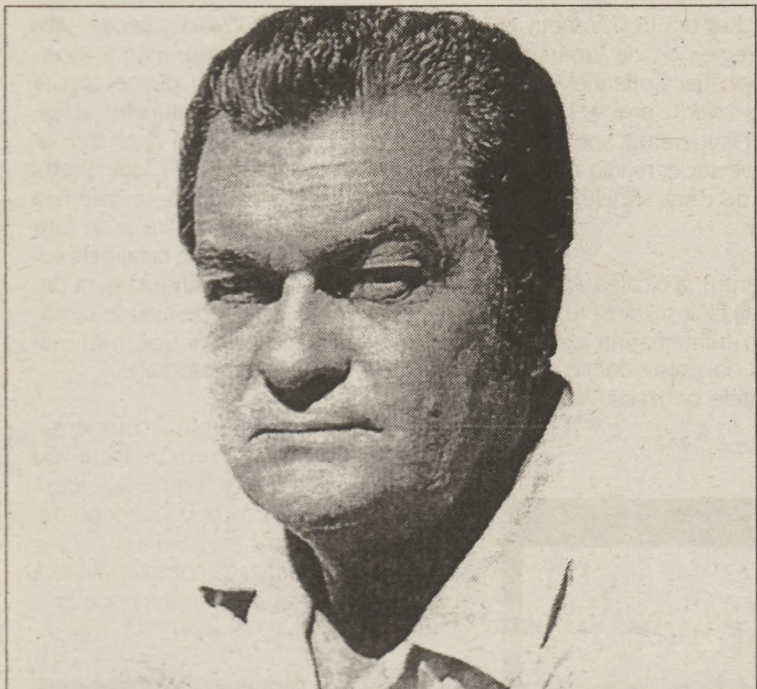
Compensatoriu, magistral compensatoriu. Nu îl văzusem acum 15 ani, îl văd acum: Musée d'Orsay. Fosta fabuloasă gară, acum fabulos muzeu. Cu deprimarea că doar alerg prin ea, galeria năucește, finalmente, prin senzația comprimării, aici, a secolului Renașterii Moderne (imprudență denominativă, asumată, vai, în aceeași irațională fugă). Să extrag însă din mult prea solicitanta alergare ceva esențial: distanța de la contemplația de grad secund (barbiană?) a reproducerii (fie ea și ireproșabilă tipografic), la cea ca atare, în fața capodoperei. Distanță hipnotică, aș numi-o, pentru încărcătura... hermeneutică. Să vezi, o viață, „Dejunul pe iarbă” al lui Manet în mult răsfoitele albume și brusc, să te și afli în fața originalului (fie el chiar vag dezamăgitor), iată consumarea unui act lesne de trimis la Freud, nu însă și complet explicat. Nici nu întîrzii. Totuși. Compoziția, colosală ca dimensiune, nu atît de scandalosă ca desnuda „Olympie”, dar, poate, și mai parșivă (tot freudian) decît aceea, îmi oferă deciptarea (naivitate!) unei ambiguități ce a stat probabil la baza scandalurilor din 1865, provocate de pictorul insurgent. Ce descopăr nou (neobservat în reproduceri) e tocmai academismul încă învederat al celui care, de altfel, îi iubea atît pe Rafael și pe Giorgione, extrem de vizibil acum, în... pompierismul fidelității anatomice, în întîrzierea, nepermisă, acolo de unde, altfel, urma să șocheze, să scandalizeze. Nu îmi pot refuza, iarăși, tentația tactilă: mă apropii hoțeste de copleșitoarea pînză și pipăi, medical, degetul mare al despuiatei între cei doi domni îmbrăcați: ei, bine, e aceeași materialitate a pastei ca la Rafael, ca la Giorgione. Poate un pic mai... Mai cum? Dar nu asta, sigur, i-a scandalizat pe flistinii jurului, ci doar (exterior picturii) teatralizarea, în-scenarea nerușinată, lipsită de moral și de prințip. La întoarcerea în atelier, recuperatoriu, voi deschide rosul album și voi regăsi în el, reproduș, pe acel Manet care... îmi părea mult mai modern decît, iată, este. Iertare pentru insolență!

Ne revedem pe Lăpușeanu. ■

Avanpremieră editorială

José Mauro de Vasconcelos Lăstarul meu de portocal

Acest roman autobiografic datorat scriitorului brazilian José Mauro de Vasconcelos (1920-1984) este povestea emoționantă a băiețelului Zezé, de 6 ani, un puști sărac, inteligent, sensibil și, mai ales, lipsit de afecțiune în familie. În aceste condiții băiețelul iese pe străzi, făcând mii de drăcovenii, niciodată însă cu intenții rele: adeseori candoarea îi joacă feste.

Lăsat astfel de capul lui, el învață totul singur – chiar și să scrie și să citească –, descoperă realitatea și își inventează o lume de fantezie proprie, luându-și drept confident un lăstar de portocal. Afecțiunea și tandrețea le întâlnește la un adult, portughez imigrant. Dar pe Zezé viața îl învață totul prea devreme; la această vârstă fragedă, i se va dezvălui și ce înseamnă dorul, durerea și moartea.

Cartea a fost tradusă în numeroase limbi: germană, engleză, spaniolă, italiană, olandeză, franceză, maghiară, daneză, finlandeză, cehă și slovacă, norvegiană, japoneză, coreană, suedeză, poloneză, iar acum și română.

Ceea ce se află la baza succesului lui José Mauro de Vasconcelos este ușurința comunicării sale cu publicul. Chiar el afirmă: „Ce-i atrage pe cititorii mei trebuie să fie simplitatea, ce cred eu că este simplitate. Poporul e simplu ca și mine. Nu am nimic din aparența unui scriitor. Personalitatea mea este cea care se exprimă în literatură, propriul meu «eu». Imensul său succes nu i-a împiedicat niciodată contactul cu cititorii.

Presa literară internațională s-a entuziasmat și ea la apariția cărții: „De la Micul Prinț nu s-a mai scris nimic, în aceeași gamă, cu un ton mai just, mai sensibil și mai emoționant decât acest scurt roman” consemnează presa franceză. „Emoționant fără umbră de dulcegărie, acest roman proaspăt este unul dintre cele mai reușite care s-au scris despre copilărie și universul ei” (tot din presa franceză). „O carte de citit, de răs și de plâns” (presa austriacă). „Cartea aceasta este plastică. Se recunoaște în ea bucuria de a povesti a autorului” (presa germană). „Face să reînvie o floare rară: gingășia” (presa elvețiană).

- Ai văzut, Degețel¹⁾, arborii de *goiaba* de lângă casa Negresei Eugénia încep să se îngălbenească. *Goiabele* de pe cel mai mic sunt deja coapte. Chestia naibii e să nu mă prindă, Degețel. Azi am încasat deja trei băți. Dacă am venit aici e pentru că-s pedepsit...

Dar diavolul mi-a dat mâna ca să cobor și m-a tras până la gardul viu de ricin. Un vântuleț de seară a început să fluture sau să inventeze parfumul *goiabelor* până sub nasul meu. Pândește de aici, dă la o parte o crenguță de acolo, ascultă să nu se aducă vreun zgomot... așa-mi vorbea diavolul. „Îndrăznește, prostule, nu vezi că nu-i nimeni? La ora asta ea trebuie să se fi dus la prăvălia japonezei. Dom' Benedeto? Aș! E aproape orb și surd. Nu vede nimic. Ai tot timpul să fugi dacă observă ceva...”

M-am prelins în lungul gardului până la șanț și, deodată, m-am decis. Mai întâi, i-am făcut semn lui Degețel să nu se miște. Inima începuse să-mi bată mai tare. Negresa Eugénia nu înțelegea de glumă, nici vorbă. Avea o limbă de care doar Dumnezeu știa. Mergeam tiptil ținându-mi respirația, când strigătele ei au țâșnit prin fereastra bucătăriei.

- Ce faci acolo, băiete?

Nici nu mi-a dat prin cap să mint și să spun că venisem după o minge rătăcită. Am zbughit-o imediat și pleosc. Am sărit în șanț. Dar acolo mă aștepta altceva. O durere atât de mare că aproape am început să țip, dar dacă țipam o încasam de două ori: întâi, fiindcă fugisem de la locul de pedeapsă; al doilea, fiindcă furam *goiabe* de la vecini și reușisem să-mi înfig un ciob de sticlă în piciorul stâng.

Încă amețit de durere, am încercat să smulg ciobul de sticlă. Gemeam încetișor și vedeam cum se amesteca sângele cu apa murdară din șanț. Și acum? Am reușit, cu ochii în lacrimi, să scot ciobul, dar nu știam cum să opresc sângele. Îmi apăsam tare glezna ca să micșorez durerea. Trebuia să rabd. Era aproape de înnoptat, și o dată cu noaptea vor veni acasă tata, mama și Lalá. Oricare dintre ei m-ar prinde, mi-ar trage o bătaie. Posibil chiar ca să iau trei băți, de la fiecare pe rând. Descumpănit, am trecut părleazul și m-am dus sărind într-un picior să mă așez sub lăstarul meu de portocal. Încă mai durea tare de tot, dar îmi trecuse senzația de vomă.

- Privește, Degețel.

Degețel s-a îngrozit. Era ca mine, nu-i plăcea să vadă sânge.

- Ce să faci, Dumnezeule?

Totocă m-ar ajuta, dar pe unde o umbla el la ora asta? O aveam pe Glória. Glória trebuia să fie în bucătărie. Era singura căreia nu-i plăcea să fiu bătut tot timpul. S-ar putea să mă tragă de urechi ori să mă pedepsească iar. Dar trebuia să încerc.

M-am târât până la ușa bucătăriei, studiind un mijloc de-a o dezarma pe Glória. Ședea și broda la niște pânză. Eram destul de descurajat, dar de astă dată m-a ajutat Dumnezeu. Ea s-a uitat la mine și a văzut că țineam capul în jos. A decis să nu spună nimic, pentru că eram deja pedepsit. Mi s-au umplut ochii de lacrimi și mi-am tras nasul. Am văzut ochii Glóriei, care se uitau la mine. Măinile ei se opriseră din brodat.

- Ce e, Zezé?

- Nimic, Godóia... De ce nu mă place nimeni?

- Ești foarte neastâmpărat.

- Azi am încasat trei băți, Godóia.

- Și nu le-ai meritat?

- Nu-i vorba de asta. E că nu mă place nimeni, profită toți ca să mă bată pentru orice.

Glóriei a început să i se înmoaie inima de fetișcană de cincisprezece ani. Simțeam asta.

- Mai bine să mă calce o mașină mâine pe autostrada Rio-São Paulo și să mă strivească de tot.

Atunci lacrimile au început să curgă șuvoi din ochii mei.

- Nu vorbi prostii, Zezé. Eu te plac foarte mult.

- Ba nu mă placi, nu. Dacă m-ai plăcea, n-ai lăsa să mai încasez o bătaie astăzi.

- Se întunecă și nu e timp să mai faci vreo năzbâtie ca s-o încasezi.

- Păi, am făcut-o deja...

Și-a lăsat broderia din mână și s-a apropiat de mine. Mai-mai că nu a scos un țipăt când a văzut balta de sânge care-mi înconjura piciorul.

- Dumnezeule, Gum, ce s-a întâmplat?

Câștigasem partida. Dacă-mi spunea Gum, însemna că eram salvat.

M-a ridicat în brațe și m-a așezat pe scaun. Apoi a luat un lighean cu apă cu sare și a înghețat la picioarele mele.

- O să te doară tare, Zezé.

- Și-acum, mă doare tare.

- Dumnezeule, o tăietură de aproape trei degete. Cum ai făcut asta, Zezé?

- Să nu spui nimănu. Te rog, Godóia, promit că am să fiu cuminte. Nu lăsa pe nimeni să mă bată atâta...

- Bine, n-am să spun. Cum să facem? Toată lumea o să-ți vadă piciorul bandajat. Și mâine n-ai să te poți duce la școală. Până la urmă tot o să se descopere.

- Ba mă duc la școală. Îmi pun pantofii până ajung la colț. Pe urmă e mai ușor.

- Trebuie să te culci și să stai cu piciorul întins, altfel n-ai să poți umbla mâine.

M-a ajutat să merg schiopătând până la pat.

- Am să-ți aduc ceva de mâncare până nu sosesc ceilalți.

Când a revenit cu mâncarea, nu m-am putut abține să nu-i dau un sărut. Asta era ceva foarte rar la mine.[...]

Când au venit toți acasă pentru masa de seară, mama mi-a observat lipsa.

- Unde-i Zezé?

- S-a culcat. S-a plâns mai înainte că-l doare capul.

Ascultam fericit, uitând până și de arsura răni. Îmi plăcea să fiu eu subiectul conversației. Atunci Glória s-a hotărât să-mi ia apărarea. A vorbit cu o voce plângăcioasă, dar și acuzatoare.

- Găsesc că toată lumea îl bate întruna. Azi era făcut bucățele. Trei băți într-o zi, asta-i prea mult.

- Dar e o adevărată otrăvă. Nu stă liniștit decât dacă o încasează.

- Vrei să spui că tu nu-l bați?

- Foarte rar. Cel mult, îl trag de urechi.

Au tăcut și Glória a continuat să-mi ia apărarea.

- În fond, oameni buni, nici n-a împlinit șase ani. E ager, dar e încă un copilăș.

Conversația asta a fost o fericire pentru mine.

Traducere și prezentare de
Micaela GHÎTESCU

¹⁾ Este porecla cu care își alintă Zezé lăstarul de portocal.

- *Stimate Domnule Profesor, după cum cititorii au remarcat deja din preambulul acestui interviu, aveți la activ o operă de proporții impresionante, cu contribuții fundamentale în mai multe domenii (filologie, lexicografie, istoria literaturii ș.a.). V-am ruga să ne prezentați pe scurt direcțiile de cercetare ale ultimei jumătăți de veac.*

- După reinstaurarea democrației în țara noastră (1974) n-am abandonat câtuși de puțin preocupările anterioare din domeniul cercetării. Am continuat editarea marelui meu *Dicționar al limbii populare grecești medievale*. Am reușit să public și volumul 14 din dicționar până în 1997, când am fost nevoit să întrerup îngrijirea directă a acestei lucrări din cauza agravării bolii soției mele. Câțiva ani mai târziu, am cedat întreaga arhivă a *Dicționarului* și o parte a bibliotecii mele Centrului Limbii Elene din Salonic, care a preluat continuarea lucrării de la litera *pi* până la sfârșit, aflată încă în curs de elaborare, și redactarea unei forme prescurtate, în două volume, care au apărut deja. În anii 1987-1991 am pregătit un mic *Dicționar al limbii dimotiki moderne, scrise și orale*, publicat la Atena în 1995.

În paralel am hotărât să acționez mai intens decât o făcusem până atunci pentru recunoașterea limbii dimotiki de către stat ca instrument lingvistic oficial și ca obiect de predare în învățământ. Acest lucru s-a realizat prin articole apărute în ziare și reviste, în care pledam pentru impunerea limbii dimotiki în toate domeniile vieții spirituale și folosirea ei într-un mod cât mai corect. Am fost membru al mai multor comisii care au lucrat în acest domeniu și președinte a două dintre ele: una însărcinată cu transpunerea codurilor juridice din katharevousa în dimotiki, o alta cu întocmirea unui raport cu privire la adoptarea sistemului monoton. Totodată, am continuat eforturile de cercetare în spațiul literaturii neoeleene timpurii și al filologiei.

- *Din studiile publicate de Dumneavoastră reiese o bună cunoaștere și a contribuțiilor școlii românești de neolenistică. V-am ruga să evocați aici câteva din numele de specialiști români care v-au fost mai apropiate.*

- Preocupările mele științifice, ca și o călătorie în România anulului 1964, la aniversarea centenarului Universității București, mi-au oferit prilejul să cunosc cercetători români de excepție, între care aș vrea să amintesc aici pe Virgil Cândea, Nestor Camariano, Ariadna Camariano-Cioran. Mai înainte purtasem corespondență cu Demosthene Russo în legătură cu teza mea de doctorat despre izvoarele poemului cretan *Erotocritul* (1938). În 1937 (dacă nu mă înșel) l-am cunoscut la Atena pe Nicolae Cartoian (și mai târziu, la Paris, pe fiica lui și pe ginerele lui, Emil Turdeanu). În 1939 am avut șansa să audiez o serie de conferințe susținute de marele savant Nicolae Iorga, profesor agregat la Sorbona. La Salonic i-am cunoscut pe Emil Condurachi și Mihai Berza, veniți aici cu prilejul unui Congres de Studii Sud-Est Europene.

Interviurile "României literare"

Lingvistul Emmanoil Kriaras, activ la 98 de ani

Născut în 1906 în portul Pireu, dar cu rădăcini în insula Creta, Emmanoil Kriaras s-a specializat, după absolvirea studiilor filologice la Atena, în filologie bizantină la München și Paris (1938-1939, 1945-1948). A trăit până în 1950 în Capitală, unde a fost redactor (1930-1939) și apoi director (1939-1950) al Arhivei Medievale a Academiei din Atena, al cărei membru corespondent a devenit. Din 1950, când este numit profesor de filologie greacă medievală la Universitatea din Salonic (unde a predat până în 1968, când a fost înlăturat de la catedră de junta militară), își leagă numele de al doilea oraș al Greciei. Cercetarea lexicografică (*Dicționarul*, în 14 volume editate între 1969 și 1997, al limbii grecești medievale folosită în literatură între 1100 și 1669, rămâne "singurul instrument major al lexicografiei grecești de azi... adevărată punte între lumea greacă antică și cea modernă" - Yannis Kazazis), editarea de texte (între edițiile de referință realizate se numără și cea consacrată *Romanelor cavalești bizantine*) și studiile filologice (unul din promotorii energici ai comparatismului în țara sa) sunt direcțiile principale care au marcat cele peste șapte decenii de când se află în slujba limbii și a literaturii neoeleene. A militat pentru impunerea limbii populare (dimotiki), jucând un rol esențial în recunoașterea acesteia ca limbă oficială a statului în 1976. Profesor care a format generații în șir de specialiști, om de știință de o rară meticulozitate și fermitate, înzestrat cu o energie debordantă și un entuziasm molipsitor, Emmanoil Kriaras rămâne o personalitate emblematică a vieții culturale din Grecia de azi. Premiile internaționale care i-au fost conferite atestă prestigiul și celebritatea de care se bucură și peste hotare: *Cavaler al Legiunii de Onoare a Republicii Franceze*, *commendatore in merito al Republicii Italiene*, *laureat al Premiului Herder*.

- *Stim că ați închinat întreaga viață promovării și impunerii limbii dimotiki și că ați înscris o contribuție decisivă la soluționarea problemei limbii care a frământat generații în șir de intelectuali. Care este situația limbii grecești azi?*

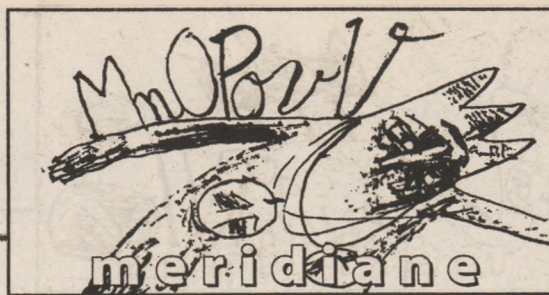
- După recunoașterea limbii *dimotiki* ca limbă oficială a statului elen în 1976, toți scriem azi și vorbim această limbă. Problema limbii putem spune, așadar, că s-a rezolvat. Scriitorii, aș zice, cultivă o limbă dimotiki îngrijită, uneori cu anumite abateri. Oamenii de știință folosesc cu toții limba dimotiki. Însă instrumentul lingvistic al unora dintre oamenii noștri de știință lasă loc la îmbunătățiri, uneori esențiale. Ziarele folosesc toate limba populară, însă, dacă exceptăm articolele unor autori absolut informați, care folosesc corect limba, mulți ziaristi pur și simplu improvizează, apelând la arhaisme inutile, pe care adesea le și distorsionează. La televiziune greșelile de limbă ale reporterilor și ale ziaristilor, ca și greșelile de ortografie, sunt frecvente. Situația limbii în acest domeniu nu este încă, din păcate, satisfăcătoare. Prin urmare, deși problema limbii și-a găsit astăzi, în linii generale, soluționarea, există încă destule detalii de corectat, care necesită desigur timp.

- *Am avut privilegiul să fiu martora unei zile a dumneavoastră de lucru și am constatat cu uimire și admirație că pe agenda dumneavoastră cotidiană există o încărcătură absolut amețitoare, căreia cu greu i-ar face față un cercetător cu mult mai tânăr. Sunteți o prezență activă în mass media, la Atena și Salonic, ca să nu mai vorbim de revistele de specialitate, care găzduiesc frecvent contribuțiile dumneavoastră, de conferințele pe care le susțineți, de întâlnirile cu publicul specializat în diverse colțuri ale țării. Ce proiecte vă preocupă în prezent?*

- În acest moment, când am ajuns la o vârstă atât de înaintată, fără a înceta să redactez noi studii și articole despre istoricul problemei lingvistice și folosirea corectă a limbii, încerc în paralel să finalizez pe cât posibil niște cercetări mai vechi și să le dau publicității. În ultimul timp am publicat o serie de scrisori ale lui Yannis Psyharis — promotorul demoticismului, de la nașterea căruia se împlinesc anul acesta 150 de ani — către profesorul Nikolaos Politis (întemeietorul etnografiei grecești), ca și corespondența purtată de mine și soția mea cu scriitorul I. M. Panayotopoulos, cunoscut, așa cum mi-ați spus, și cititorilor din România. Chiar acum am sub tipar o culegere de studii și articole inedite, ca și o mulțime de scrisori ale unor scriitori și savanți de vârf din secolul trecut. Pentru aniversarea lui Psyharis mai îngrijesc o antologie cu articolele sale și o amplă cronologie a mișcării demotice al cărei fondator a fost la sfârșitul secolului 19.

Salonic, Mai 2004

A consemnat
Elena LAZĂR

Putem spune că literatura Annei Garréta are două teme esențiale: identitatea și dorința, tratate din perspectiva omului occidental de astăzi. Urmează precizările:

Abordarea identității nu este, desigur, o maieutică în orizontul căreia lucrează scriitorul nativ – non-intelectualul. Anne Garréta are șansa – sau nenorocul – de a fi urmat o carieră universitară în Franța și Statele Unite. În America predă la Princeton, în Franța, la o universitate care pare să fie un fief al studiului literaturii contemporane franceze – la Rennes II –, unde este conferențiar din 1995. Anne Garréta a ajuns profesor universitar conform unui traseu normal în Franța: ca absolventă a Școlii Normale Superioare. Simplul fapt de a fi normalian te plasează ca scriitor, în zilele noastre, într-o poziție suspectă. Scriitorul de astăzi se pretinde virgin, surd la teorie: el refuză să dea măcar impresia că gândește ceea ce face, lăsând „cartezianismul” în seama psihologiei personajului. Cum se resimte discursul literar al Annei Garréta de la formația academică a autoarei? Aș spune că putem vorbi despre trei consecințe importante:

Prima, în planul scriiturii, Anne Garréta este o scriitoare reflexivă. Romanele ei nu au dialoguri, nu vorbește decât naratorul/ea. O face atât pentru că „are ceva de spus”, cât și pentru că posedă mijloacele tehnice necesare. În acest moment în literatura franceză există două tabere despărțite de concepția despre scriitură: universitarii cred în frază, în stil, în vreme ce nonconformiștii cred în simplitatea spunerii. Alături de Pascal Quignard, Pierre Michon, Pierre Bergounioux, Anne Garréta posedă o retorică tradițional franceză, elegantă până la rafinament, uneori abstrusă, exploatare moderată de dicționar: o scriitură elitară. Dar romancieră este prea inteligentă pentru a accepta chiar și mult râvnita consacrare literară: fidelitatea ei față de frază este jucată, elitismul numai pe jumătate sincer. Scriind așa, Anne Garréta nu face altceva decât să-și exprime îndoiala față de Literatură.

A doua, în planul tematicii. Exisă un cuvânt care sintetizează interesul major al intelectualului francez, împărțit de Garréta. Într-un interviu, scriitoarea mărturisește că o interesează condiția subiectului contemporan. Cititorului român i se va putea părea straniu cuvântul subiect: de ce nu individ? Fără să-l trimit înapoi la 1789, la umanismul universalist al lui Voltaire, voi spune doar că intelectualul francez este puțin interesat de un *individ* contemporan, pe care-l poate cu greu numi, pentru că nu există decât indivizi, diferiți, personaje care-și trăiesc viața în propria lume, în intersecție cu celelalte, dar nu laolaltă. Eul romanului personal este necesarmente un subiect. Ca subiect, el se confruntă cu sistemul și cu propriul sine. Cu atât mai mult cu cât subiectul are printre mărcile sale, la Anne Garréta, și homosexualitatea. El se vede mereu în oglinda pe care i-o ține societatea și în propria oglindă a conștiinței – drama existențială este dublă, dar măcar poate fi presupusă lupta pentru echilibru.

În sfârșit, în planul structurii, miza literaturii garrétiene își are rădăcinile în

apartenența ei, din iunie 2000, la grupul OULIPO, societatea literară cu blazon creată în 1960 de inginerul chimist, matematicianul și șahistul François Le Lionnais și de scriitorul Raymond Queneau, mult mai puțin activă astăzi ca în anii ei de glorie – 1970 – ai cărei membri produc texte literare comandate – formal – de anumite constrângeri formale. Textul devine astfel în mai mică sau mai mare

naratorului la persoana I, nici personajului la persoana a III-a.¹¹ Într-adevăr, diferența care așază acest roman într-un alt loc decât cel comun al ficțiunii feminine franceze la modă poate fi exprimată în termeni oarecum bergsoniani: placerea mecanicului – constrângerea formală citată – pe viu – povestea de dragoste nefericită, cu investiții de imaginar din marea poezie franceză: de pildă personajul (ea/el) cu

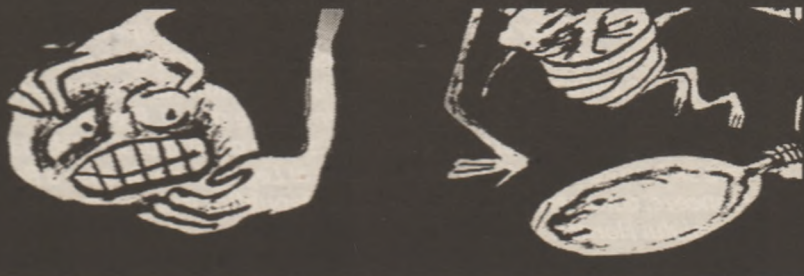
cartea străină

Enigma Sfinxului și sexul unui DJ

Născută în 1962 la Paris, Anne Garréta debutează în 1986 cu *Sphinx*, după care șochează cu un pamflet intitulat *Pentru a termina cu genul omenesc*. În 1990 apare *Ceruri lichide*, apoi, după nouă ani, *Descompunerea*, un roman

extrem de interesant care pune în scenă un ucigaș în serie și reia pe cont propriu numele și profilul personajelor proustiene din În Căutarea timpului pierdut. În fine, în 2002 publică la Grasset romanul *Nici o zi*, scris la persoana a doua. Anne Garréta nu este însă o simplă romancieră franceză care tematizează tradițional eul și oglinda. Grație unei inteligențe remarcabile și a apetențelor tehnice despre care vom vorbi îndată, povestea eului și a oglinzii este relatată de la distanță – iar calitatea romanului este dată tocmai de această dezamăgire diegetică care, desigur, trebuie să însemne ceva.

măsură un scop în sine: este epoca autoreferențialității și a morții autorului. Autorul a reînviat între timp, dar autoreferențialitatea n-a dispărut încă. Romanul *Sphinx* (în curs de apariție și în românește, în traducerea lui Vasile Zencenco, la Ed. Pandora M.) are așadar un „șpil” formal: personajul principal cit și naratorul, nu au marcă de gen. Cititorul nu va ști niciodată dacă are de-a face cu un bărbat sau cu o femeie (respectiv: o femeie și un bărbat, două femei sau doi bărbați – tot atâtea produse carteziene), dacă iubirea lor este homo- sau heterosexuală: enigma Sfinxului este de nerezolvat. Iată însă cum explică însăși autoarea constrângerea formală la care s-a supus: „relatarea unei povești de dragoste clasice (un pic sinistru dar mai degrabă parodică) fără a da nici un indice gramatical de gen nici

pielea neagră, cinic, cosmopolit, show-girl/man este un *clin d'oeil* către biografia lui Baudelaire, așa cum însăși lipsa mărcii de gen și deci posibilitatea iubirii homosexuale trimite cititorul la mitul prieteniei dintre Rimbaud și Verlaine. Nu trebuie așadar să ne lăsăm ademeniți în capcană: narațiunea pusă în scenă în *Sphinx* nu este romanul *Sphinx*, ci o punere în scenă care pe de o parte atrage atenția asupra literaturii ca practică – față de literatura-operă – iar pe de alta dă de gândit asupra sensului adevărului ficțional. Astfel putem interpreta dimensiunea postmodernă a acestui roman, și a literaturii garrétiene care și-o revendică în cazul romanului *Descompunerea*.

Sphinx este doar pe jumătate roman: pe prima jumătate. Naratorul/ea, student/ă într-un seminar catolic, descoperă

minciuna discursurilor pe care trebuia să le asimileze, se descoperă, pe scurt, altfel. Împreună cu un preot iezuit catolic – din stirpea clerului pervers personificat de marchizul de Sade în secolul XVIII sau de Hervé Guibert în secolul XX – ajunge într-un club de noapte de pe *Rive Gauche*. Clubul se numește *Apocryphe* și naratorul/ea ajunge să lucreze aici ca DJ. Faptul este strict autobiografic. Anne Garréta a lucrat într-adevăr ca DJ în cel mai important club lesbian din Paris, *Katmandou*, deschis de Elula Perrin la 2 decembrie 1969 (proprietara l-a închis în 1990 deschizându-și discoteca *Privilège-Kat*) pe strada *Vieux-Colombier* (în apropiere de rue de *Rennes* și la distanță rezonabilă de gara *Montparnasse*). Experiența de DJ redă excelent condiția fragmentară, „anarhetipală” (Corin Braga) a subiectului modern, supus unei mișcări parcă peristaltice continue, înfometat de mișcarea care să înlocuiască vidul (de substanță, de repere). Nu insist, *God is a DJ* al lui Faithless vă spune probabil mai mult decât încerc eu să explic abstractizînd, aici. DJ-ul ca Dumnezeu al hipermodernității are un punct de vedere de unde proprietățile virtualizante ale lumii pot fi excelent exploatate: „Una din marile mele pasiuni, contemplarea corpurilor” se poate manifesta nestăvilită din cabina de sticlă aflată în centrul imensei discoteci, astfel că naratorul/ea abandonează studiile. Totul – construirea unei noi identități – funcționează, pînă cînd se îndrăgostește de frumosul/a A***: acel(a)sta moare, iar cel/cea care relatează își dă seama că, pînă la experiența erotică cu A***, nu cunoscuse alteritatea: celălalt era doar proiecția aceluiași în oglindă.

Oglinda înseamnă la Anne Garréta atât derealizare, îndepărtare, fals – aluzie la *Republica* lui Platon. Dar poate mai ales intransitivitate. La moartea lui A***, romanul este doar trecut de mijloc. Ceea ce urmează însă nu are acțiune. Se mai întâmplă foarte puține lucruri – totul se petrece de-acum în narator. Miza evidentă rămîne subiectul, altfel decât ceilalți și deci singur în fața provocărilor propriilor pulsioni. Mașină dezirantă a numit Deleuze omul, iar apocalipsa unui astfel de aparat este conștientizarea dorinței ca act de excomunicare socială. Nesemnat, acest act purtat mereu în buzunar și supus oricînd controlului produc sciziunea: naratorul este eu și el în același timp, încercarea sa de revenire la „androginul” om fiind sortită eșecului. Mesajul ultim al romanului este unul cu bătaie socială – expresia unei grozave nostalgii a subiectului incapabil să revină la condiția de individ sau să se integreze ca atare în societate: „Spirit prea rafinat și civilizată pentru această lume sălbatică, împregnat de bune maniere, de o reținere devenită inactuală și totuși singura condiție a respectării conveniențelor. S-a jucat o dramă al cărei cîmp de luptă am fost eu. Cine n-a căzut în ispita de a contempla bătrîna Europă al cărei cel mai mic farmec îl amintește pe acela, nostalgic, al năfalinei?”

Alexandru MATEI

¹¹ *Magazine littéraire*, no. 398/mai 2001, p. 36.

Ultimul cowboy

● Thomas McGuane se definește el însuși ca „un dinozaur”, „un gentleman-rancher care își amăgește singurătatea scriind cărți, povestind.” Legenda îi precede opera: Mc Guane cowboy-ul, evadatul din nopțile nebune ale Hollywood-ului, un macho care a triumfat asupra alcoolului, drogurilor, femeilor, un urs retras într-un ranch din Montana, un campion de rodeo și de curse de mașini, un ecologist care militează alături de Robert Redford pentru protecția marilor spații naturale, pe care le-a cîntat în zece romane de mare succes.

Ultimul său roman, *În ritmul ierbii*, apărut după zece ani de tăcere (perioadă în care mărturisește că „a citit și a trăit intens”) are ca temă întîlnirea betonului cu întinsele cîmpii, a banilor cu visele. Lîngă catafalcul bătrînului Whitelaw, patriarh despot, o familie se destramă: ginerele necinstit, soțiile depressive, afaceri dubioase puse în scenă de oameni veniți de la oraș... În mijlocul acestui sumbru tablou de familie – un om solar, Bill Champion, un cowboy rătăcit într-un secol pe care nu-l înțelege, îi privește cu amărăciune pe protagoniștii dramei care se joacă în jurul moștenirii lui Whitelaw. Thomas McGuane reia în noua sa carte marile teme

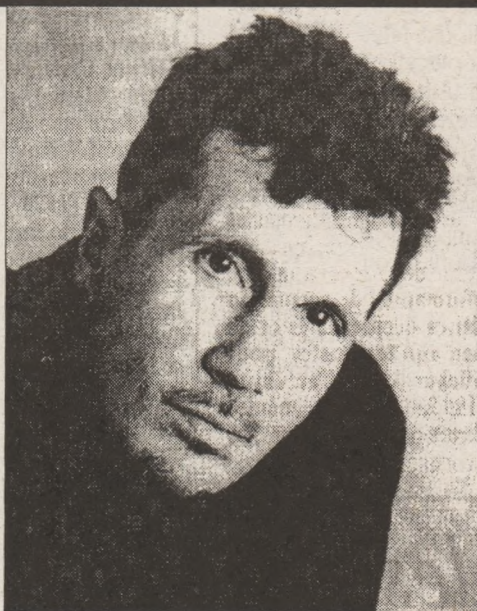
din romanele precedente, *Omul care își pierduse numele* și *Missouri Breaks*. Vestul sălbatic împotriva orașului corupt, elogiul dreptății și liniștii. În inima Americii moderne, romanierul își urmează drumul ignorînd mîdele literare – scrie François Busnel în „Lire” nr. 323.

Efectul Oprah

● Lev Tolstoi, cu *Anna Karenina*, ocupă în vara aceasta primul loc pe lista celor mai vîndute cărți din SUA (categoria *paperback fiction*)! Explicația e simplă: romanul lui Tolstoi a fost prezentat în celebra emisiune *Oprah's Book Club*, cu un impact enorm asupra publicului. Creată în 1996 de animatoarea t.v. Oprah Winfrey, și difuzată în cadrul talk-show-ului ei de pe ABC, această emisiune a dominat peisajul literar american pînă în aprilie 2002: o apariție la *Book Club* asigura vînzarea a sute de mii de exemplare dintr-o carte. La cererea insistentă a telespectatorilor, emisiunea a fost reluată în

ianuarie 2003, Oprah propulsînd atunci în fruntea topului de librărie *La Est de Eden*, romanul din 1952 al lui John Steinbeck. În vara aceasta starul afro-american s-a întors către Rusia, asigurîndu-și publicul că *Anna Karenina* „it's not as foreign as you think”, ci „un roman extrem de sexy și captivant, una din poveștile de dragoste cele mai pasionante din întreaga literatură a lumii – un adevărat roman Harlequin al epocii”. Consecința: editura Penguin a scos pe piață un tiraj de un milion de exemplare din *Anna Karenina* și multă lume pleacă în vacanță cu Tolstoi în bagaj.

O casă la capătul lumii

● Romanul *Orele* de Michael Cunningham (n. 1952), publicat în SUA în 1998 a fost un răsunător succes, fiind răsplătit cu Premiul

Pulitzer și cu PEN/Faulkner Award și s-a vîndut excepțional în multe țări, mai ales după ecranizarea distinsă cu cele mai prestigioase premii din lumea filmului: două Globuri de Aur (pentru cel mai bun film și pentru cea mai bună actriță – Nicole Kidman), Ursul de Argint la Berlin (pentru toate cele trei interprete – Nicole Kidman, Meryl Streep și Julianne Moore), două premii Bafta și un Oscar pentru Nicole Kidman. Filmul *Orele* a ajuns anul trecut și la noi, odată cu traducerea romanului, datorată Magdei Teodorescu și apărută în seria „Biblioteca Polirom”. Am putut astfel să ne convingem că atît cartea, cît și filmul își meritau toate premiile, iar ecourile lor în presa românească au fost neobișnuit de numeroase și de entuziaste. Acum, Michael Cunningham inspiră din nou cea de a șaptea artă: Michael Mayer lucrează la o adaptare a unui roman anterior *Orele*, *O casă la capătul lumii*, apărut în 1990. Subiectul îl constituie generația încă iubitoare de ghitarele de la Woodstock și de utopia libertății sexuale, dar deja tulburată de spectrul SIDA. Din distribuție fac parte Colin Farrel, Robin Wright-Penn și Sissy Spacek.

Molière impostor?

● În 1919, Pierre Louys lansa o ipoteză tulburătoare, bazîndu-se pe asemănările de stil, limbaj și situații: marile piese ale lui Molière ar fi putut fi scrise de Corneille! Teza a fost reluată anul trecut de un cercetător, Dominique Labbé, care, folosind programe informatice, a demonstrat cu ajutorul computerului său că Molière și Corneille au folosit aceleași cuvinte. Acum, un alt istoric literar, Denis Boissier, pretinde, în lucrarea *Afacerea Molière*, apărută la Ed. Jean-Cyrille Godefroy, că *Don Juan*, *Mizantropul*, *Tartuffe*, *Școala femeilor* ș.c.l. sînt scrise precis de autorul *Cidului*. Argumentele lui: Molière a jucat în piesele lui Corneille, au fost asociați la același teatru, iar luptele lor sînt comune: ura împotriva „prețioșilor”, critica Bisericii, revendicarea moștenirii Secolului de Aur spaniol... Unele versuri și replici sînt asemănătoare și chiar identice. Talentul lui Molière a izbucnit în momentul cînd Corneille a încetat să mai scrie... Dosarul e destul de serios, cu o documentare vastă, dar ipoteza ridică o serie de obiecții majore: de ce s-ar fi folosit Pierre Corneille (1606-1684) de identitatea actorului Jean-Baptiste Poquelin (1622-1673) și, jurist fiind, n-ar fi lăsat nici o scrisoare, nici o mărturie care să restabilească adevărul paternității pieselor, deși i-a supraviețuit 11 ani lui Molière? Cum putea fi acesta din urmă în același timp un geniu al scenei și un analfabet, după cum pretinde Bossier? „Magazine littéraire” din iulie-august consideră ipotezele din *Afacerea Molière* doar un joc amuzant de vară, cu mai multe argumente *contra* decît *pro*.

Zafonmania

● După valul deja îndepărtat al marilor latino-americani, a venit rîndul romanierilor spanioli să cucerească lumea cu autori de mare anvergură precum Eduardo Mendoza, Antonio Muñoz Marías, Juan Marsé (traduși și la noi). Acestei pleiade i s-a mai adăugat acum doi ani un nume – Carlos Ruiz Zafon. Necunoscutul de 40 de ani și-a făcut o apariție spectaculoasă pe scena editorială spaniolă cu *Umbra vîntului*, roman de debut recunoscut în Spania drept „cea mai bună carte a anului 2002”, și recompensat cu Premiul Planeta. E o povestire picarească, în centrul căreia

stă o enigmă polițistă situată în atmosfera tenebroasă a anilor de imediat după război prelungind teroarea și urile începute în 1936. Tema războiului civil din Spania, recurentă la toți autorii numiți mai sus, capătă la Carlos Ruiz Zafon o nuanță rocambolescă, de roman popular. Un tînr narator-anchetator, fascinat de un enigmatic scriitor a cărui operă a fost arsă pînă la ultimul exemplar, îi caută pe supraviețuitorii unui trecut brutal înghițit de vîrtejul istoriei, plonjînd din mister în mister, într-o povestire polifonică desfășurată pe mai multe decenii. Roman pentru marele public, compus după toate regulile genului, cu o mulțime de personaje emoționante sau sinistre, *Umbra vîntului* a creat în Spania o adevărată „zafonmanie” și a fost tradus pînă acum cu succes în mai multe țări.

Well

● Descoperit de Hubert Selby jr., care l-a ajutat să debuteze, Matthew McIntosh a obținut cu primul lui roman, *Well*, elogiile criticii. La 27 de ani, numele lui s-a impus ca al unui virtuoz ce reușește să creeze un univers original. *Well* e cronică unei umanități suferinde, în inima unui Seattle post-Kurt Cobain, plin de zgomot și furie. Considerat un deschizător de drum în literatura americană a sec. XXI, Matthew McIntosh și-a vîndut deja drepturile de traducere ale romanului de debut în mai multe țări. În Franța, Editura Seuil îl va lansa la sfîrșitul lunii august.

post-restaurant de Constanta Buzea

să întăresc, ceea ce deja știți, că poezia religioasă nu se scrie deloc ușor. În adresare simplă și încrezătoare, se face fără orgolii, în cunoștință de cauză, evident

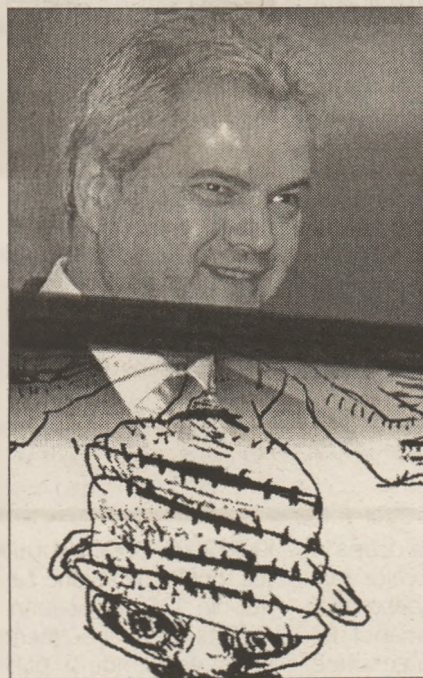
cu o cultură a rugăciunii și, evident cu o documentare specială în textele consacrate de puținii maeștri, lucru fără de care poți cădea repede în blasfemie. Cine reușește, să nu se aștepte la un număr prea mare de piese. Doar câteva zeci, poate, într-o viață, însă atât de frumoase, că sunt demne a fi murmurate în sine-ți, cu ființa întreagă, la bine și la greu. Efectul însă va fi atât de bun, frumusețea lor simplă răsfrângându-se asupra întregii opere, unde temele sunt felurite, și unde nu este invocat, în clar, Dumnezeu. Într-o încercare numai pe jumătate reușită, cum mi se pare a fi poezia *Beție*, vă faceți lucrul dvs. doar în parte, „ca pentru Dumnezeu”, cum se spune, restul fiind făcut „ca pentru oameni”, în termeni de rând, accesibili acestora: „Pun sticla de vin/ lângă Noul Testament/ să ne îmbătăm, Doamne/ împreună/ să ne încălzim, Doamne, unul de celălalt/ mediați de adevărul din vin.../ Nu mă refuza, Isuse/ mi-e așa de dor de Tine/ că așa da-o dracului de viață/ viața asta, post-decembriștă!” Să fiți încredințată că și/chiar folosind optativul, în penultimul vers, nu sunteți absolutivă de greșală, ci fatalmente veți fi numărată până la sfârșit între *drăcuiitorii* acestei lumi. Poezia, după umila mea părere, se poate lumina întrucâtva dacă i-ați găsi alt titlu, dacă ați renunța la cuvântul *sticlă*, lăsând, în puritatea lui, *vinul*, fără nici un fel de recipient. Apoi, ideea de *îmbătare împreună*, cu El, mi se pare prea îndrăzneată. Nici *a bea*, împreună cu El, nu cred că este verbul potrivit, ci poate doar *a gusta* împreună, ar

fi aproape normal pentru prima parte a textului, unde, în elanul adresării, lucrurile ar fi așezate într-o ordine bună. Către final cred că ar trebui regândit, în alți termeni, reformulate ideile, purificate stările. Cel care s-a lăsat de bunăvoie răstignit, din iubire pentru toți oamenii, ar merita, nu-i așa, efortul. Replica cititorului superficial ar fi că eu exagerez. Dar nu exagerez. A gusta împreună cu Dumnezeu din vin, nu este un lucru nefresc, amintindu-ne de nunta din Canna, unde, chiar dacă nu sosise încă vremea propovăduirii și a minunilor, la Rugămintea Maicii Sale Iisus o săvârșește pe cea dintâi, preschimbând apa în vin. Toate poeziile dvs. sunt frumoase, cu foarte mici imperfecțiuni, în *căutare*, *Alesul*, *După-amiezile de duminică* și, mai ales, *Spleen de iarnă*, îndreptățită fiind în ispita frumoasă de a le aduna cândva într-o plachetă. Transcriu aici, cu bucurie, câteva versuri din *Spleen*: „Viori de zăpadă, viori de ninsoari/ viscol de muzici polare;/ alb irizând caste splendori/ peste plânsurile noastre amare.../ Vioară de zahăr, viori de cristal/ Sparte lumini, înghețară/ dulcele vis al copilului pal/ flămâzdit de haita avară”. Până la final, ar mai fi șase versuri care, din păcate, nu împlinesc ideea, ci dimpotrivă, o coboară în derizoriu. La fel ca în *Beție*, unde se poate vedea în citatul dat la început, ratați, nu știu, din grabă, din oboseală, din pierderea suflului inițial. E păcat să nu meditați și să nu reușiți să vă învingeți slăbiciunea, locul comun și uneori tentația de a copia, în spirit și în cuvânt, textele altor trudituri în ale poeziei religioase. Transcriu, în final, poezia *În căutare*: „În căutare/ striveam mugurii/ căutărilor/ redus întru sine/ sinele deșertând/ în Cel căutat/ strivind căutarea/ nu eu mai trăiesc/ crin întru Crin/ sfânt/ androgin”. (Julia Bălașa, Târgoviște) ■

cronica tv

Un surâs în plină vară

- cu scrâșnituri -

Acum, în plină vară, Geo Saizescu a dat din nou lovitura filmând o ediție *natur*, revăzută și adaptată, a simpatului său film. De această dată în rolul principal l-a avut pe domnul Adrian Năstase surzându-le câtorva miniștri înainte de a-i arunca din Guvern în focul PSD-ului. Momentul „intim”, transmis în direct de televiziuni, s-a petrecut tocmai când canicula a dat în *toridism* acut, iar profesioniștii din televiziuni – câți or mai fi – erau plecați în concediu uitând să zăvorască ușile prin care droaia moderatorilor de sezon și de ocazie au năvălit în cruciadă spre litoral, bazându-se pe „mâna lui Dumnezeu” simțită pe creștet și pe buimăceala telespectatorilor din cauza căldurii... Adică pe litoral unde vor realiza emisiuni-surori cu „Foldorul contraatacă” și „Ce-am avut și ce-am pierdut (Antena 1)”, „Monica” (Prima Tv), „Doru de seară” (Național Tv), „De 3x femeie” (Acasă Tv) etc. Între altele fie spus, este bine că Antena 1, cu sârg, consecvență și vioieșie, își menține personalitatea pe scheletul unor realizări de excepție cum sunt *Ciao Darwin* și/sau *Gheorghe Talk-show*...

Revenind: este exact perioada în care, prietenul și vecinul meu, Coriolan Haralampy, cade victimă unei ciudate crize de psihanalism, boală estivală – îmi explică el – a oricărui psiholog respectabil. Aceasta după ce, stând noi la un trăscau de Bihor⁷ la știrile tv, domnul președinte Ion Iliescu, punând piciorul

pe pământul patriei de la Otopeni, ne-a zis-o cu legitimitate asprime: că întâlnirile dintre domnia sa și primul ministru nu ne privesc. Așa e, deși Haralampy, având o scripă profesional-responsabilă, mi-a zis:

–Măi, bade, eu cred că domnul președinte nu a înțeles corect mesajul maramureșencei Florentina Giurgi când aceasta îi strigă disperată soțului în vârtejul unei melodii „Rupe-o, Petre!”, și de aceea vrea să planteze țăpuri nord-vestice pe malul Dâmboviței ca fiind originară din zona Olteniței...

–Iar ai băut prea mult, i-am zis.

Tăcere.

Evident, că nu era o premieră criza lui Haralampy... Cele două moldovence din patrimoniul său – soția și soacra – știu bine ce au de făcut în astfel de situații: îl așteaptă pe palier, în fața ușii, îmbrăcate în costum național, prima semănând cu Adrian Năstase după întâlnirea de taină cu Ion Iliescu la Snagov 1, cealaltă cu vicepreședintele AP Vasile Lupu muștruluit de Emil Constantinescu, ambele zâmbind cam ca iedul cel mic după vizita inopinată a lupului la *ranchul* caprei*.

Mâncarea e în farfurie, nici caldă nici rece; televizorul din sufragerie e pe „Etno Tv” unde permanenții Ileana Ciuculete și Puiu Codreanu tânguiesc pe un text stupid o melodie dintre Banat și Oltenia, iar televizorul din dormitor pe TVR 1, unde e „publicitatea” pe care noi, abonații, o plătim cu plăcere și devotament privind cu nesăț la detergentul care ne face „mai curați, mai economici, mai isteți”...

Haralampy urcă scările majestuos și important, le salută pe cele două doamne cu o elegantă înclinare a capului și, odată ajuns în ușă, le strigă marțial: –Încolonarrea! Cu cântec spre masa din sufragerie, înainteeeee, marș!

Doamnele, palide și dărdăind din cauza frisonadelor, se bulucesc spre pînta indicată însoțite de cântecul-marș de care Haralampy își aduce brusc aminte și îl fredonează cu avânt: „*Treceți batalioane române Carpații/La arme cu flămuri și flori –/Așteaptă românii, v-așteaptă și frații/Cu inima la trecători...//*”, refren reluat apoi în trio la privirile crunte ale lui Haralampy.

Se așează la masa tustrei, iar doamnele privesc cu coada ochiului la miniștrii care mulțumesc președintelui partidului pentru încredere surzându-l emoționați și se răspândesc veseli și entuziaști prin teritoriu, precum alții în vremea lui Caragea...

...La rândul-i, primul ministru surâde discret spre Delegația permanentă a PSD, fapt producător de piele galinacee, apoi judecătorul Florea Vișan arată telespectatorilor partea de justiție pe care o reprezintă cu mândrie și fără prejudecată...

⁷ Alcoolul dăunează grav sănătății CNA și lui Ralu Filip.

Dumitru HURUBĂ

EDITURA POLIROM

- Primo Levi
Armistițiul
- Michel Tournier
Fecioara și căpcăunul
- Haruki Murakami
Pădurea norvegiană
- Chuck Palahniuk
Fight Club

www.polirom.ro

Despre avangardism la ELTE, Budapesta

De mai multă vreme, Academia Maghiară de Științe (MTA) a inițiat o serie de conferințe publice, prin Societatea de Filologie Modernă, la care sunt antrenați cercetători, profesori universitari, care supun atenției publicului intelectual ultimele cercetări și noutăți în diferite segmente ale filologiei contemporane.

În cadrul acestui program de disertatii academice din cadrul universității „Eötvös Loránd” din Budapesta (ELTE), prof.dr. Jenő Farkas, de la Catedra de Română a susținut conferința *Avangarda. Interferențe româno-maghiare*. Autorul este cunoscut atât publicului românesc, cât și celui maghiar, pentru preocupările constante privind relațiile culturale și literare dintre cele două țări, dar și pentru cercetarea unor documente noi de investigare a convergențelor avangardiste române și maghiare, cu reflexele lor în planul mai larg al avangardismului european. O tratare în dinamica internă a constituirii mișcării, pentru avangarda maghiară intervalul 1915-1925, pentru cea română, 1922-1941, arată că, dincolo de aparenta sincronie, există deosebiri de viziune și conținut.

Ambele mișcări, susține Farkas Jenő, au urmat etape similare (dadaism, constructivism, integralism) și s-au afirmat printr-un susținut efort de publicitate, având fiecare propriile reviste de propagandă estetică și literară. Dacă e să amintim revistele *A tett, Ma, Akasztott ember, Magyar Irás, Periszkóp, Génius, Korunk* din spațiul avangardei maghiare, ori *Contemporanul, 75HP, Punct, Unu, Integral, Simbolul*, din avangarda românească, ca și centrele deschise spre asemenea inițiative moderniste (Viena, Moscova, Bauhaus, Zürich, Paris), nuanțele definitorii care dau specificul fiecărei mișcări în parte fac posibilă o tratare nu atât prin raportare, cât una de distanțare. Aceasta a dus la o oarecare politizare a avangardei maghiare, mai accentuată decât la avangardiștii români. Corespondențele dintre aceste două mișcări, încă nevalorificate suficient de istoria culturală din cele două țări, de la schimbul de reviste, programe și creații, traduceri și prezentări de autori, până la organizarea în comun a unor activități programatice (cazul lui Tamás Aladar, care traduce și prezintă creația avangardistă a lui Ion Vinea, participarea artiștilor plastici maghiari la expoziția din 1924 de la București, articolele lui Kassák și Gáspár publicate în *Contemporanul*, etc.), impun o abordare structurală la toate nivelele de manifestare a avangardei în cele două culturi. O dezvoltare a contribuțiilor inițiatorilor mișcării maghiare (Kassák Lajos, Moholy-Nagy László, Bernáth Aurél, Gáspár Endre, Raith Tivadar, Melléky Imre) prin raportare la gruparea românească (Ion Vinea, Tristan Tzara, Ilarie Voronca, H. Arp, Șt. Roll, Sașa Pană, V. Brauner, Marcel Iancu), necesită încă o tratare individuală a specificului fiecăruia, la ce nivel a alimentat și colorat avangarda europeană, pentru a se ajunge astfel la sinteza avangardismului european.

O expunere încărcată de multă substanță, idei noi vehiculate despre legăturile spirituale dintre revistele avangardiste românești și maghiare, precum și un tablou sintetic al momentelor avangardismului (constructivism, integralism, dadaism), prin analogie și distanțare, cu efectele în spațiul avangardismului european, au ținut susținută atenția publicului studentesc de la ELTE. Profesor, publicist, istoric literar, editor, traducător, Jenő Farkas rămâne una din personalitățile de marcă ale Catedrei de Română din Capitala ungară. Sugerăm acestui meticolos cercetător, cu contribuții substanțiale pentru partea de literatură română din cadrul lexiconului de literatură universală (*Világirodalmi Lexikon*), editat la Budapesta, alcătuirea unui dicționar al interferențelor celor două avangardisme (autori, reviste, programe, articole programatice, texte literare ilustrative), instrument indispensabil pentru o imagine cât mai adecvată și completă a acestor raporturi.

Cornel MUNTEANU,
ELTE,
Catedra de Română, Budapesta

la microscop

de Cristian Teodorescu

Ipotezele cazului Erbașu

Am urmărit în ultimii ani în presă cazurile de sinucidere ale unor oameni de afaceri mai mult sau mai puțin prosperi. Mai toate puteau fi considerate și crime cu aparență de sinucidere. Un ce interes literar mi-a stârnit curiozitatea, nu ideea vreunei imitațiuni lugubre.

Nu există, am băgat de seamă, un tipic al sinuciderii omului de afaceri înstărit. Unii se spânzură în camere de hotel, alții aleg varianta înecului, am descoperit și un sinucigaș care și-a luat viața cu un cuțit de vânătoare.

În aproape toate relatările din presă ale acestor cazuri există și ipoteza că așa-zii sinucigași ar fi putut fi asasinați, în formula unei sinucideri înscenate. Cazul Erbașu n-ar fi, așadar, o noutate ca dublă punere în scenă fără un răspuns precis.

Ori de câte ori mi s-a ivit prilejul am tăifăsuțit cu oameni de afaceri care au reușit să pună ban pe ban în România. Pe unii îi cunosc de pe vremea când erau salariați la stat, înainte de revoluție. Unul dintre ei îmi evoca acea perioadă cu o nostalgie cât se poate de sinceră. Două preinfarcturi și un by-pass sunt un preț prea mare pentru „niște nenorociți de bani”. Când un om care, după standardele noastre, își poate îngădui orice cu venitul pe care îl are, nu-mi vine să cred că vorbește serios visând după lipsa lui de griji de odinioară. Mi se pare mai curînd că, din delicatețe, omul de afaceri vrea să mă facă și pe mine, prietenul său slujbaş, să mă simt bine și să nu-l invidiez.

(Mi vine foarte greu să le explic prietenilor mei înstăriți că nu-i invidiez. Nimeni nu-și poate sări peste umbră. Iar umbra mea e, cită e, de scriitor cu apucături burgheze.)

Omul de afaceri autohton care nu e miliardar de carton trăiește un stres direct proporțional cu succesul afacerilor sale. El e considerat o vacă de muls de reprezentanții statului, de partide, de instituțiile de binefacere, de presă, de prieteni, de familie și nu în ultimul rând de mafiotismul local care începe să-și întindă aripile.

Nici omul de afaceri înșă nu e un sfînt. Mai o datorie amînată pînă se mai devalorizează leul. Mai o afacere cu statul din care statul iese jumulit, mai o problemă cu se fiscal. Și nu pe ultimul loc încercarea lui de a-și lichida concurența.

Omul nostru de afaceri nu s-a născut într-o lume a liberei concurențe, ci într-o societate totalitară pentru care inițiativa personală era un păcat cu repercusiuni la dosar.

Într-un moment de slăbiciune interioară, mai adăugînd și posibile presiuni de tot felul, omul de afaceri poate ajunge la sinucidere.

Înși puternici și răzbătători să se sinucidă? Chiar ei. Oamenii puternici se sinucid, nu cei slabi. (Astea nu sunt păreri de-ale mele, ci observații statistice ale medicilor legiști.)

Mihai Erbașu pare să fi fost un om puternic și – ghinionul lui – cu o voință „de fier”.

Cînd a încercat să se sinucidă în interiorul vilei, nu era încă foarte hotărît să-și ia viața. Altfel ar fi recurs la mijloace mai sigure. Mai întîi s-a testat, lăsîndu-și șanse de scăpare, după care a trecut la soluția radicală, aceea a *defenestrării*, cum o numesc experții. Sinuciderile în doi timpi sunt de altfel numeros consemnate în cazuistica medicinei legale.

Mergînd pe ipoteza inversă, a crimei prin înscenarea unei sinucideri, e ridicol să ne imaginăm că autorii ei posibili – fiindcă n-ar fi putut fi un singur om care să ducă la capăt un asemenea scenariu – s-au documentat înaintea acestei operațiuni. Dacă primul ștreang s-a rupt, puteau folosi unul mai zdravăn, a doua oară, în interiorul vilei. Dar ce asasin, plătit sau nu, îi cere victimei să scrie pagini întregi pentru a-și lua rămas bun de la ai săi?

Psihologii care afirmă că orice sinucidere e un act greu explicabil au, la rîndul lor, dreptate. Ea presupune motive puternice, împrejurări potrivite și, mai ales, o stare interioară despre care nu există mărturii decât de la cei care și-au ratat sinuciderea.

E de înțeles de ce urmașii lui Erbașu au preferat să acrediteze ipoteza crimei. Sinucigașii dovediți au o problemă postum cu Biserica Ortodoxă care le refuză serviciile religioase consacrate morților, fiindcă și-au luat singuri zilele. Din cîte știu înșă, toate mediile de informare care susțin ipoteza formulată de rudele și de apropiații lui Mihai Erbașu au uitat să aducă în discuția publică acest amănunt. ■

Editura AULA

Mircea Ivănescu Poeme alese (1966 – 1989)

„Metapoeticul și intertextualitatea sînt esențiale pentru această lirică meticuloasă și opacă, străbătută de rare scilipiri metaforice, dar cu atît mai stranii în splendoarea lor alexandrină” (Nicolae Manolescu)
272 p., 13x20 cm, 79.000 lei

Emil Brumaru Poeme alese (1959 – 1998)

„Angel pofticios și iubăreț, rămas din cele sfînte doar cu aura inocenței, dar altfel dedat cu totul la păcate lumești – femei, tabacioc, guleai – Emil Brumaru este un «poet de duminică» get-beget, de nu cumva bun chiar pentru întregul week-end.” (Al. Cistelean)
192 p., 13x20 cm, 79.000 lei

Florin Iaru Poeme alese (1975 – 1990)

„Poezia lui e un imperiu al cuvintelor. E o poezie vorbăreț, care nu mai tace din gură. (...) Totul pare a voi la el să se spună în cuvinte, și pînă la capăt.” (Nicolae Manolescu)
208 p., 13x20 cm, 69.000 lei

Alexandru Mușina Poeme alese (1975 – 2000)

„Poetul face uz (nu și abuz) de incontestabilul său drept: acela, adamic, al numirii lucrurilor și ființelor, acela al stabilirii asociațiilor insolite între imagini.” (Nicolae Steinhardt)
208 p., 13x20 cm, 69.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

Un extremist de centru

mi plac anumite sporturi și prea puțin comentariile despre. Distanțele sînt abisale, pur și simplu. Siluirea limbii noastre atinge cote greu de estimat pe acest teren, clișeele dau bătaie de cap, serioasă, absurdului. Atît în scris, cît, mai ales, în stilul liber și dezinvolt practicat pe micul și criminalul ecran. Acesta este, înșă, un alt subiect, baban, pe care îl vom lăți, vreodată, și în paginile revistei noastre. Pe lîngă patinaj, atletism, summo, Formula 1, vara există turul Franței. Poate una dintre cele mai palpabile competiții, spectaculoasă, care te face prizonierul ei zile și zile întregi, săptămîni de-a dreptul. O detenție scurtă. Aici mai există niște dedesubturi. În primul, excepția care confirmă regula: cei doi comentatori, Radu Banciu și Radu Naum de pe *EuroSport*, doi companioni formidabili, doi profesioniști împătimiti de profesiune, de acest tur al ciclismului și, în fond, al Franței, interesați de ce se vede și în jur, de geografia umană, turistică și, de ce nu, culturală pe care o descoperim odată cu traseul prestabilit al sportivilor. În al doilea rînd, comentariul scriitorului Radu Cosașu, un motiv întemeiat ca să culpăm, uneori, *GAZETA SPORTULUI* și să citim rubrica domniei sale. Atipică, ca și el, încîntătoare, ca și el. Într-o vineri, am parcurs pe nerăsuflăte elogiul rafinat și tandru pe care îl făcea celor doi Radu, mai sus amintiți, și captivantului tur al Franței. Ani la rînd am fost inițiați de Radu Cosașu, am reflectat asupra teoriei cu dopajul, asupra calităților ce-i apropie sau îi particularizează pe cicliști, am învățat, din scrisul lui, să ne cultivăm privitul, să știm să punem accentele corect în limba cicliștilor. Ba am făcut tot posibilul ca într-un an să fiu la Paris tocmai în ziua ultimă a turului lung și istovitor. M-am sculat în zori și mi-am ținut loc în față, la stradă, ca să-i văd mai bine pe trudnicii sportivi. Emoția, înșă, n-am pus-o la socoteală. Cronicarul își amintește, de aceea, doar bicicletele de rezervă, multe, cocoțate pe tot felul de mașini, multe, cu tot felul de înscrisuri pe ele și, în loc de fețele cicliștilor, multe, multe căști ce-i treceau rapid prin față. Spectacolul francezilor din jur a fost, și el, de zile mari. În fine, tot vinerea culpăm *DILEMA VECHĂ*, nouă la fiecare număr. Aici află cîte ceva "din vieța unui extremist de centru..." , adică a lui Radu Cosașu. Restul mai pun și de la mine, din extremismul meu, pe care încerc să-l binetemperez și din imaginația mea, destul de bîntuitoare. În numărul 16-22 iulie, am lăsat Franța pentru Rusia. Deși tema numărului este chiar Franța! Am lăsat prezentul și m-am întors în timp, însoțindu-l pe Radu Cosașu și privirea lui pătrunzătoare asupra întinsului, imensității, Rusiei, democrației. Am lăsat totul și m-am întors la Cehov. Mărturisindu-i, și eu, în șoaptă, fidelitatea mea absolută. Textul lui Radu Cosașu despre Cehov este scurt, dar tulburător, dens, voluptos în fiecare cuvînt, în felul în care ideile alcătuiesc, așezat, frazele, sentimentele, gîndurile, perspectivele. Patetismul crește o dată cu demonstrația acestui instantaneu, acestei ipostaze Cehov redată și prin gura lui Madiarov, reflecțiile se prelungesc în monologul acestui personaj din romanul lui Vasili Grossman, *Viață și destin*. E greu să-l publicăm în întregime, e greu să decupezi pasaje. Din această dilemă, nu nouă neapărat, cum putem ieși? Sugerîndu-vă fie să citiți sau să recitiți monologul cu pricina, dacă nu și cartea, fie să căutați, pe undeva, pe la prieteni, numărul "Franța care este" din revistă. Iată cum începe articolul lui Radu Cosașu: "Pentru mine, simplu nuvelist, nu există enigmă mai fermecătoare în ironia ei decît liniștea suverană cu care Cehov stă – și poate nu numai în biblioteca mea – între Dostoievski, Tolstoi și Gogol, acolo, pe raftul de "primă mîna". Titanii nu-l strivesc nici cu ațîta; nu a dat romane de importanța "Demonilor", nu are nici un erou de importanța lui Ivan Karamazov, nici o eroină de însemnătate și faima Kareninei, nici un diavol de dimensiunea lui Cicikov. Pînă la 44 de ani, pînă la 9 iulie 1904,

cînd a șoptit politicos: "Ich sterbe..." într-un hotel german, a dat 649 de schițe și nuvele și nici zece piese, numite de el, cu pudoarea lui perversă, vodeviluri, în care a descris importanța unui strigăt: "La Moscova! La Moscova!" într-un orașel de provincie, tragicomedia din vînzarea unei livezi de vișini, fragilitatea unei doamne dotate doar cu un cățel și alte asemenea banalități care strivesc în tăcere, cît marile idei, sufletul cîte unui om, nu neapărat sărman."

Kierkegaard la pușcărie

Surprize, surprize..." , dar nu chiar cele la care, poate, vă gîndiți. Există un tînăr, Mihai Teodorescu, care este închis pentru fapte mărunte la penitenciarul Rahova. Dînsul, acolo, pe lîngă ce-o mai face, citește. Reviste, cărți. Și scrie epistole către diferite redacții și reviste ca să i se trimită cărți, biblioteca închisorii fiind, se înțelege, cam puțin ofertantă. Ne-a scris și nouă, i-am trimis și noi pachete întregi. La fel și alții care, ca și noi, nu au putut ignora pasiunea omului pentru citit. Și nu orice. Tipul nostru poartă o corespondență serioasă și, în consecință, deține, cred, la ora asta un număr însemnat de volume. A fost publicat prin decembrie, în *Dilema*, la rubrica "Dilematici de pretutindeni, vă ascultăm..." . Iată răspunsul lui de acum și ultimele cerințe: "...În urma

ochiul magic

scrisorii pe care mi-ați publicat-o în luna decembrie, o doamnă foarte amabilă din Sibiu mi-a scris și mi-a trimis lunar cărți (și îmi trimitel) și presă, chiar și "Hermannstadt Zeitung" deoarece mă descurc în limba germană, pe care am învățat-o la școală... Legat de ultima întrebare pe care mi-o puneți, pot să vă spun că, dacă vreți, îmi puteți trimite ceva filozofie, gen Kierkegaard, Nietzsche etc., dacă nu vă cer prea mult. Vă mulțumesc încă o dată și vă rămîn îndatorat, cu bine, Mihai Teodorescu, Penitenciarul Rahova, Șos. Alexandriei 154, cam. 201, București."

Răspunsul redacției: "V-am trimis, la început de iulie, alte cîteva cărți. Nu chiar Nietzsche, Kierkegaard, totuși valabile. Confirmați-ne primirea."

Ca să revenim cu picioarele pe pămînt, ca să înțelegem "pe ce lume trăim", nu trebuie să ratăm comentariul de politică externă al Magdalenei Boiangiu, probabil unul dintre cei mai informați și mai modești comentatori: "De jur împrejur" și "Globul cubic", titlul celor două rubrici pe care le susține săptămînal. Aria de documentare este mare și cred că și posesia mai multor limbi de circulație largă ajută la acest tur de orizont clar, precis, riguros, la un tip de analiză cum nu prea se întîmplă să aibă presa noastră. Așa am priceput, în numărul cu Franța, și cum stau americanii cu candidații la postul de președinte pentru alegerile din noiembrie. Așa am înțeles

care este retorica și viclenia discursului politic al lui Kerry, membru în Congres de 19 ani și candidatul desemnat din partea democraților – care îl acuză pe Bush pentru miliarde cheltuite în Irak, miliarde votate și de Kerry – cum Bush coboară și de ce, în sondaje, cum, de fapt, se pare că America își va alege mai degrabă un vicepreședinte, și nu neapărat un președinte, în persoana lui John Edwards, numit și "speranța înșorită". Cei doi reprezentanți ai democraticilor alcătuiesc împreună sinteza celor două Americi despre care vorbește Magdalena Boiangiu, portretul robot ideal al viitorului președinte al S.U.A. Extraordinar de interesante sondajele legate de procesul și pedeapsa cuvenită lui Saddam Hussein, precum și punerea lor în pagina *Dilemei Vechi*.

Olimpici afară, anonimi înăuntru

Știe că mai există, ca o excepție la o regulă dureroasă și deșănțată, profesori formidabili, care pregătesc, aproape cu fanatism, elevi performanți, excepționali. Copii buni care au fost crescuți și formați cu gustul performanței pe cerul gurii. Studiu, ore și ore petrecute cu nasul în cărți, în cercetare, în antrenamente speciale. Față de tot ce se întîmplă în jurul nostru, povestea asta pare de pe altă lume. Totuși, nu este ficțiune, ci adevărul gol-goluț că la olimpiada internațională de matematică, elevii români se află în primele zece poziții. Am urmărit știrea la unul dintre programele informative de la *Realitatea TV*. M-am cutremurat cînd am văzut că, de fapt, performanța nu avea mare importanță pentru reporter, pentru ceilalți realizatori. Vedeam în materialul prezentat o bifare de acțiune, de umplere a unui sumar lipsit de mari știri. Imaginile de la sosirea pe Aeroportul Otopeni erau anoste, șablonarde, nădușite, lipsite fie și de un vlăguit entuziasm. Au fost intervievați cîteva dintre olimpicii matematicieni și profesorul lor. N-am aflat cum îi cheamă. Pe nici unul. Dedesubt scria doar "elev" sau "profesor", lucru nu foarte greu de dedus. Ce s-a văzut clar și ce a fost important: prezența unui reprezentant oficial al ministerului de resort și înmînarea plicurilor cu o recompensă financiară.

Seminar la castel

În numărul 3-4 din anul acesta al revistei *EUPHORIION*, bănuiesc că și cel mai recent, am citit cu plăcere textul Liviane Dan, un muzeograf de talie europeană, un muzeograf și un critic de artă de vocație. Cine a înțîlnit-o la Bruckenthal, în sălile muzeului, nu poate uita felul cuceritor în care vorbește despre artă, despre arta contemporană. Acum cîteva luni a participat la o sesiune specială a Seminarului de la Salzburg, care a avut cinci sesiuni plenare în care s-a discutat despre situația instituțiilor culturale după 14 ani de democrație în Europa centrală și de est, despre raportul între trecut și viitor, între societate și cultură etc. "Fondat în 1947, SALZBURG SEMINAR este unul dintre cele mai renumite centre internaționale de recunoaștere și educație a liderilor de mîine. O invitație la Salzburg Seminar echivalează cu acceptarea într-o anumită elită intelectuală", spune Liviana Dan și trebuie să o credem pe cuvînt. Pînă la prezentarea tehnică a cîtorva teme, Liviana Dan face un scurt istoric al castelului unde se organizează aceste înțîlniri, un loc cu un trecut vechi și palpabil, de pe la 1700, un loc în care, din 1947 și pînă astăzi s-au ținut peste 400 de seminarii, care au fost urmărite de mai mult de 22.000 de participanți. Istoria înseamnă, aici și nu doar aici, și tradiție, cultivarea ei uneori, mai presus de orice. Poate și de asta nu avem și nici nu vom avea prea curînd un loc ca cel de la Salzburg. Sau ca ațîtea altele...

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.79.86.
Tel./Fax: 212.79.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19.
Abonamente în 2003: 3 luni - 195.000 lei; 6 luni - 390.000 lei;
1 an - 780.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
S.C. Ana-Maria Press

32 pag. - 15.000 lei
La redacție: 10.000 lei

